

PP. 201 - 399
 891 (87)

201

K34/82

8891

H. M. Mohlabe,
 Bethany Mission,
 P. O. Box 39,

"Doctors and
 diviners"

pp. 197 x f0.39 = 76 p typed = Trichardtstad,
 #6-15-0 22-1-1952.

list of contents at end. int. 29 APR 1952.

Tema ya 2.

29 APR 1952

0.39 x 197 pp = 76 pp typed #6-15-0

Bongaka.

Temana^{ya} 1: Ga phekole ka ditaola

584 Phekola ya dingaka ka ditaola tša bona. Khale dingaka e be di thatala e be e le mokete le mokete fêla. Ke gona e be e the ba-thankana, e be e le banna ba go tiya. Bjale ka goivale mo we, e be ba tha tšwe go tšama ba šaba, ka gobane naga e be e tha bi-file. Bjale makhowa ba itšê go fitha mo nageng e, ka khotšê metšwa ka moka. Dingaka tša khale e be ba dilatella meteng ya tšona. Ke moka e phekole mmabjetša, mo we lepatelong la gwe.

585 Dingaka tša khale e be e tše bathoka. Ka baka la gore ge motho a tšhaka a e latella moteng wa yōna, a ka tše ke a bōna motho a tšhepela a rwele dithêbêlê a ve bōnang nna ke nna ngaka. Taba ya bo bedi ge motho a tšilo laolêla molwetši, o be a laola fêla bolwetši bja mmabji, le go bola gore molwetši o tšhubegile ka mokhwa mang. Ke moka a laolêlê dithare tša go a-lafa molwetši. Ditsele tša bo moteng wa bo molwetši e be ba tšha bole. Ba be bafo rēma diēma. Molaolwa a nyuke go tšeba, ke moka ba mmotše gore a še rena bathoka, ge o nyuka go kwa tšhepela bathokeng ba tša go botša. Bathoka ke gore a ba na tšhephiri bona ba bola. Dingaka tša bathoka ke bo-mokome ka lona lebaka le we. Dingaka tša mono ga getu ba dibitša gore ke Botšhokhotšwane. Ba dibitša gore ke botšhokhotšwane ka baka la gore a ba khone go tiya moloi. Go tiya gōna ba ka tiya, ba tšhuba go ruta me-
tše ya batho.

586 Dingaka tša botšhokhotšwane le dingaka tša mekomé le Didupé. Dingaka tša botšhokhotšwane diphala mekome le didupe, ka baka la ditšhare. Botšhokhotšwane ba na le ditšhare. Motho ba mo a-lafa a fôla. Mekome le didupe bona ba khona fêla go tiya baloi, ge e le pheko yôna a ba nayô. Pheko e e bolwabolwago ke pheko ya go fa mmabjetsä gore a tše a fê molwetši wa gwe. Ofo ba botšhokhotšwane motho yo a loilego molwetši. Ke moka ge ba boya gae mefê e a rutêga ka baka la Bathoka.

587 Dingaka tša pakaeno. Bongaka bo hwile pakaeno ka baka la bongaka bja go tula lefathe. Dingaka ke bašemanyana Basadi le bona ke mathari. Bjale Botšhokhotšwane ba we ba tšamu ba khantšha gore le tebeng ke nna ngaka. Tabakho lo bongaka bo bolatile ke Thetiba tša modimu. Thetiba tša modimu ke tšhaletš. Ka baka la yôna bannana ba rêka bongaka.

588 Basadi ke dingaka. Khale bongaka bja basadi e be e le bja go alafa malopo. Motho ge a ba bja baya ga ngaka ya monna ba yo laola bolwetši bja mma-bji. Bjale ditaola di bolabole gore molwetši o bolaya ke bolwetši bja malopo. Ke moka ngaka e mmotšoe gore thepela o nyaka ngaka ya go khona go alafa malopo e alafe molwetši o ta bōna a fōla. Bjale ke moka mma'bjetswa a e mowe ga ngaka ya mosadi. Le yēna o țare go kwa a ba kwele, ke moka a e ga ngaka a yo laola gamimōgō le go laolēla gore bolwetši bja gwe ge bo to fōla ke ge a ka lafiwa ka makhwa mang. Ke moka mo a tšō baya ke gōna a kakhōnago alafa molwetši.

589 Tša ēta ke dinamagadi pele go ya lewa ke ga tšōna. Matšatši a bo lehošo dingaka tšē dikholo ke basadi. Ka nnete dingaka di ile ka leweng ka baka la dinamagadi. Ke gore dithare tšē dikholo dingaka tša basadi ba di tšere ditolo. Dithare tšē we di dithana modirō, ka moka ga tšōna basadi bana le ditholo

891

K34/82 205

tša tšona

560 Ngaka ya mosadi e šaba ga bedi. Basadi ba tšere bongaka ga banna ka baka la mešabo ya bona e mmedi. Mošabo wa mathômô ke wa bongaka. Mošabo wa bo-bedi ke wa malaô. Bjale monna wa ngaka a bôna bo bote bja mosadi yo we wa ngaka ke moka o mo wela gô-dimu. Ka moragô ga mo a kwane nae ke moka o mmotšê dipheko tše dikholo. Ke bjona bongaka bja pakaeno bja bašemanyana. Mošemanyana a ke a e ba ngaka, ka baka la gore o khatisa ke maloba a lefathe. Dithare le tšona di a khoma. Ka baka la dingakana tša bannanyana, basadi ke dingaka tše dikholo tša go namêla bannana ba we.

561 Ngaka ke khoši a e thepele. Khoši a e thepele le mepe ya the tšhuba. Ye e ka thwaêla the twaêlo tha mohuta o we, the the ta mojago a the tebe ke motho. Dibego tša mabjala le mathakori di ta fo mo latella a dutši

891

K34/82

206

kowa gae ga gwe. Ngaka le yōna e bjale, ba alafiwa ba rola mabjala ba iša gae ga gwe. Ke mo we o kwago ba re ngaka e t̄ha gapego khomo e gupa mpa.

562 Ngaka ke motho yo a boifišago kudu, ka baka la t̄ebo ya ga gwe ya ditaola. Ditaola di t̄eba dilo ka moha gammōgō le memōya ya badimu t̄he we t̄he bela-êlago. Bjale t̄ebo ya mohuta o we e ya makats̄a. E makats̄a ba we e t̄heng dingaka. Ka ditaola t̄ša bona ba khona go bōna t̄ša bošego baloi. Ka t̄šona ba khona go laolêla ba beya dipheko t̄še we moloi a šita-go go tena ka moteng. Ngaka e ka t̄he ke ya šumiš̄a di t̄hare ka nte le ditaola t̄ša yōna. O wa thōma a laolêla ka moragō ya ba gōna a t̄he šumiš̄ago ka baka la t̄imêlō ya ditaola.

563 Dingaka t̄ša pakaeno gore basadi ba ba t̄heetš̄e di t̄holo, t̄hetwapa-monwana, letš̄wa, go tswarega ga moloi a di t̄hale gōna. Di t̄ha t̄ša basadi di ba e tilê pele. Kha-nt̄he khale ge e be bure moemedi wa

891

K34/ 82

207

dillo ke leswa.

Temana ya 2: Lebaka la go laola
ga ngaka.

564 Ngaka e laola morithing wa lepatelo la yōna. Motho o bēlega ka moswanyana le ka merithi goba ka mabanyana. Le go hwa o wa ka moswanyana, goba ge meso e wkha le ka merithi goba ka mabanyana. Mosegare o mo golo motho a belegelē bošego gare. Go bjale le go hwa motho mothe gare o mogolo le bošego gare a hwe. Bjale ngaka e laola e thale ka moswanyana le ka morithi. Ka mabanyana a maetiso o wa laola. Gare ga mothe gare a ba du-mele golaola, ka baka la gore dipholofolo ka moka dirobetsē. Ka goriale mo we ke gore ditaola le tōna di robetsē.

565 Morithi wa ngaka mo we a laolago gōna. Moṭe o mongwe le o mongwe ge motho a nyaka go aga moṭe o swanetsē go aga mo we gonang le mothare. Mothare o we ke morithi. Le ge go bolwabo-

891

K34/82

208

Iwa ditaba tša ka magae a bona, ba bola-bola ba dutši gōna. Bjale mo we fathe ga morithi o we, go wa khodiwa gwa šala e le go go boṭe. Ke mo we ngaka e laolago ditaola tša yōna gona. Go dulwa go feediwa, gore go dule e le go go boṭe.

566 Ngaka ge e laola e dula le yēna mo-laolwa fēla. Le ge ba lālwa e le ba bantši, a ba swanēla go khobakana ka moka ga bona. Thedi ba ke tša mo ta pele. Ke gore go swanetše go thōma yola wa go ta pele, ke moka a laolwe. Ka moragō ga mo. a mo feditše go laolwa, ke moka go ta yo a mo latelago. Ke moka ba diva bjale bjale go fithela ba felēlan yo mongwe a tša o kwa thopa ya yola.

567 Ngaka e šitwa go laola ba khobakane, ka baka la gore yo mongwe a ka kwa ditaba tša yoka, ke moka a tšame a bola. Ge ba ile ka tše thopa tša bona gona o khona go ba laola ka tšona. Motho yo mongwe wa ngaka yo we o begēla

891

K34/82

209

ke ngaka gore a t̄e a mo thuse. Motho f̄ela a ba mo dumelle.

568 Dingaka t̄ra pakueno ke bo maepapat̄i. Ga ba khone go dira t̄hephiri, ba fo laola batho ba le gona. Ba dira gore batho ba o kwe gore o wa khona go laola, a t̄he ke a bona gore o ruta me t̄e ya batho. Le gona ba laola t̄he thoka ba bola le dithele t̄ra moteng. Khorong ba laola, ka lapeng le ḡona ba laola. Mo we o hwets̄anago mo laolwa a šita go mo dumela le go t̄haloša t̄he we ngaka e t̄he bolabolago, ka baka la poifo ya gore batho ba t̄a dikwa ba t̄sama ba bolabola.

569 Bathoka le ge ba bolabola dilo ka moka, a ba bjale ka dingaka t̄e t̄ra Botšhokhotšwane. Ba na le le bat̄a le we ba laolago ya lona. Ka lapeng a ba laole. Taba ya bobedi a ba dumele gore motho yo mongwe le yo mongwe a fo dula mo we. O laola f̄ela ba we ba t̄wago ba lla go t̄he na le motho.

570 Bolwetši a bo phopholetšwe, bo bola ke ditaola. Ngaka a e khone go fa molwetši the thare ka nte le go tshela ditaola. Le ge motho a ka gobala ya ba ntho, ntho e we ya gwe ya ba e kholo. Ngaka e swanetše go laola gore e kwe gore motho o ile a go bala bjang. Ka moragô ga mo a laotše o tša kwa a re ke malepela. Malepela ke gore ba diyo moromella pheko, ke yōna e we e dirilego gore a gobale ka mokhwa o. Ka moragô ga mo we ke gona a ka khonago a laolela ditshare tša go alafa ntho.

571 Khunulla moraba. Khunulla moraba ke ge ngaka e hunulla dithêbêlê tša ditshare. Ka go khunulla meraba e we ke gore yōna e ntsha ditshare tša go alafa molwetši. Khunulla meraba e tšwa pele ga gore a hunulle. Molaolwa o ntsha khunullameraba pele. Ka moragô ga mo a ntshitše, ke gona a ka khonago a hunulla. Khunulla moraba ba hunulla ka the thano goba lesome. Kudu ke yōna pudi.

572 Pele ga khunulla moraba go tšwa ya ditaola. Ngaka e thōma ka go laola, ka moragō ga mo molaowa a khodisitšwe ke ditaola, ke gona a ka khonago a ntšha khunulla moraba. Tha ditaola goba di khugara ba re ke lebone. Le-bone khaleng e be e no ba khogo. Ka morago ga lebone o nyaka lefatho. Lefatho ke motšoko. Ditaolwa dikhogišwa pele ga gore a di bolabudiše. Ngaka e tšholla ditaola ke moka a tšeke a dibolabudiša. Molaolwa a ntšha lebone. Ka moragō ngaka e khopele lefatho. Ge a mo file, o wa soba le sobo goba. masobo a mabedi ke moka a tšhela dikhugara. Ka moragō ga mowe ke moka e khona e khoga.

573 Molaō wa ngaka e re e sale gosusa, ya laola. O nyaka go bona gore bosele ga botše. O dirēta ka gore, troga malakane meso e sele, o re botšie tša meso. Ge a laotšie a dikwile ke moka o diboetsā ka morube^{ng} (khotswana) Ge motho yo mongwe a tšilo nyaka go laola o thōma ka go huwetsā moye wa gwe

891

K34/82

212

ka khotwaneng ya dikhagara, a khone a ditsholla. Mo molaolwa a ka hwetsananga-ka e t̄ha butšiša t̄ša meso, gona a huwetšie ka khotwaneng. O re go ntšha lebone le lefatho, ke moka molaolwa a o lla ditaola ka diat̄a t̄ša gwe. O digokara ka ^{diat̄a} matsogo t̄ša mabedi pedi, ke moka a dihuwetšā a khona a di t̄shela legogwaneng la t̄šona.

574 Ngaka ge e ka fo fa motho t̄he t̄hare ka nte le gore e laole. Molaowa a ka t̄heke a thaba. O thabišā ke gore e laole pele, e khone e mo fa t̄he t̄hare. Ka mokhwa o we molaolwa o t̄a t̄aba.

575 Tefo ya kalafō ya ngaka. Ngaka e li-fiwa ka movagō ga mo molwetšī a fodile ge molwetšī a ka mo šita go alafa, a fiwi t̄helo. Malwetšī a ile ka go fetana, le ditefo t̄ša ōna diya ka go fetana. Khale gona malwetšinyana a manyana e be ba gapa mpa. Malwetšī a magolo e be ba gapa khomo. Malwetšana a manyana ba bangwe e be ba gapa pudi.

891

K34/82

213

576 Maina a malwetš'i le ditefa tša ôna: Lebofelo, Malopo, Dilešo, Mokotogane, Motsela Ntere le mothogo. Ke ôna malwetš'i a magolo a we a go ba a tšija khale. Malwetš'iana a gôna a we motho a go ba alafa, ke moka ba motopete morula ba mo lebogê ka ôna. Ke moka molato o fedile wa kalafô ya malwetš'i. Bjale malwetš'i a a ka gôdimu ke ôna malwetš'i a magolo. Zêla ka moka ga ôna a be a tša lebana khomo, a go lebana go lifiwa ngaka kalafô ya gwe ke a: Lebofelo, mokotogane, motsela. Bjale a: malopo, Dilešo le (Ntere) a lebane go lifiwa ka dipudi ke gore pudi goba pudi tše pedi. Ntere a e alafiwi ya tšena motho ke moka ke lehu la gwe.

577 Mehuta ya maletš'iana le malwetš'i a bana, ngaka e be e gapa mpa. Mehuta ya malwetš'i a bana ke a: Makhoma, metšho, bha tša dithabeng goba tša bagwera ba gwe, The tatana le malwetš'iana a me-ngwe a bjale ka dikhuba.

891

K34/82

214

578 Boopa, moradi ge e le moopa na le bolwetši. Mosadi a ka the twara gammogô le monna wa gwe bjale ka ge molaô wa dingaka o e ge ba ija dithare a ba swanela go thepela le batabo. Le ga go le bjale ba ka dira ka mokhwa o we, ya ba ngaka e šitwa go alafa bolwetši bja gwe, a go thuši thelo. Bolwetši bja go dira gore mosadi a be moopa ke bolwetši bja khomo, bo bitšwa gore ke ngope. Bolwetši bjo we bo bônagala ka mokhwa o, ke gore moradi ge a bōna khwedi o ntšha madi a nkego ke mathōlē. Le gona o falatša madi a mantši, mo we e hego o be a fitile ke khwedi

579 Molaô wa moradi wa go bōna khwedi, ke matsātši a mabedi le tsātši la boraro ke moka madi a fēla. Mosadi wa mohuta o we a thata go ima. Bjale moradi wa moopa a bjale, o tšeya matsātši a mathano ka letšātši la ntabe ke gona a felago. Mosadi yo we bare ona le bolwetši bja ngope. Bjale ngaka e swanetsē go lwa le go mo alafa bolwetši pele, ka moragô e mo alafe le gore a boēlē matsūtšing a

891

K34/82 215

mabedi

580 Dithare tsa go mmofela. Ka morago ga mo a fodile bolwetsi bjo we, bjale ngaka e swanets'e go monyakela dithare tsa go mmofela. Ka morago ga mo we ge Hwe-beane a eme nae, ke moka o wa ina ge mosadi a botsa monna wa gwe gore khwedi e, e mphitile. Monna o swanets'e go botsa ngaka. Ke moka e monyakela ditlha dithare tsa go segelets'a gore madi a we a tše ke a falla. Ge go ka feta dikhwedi tše tharo, ke moka a e thale madi ke motho. Ngaka e ta ledisa monna mpa ya mosadi wa gwe ka dithare go fithela a tlo bēlega ngwana. Mothuso wa gwe o tswa ga yona ngaka e la ya go bofedisa mosadi.

581 Tefo ya ngaka bakeng tša pofelo.
Ngwana mo e le moetsana, ge e nyaka go mo tšeya e ya mo tšeya. A e mo tšee fela aowa e swanets'e go mo nyala bjale ka dikharebe tše dingwe. Ge a tša nyake go mo tšeya o ta emela ge a nyadiwa a khone a hwetsana khomo ya gwe. Mothankana

891

K34/82

o wa gola a ya makhweng, a ya a bërêka
a rêka khomo a ya a fa monna yola wa
ngaka ke moka molato wa fêla o e t̄a
mo we.

582 Pakaeno ga go bjale, ge moradi a ka diyo
ima ke moka ngaka e rêra khomo ya yōna.
ke ge mpa e ka tshinyega ga gona taba
o nyaka khomo, o re o dibone di thare t̄a ka
di sumile.

583 Mpa goba ngwana a hwa. Khale ge
mpa e ka tshinyega, ngaka e be e t̄ha hwe-
t̄sane t̄helo. Go bjale ka ngwana^m o a ka
hwa a t̄hešu a nyadiwa, ge e le moth-
nkana a t̄hešu a ya makhweng. Ke
madimabe go butswadi ga mmōgo le ngaka.
Ngaka e ka t̄he khonè ga rêra batwadi
ba ngwana ko wa bona ba e dilling, ke go
ba t̄hodiya.

584 Lebofêlô tefo ya lona ke khomo
ge ngwana a ka phela. Ge a ka hwa
ngaka a e lifiwi. Ke molaō wa bago-
logolo o we. Wa pakaeno goba o wa hwa
goba mpa e ya phuma a go khatholege

891

K34/82

217

ngaka e fo lifiwa ka khomo. Ka ba-ka la gore dithare tša gwe di šumile. Khanthe ba khale e be ba re nka the ke ka khona go lifiša ka baka la gore motho ga gona. Dithare tša gwe di khonne fêla di šitilwe ka gore a hwa. Ngaka yōna ke ngaka ya gwe.

585 Mokotogane, ke bolwetš'e bjo bongwe bjo bogolo bja go lifiwa ka khomo. Bolwetš'e bjo ke bja motho wa go hwa a tsoga. Bjale ngaka ya alafa motho wa mohuta o we, ge a mo alafile nnete gore bolwetš'i bo fodi-
le, ba ta bōna ge ba fetš'a ngwaga go-
ba mengwaga e mmedi. Ka moragō ga dilemo tš'e we ke gona ngaka e ka nya-
kago tefa ya yōna.

586 Dilešo, bolwetš'i bjo ke bolwetš'i bjo bo-
golo. Fêla le ga go le bjale a bo lifiwi
ka khomo, bo lifiwa ka pudi. Dilešo di
tena motho ka moratišo. Moratišo ba dira
ka me tšwarêlo ya basadi. Metswarelo
ke dithibo. Ke gore mosadi ge a bone
khwedi, o thiba ka thelo the bjale ka
le lapi go divêla gore madi a the ke

891

K34/82

218

a mo gaša goba go êla le dipale. Dithi-
bo tše we ke tšona tše we ba dibitša-
go gore ke metswarelo.

587 Motsela, ke bolwetsi bjo bo lifiwa-
go ka khomo. Bolwetsi bjo we bo baka
ke go loiwa. Mogwete o wa tšwa wa
lêkalêka wa gana go boêla. Ngaka ge
ile ya alafa bolwetsi bjo we, ba swane-
tše go mo lefa ka moragô ga mo a fo-
dile.

588 Molaô ke gore ngaka e alafa molwe-
tši pele, ka moragô ga mo a fôdile ke go-
na ba ka khonago ba mo lefa. Ge a
ka šita ke bolwetsi ke moka a hwetša-
ne tefo, ka baka lu gore bolwetsi bo mo
šitile. Mmabjetšwa o swanetše go laêla
ngaka, a khone a fetela ga e ngwe
ngaka. Ge a ka fo fetela ga e ngwe,
kante le go laêla e la. Bjale ngaka ya
bo bedi ya khona bolwetsi, ke gore mo-
lwetsi a fôla. O swanetše go lefa di-
ngaka tše we pedi tše we bedi ga tšona,
ka baka la gore a ka a laêla ngaka
ya pele. Khanthe mo a ile a mo laêla

891

a t̄ha na taba naē. O swanets̄e go fo
lefa yo la wa go khona bolwets̄i f̄ela.

589 Ditshinyagallo t̄sa malwets̄e ge go lifiwa
ngaka. Bolwets̄i bja go t̄he fol̄e ka pela
bo sint̄ha ditseka. Ka gobane ngaka
e ngwe le e ngwe e t̄eya t̄helo. Ngaka
a e khone go go bot̄sa gore bolwets̄i nka
t̄he ke ka bo khona. O t̄a go bot̄sa
gore ke t̄a bo khona. Ŵa na mo we ke
moka o go bot̄sa gore nt̄ha khogo goba
pudi. Pudi e we e ya bolaiwa ba b̄o-
na bolwets̄i bja molwets̄i ka ȳona. Tha
math̄om̄o e. le gore ke khogo ya dikha-
gara. Tha bo bedi ke pudi ya khu-
nulla meraba. Bjale ke ȳona pudi ya
go b̄ona bolwets̄i.

590 Mmabjet̄sa o fetela pele ka go
b̄ona gore dithare t̄ra ngaka ya pele
a difodisi molwets̄i. Ke moka o laē-
la ngaka ya pele, ke moka e mo fa
t̄he baka t̄ha gore a fete. Diēpa
mere di t̄ets̄e. Motho yo we ya a
e ya ga ngaka e we ya bo bedi yo

891

220

K34/82

mogama ka mokhwa o we le yêna a ka khonago, ke moka bolwetsi bja mo šita a fetela pele. Pele le gona go fo ba bjale, go fithela dilo ka moka ka šakeng difêla.

591 Ngaka a e beiwi molato bukeng tša maaka a gwe. Motho gantsi ge o bôna a laêla ngaka, o furile ke e nywe, ya re nna bolwetsi bja mohuta o we a ke bo bee. Bjale bolwetsi ge bo ile bja šita mofuri, mofuriwa a ka tše ke a beya mofuri molato. Ka baka la gore o tša mmotsa gore ke furilwe ke dikhagana.

592 Dilo tše we di ntšhiwago dintšhiwa ge ngaka e tša dutši e ya lafa molwetsi. Bjale ge molwetsi a ka fola, ke gona go khonago go e tšwa tefo ya kalafu ya bolwetsi. Bjale a tšhoka go fola dilo tšela a go ba a e fa ngaka a ka tše ke a mo rêra. Ngaka le yôna e ka tše ke ya rêra ditšhave tša yôna. Ditšha-

891

K34/82

221

re di lifile ke dilo tše la a goba
a ditšeya.

593 Malwetsi a ba banyana. Malwetsi
a mangwe motho yo mogolo o wa khona go
a thalosa. Bjale ba khona go epa mota-
utane wa go le bana botwetsi bjo we
kante le go ya ga ngaka. Ka gobane go
na le batho ba bangwe ba we ba fo te-
bago dithare ba tha khone go laola. Nga-
ka ke ya go teba go laola. Motho yo
a fo tebago dithare kante le go laola ke
Motibi. Bjale malwetsi a ba banyana
a tibiwa ke ditaola, ka baka la gore a
ba khone go thalosa the the mmabago.

594 Malwetsi a bana a we ba diyo a te-
bago ka go bona ka matho ke a: Phogo,
Letswele, Letshollo, Mokakamalo le tša
bagwera ba gwe. (Tša dithabeng.) Ma-
lwetsi a, ba ba golo ba khona go a bō-
na, ke moka ba ya ga motho yo we a te-
bago dithare tša bjona a ta a mo a-
lafa.

595 Phogo, ke ngwana ge a t̄ha t̄wa go b̄el̄ega, gare ga t̄h̄oḡo ya gwe go a bina-bina. Ke gore go ya ḡodimu le f̄athe. Ḡodimu ke go k̄okomoga, f̄athe ke go p̄ob̄ela. Bjale f̄elo fa we ba go bit̄sa gore ke phogo. Phogo ke gore gare ga t̄h̄oḡo. Bjale ge ngwana a bolaya ke ȳona, ba b̄ona ka go p̄ob̄ela. Math̄o a gwe a sobelet̄se ka teng, a bit̄siwa gore go kh̄oth̄om̄ela. Ke moka ba t̄eba gore ngwana o babja ke bolwets̄i b̄ja phogo. A ba e go laola ba diyo ya ga mot̄ibi wa go alafa phogo ke moka o t̄ilo mo alafa. Bolwets̄i b̄jo we gore ba mo phare phogo ke moka ka morwana ba t̄a b̄ona a thabile, ke moka o fodile Mmago ngwana o swanet̄se go topa morula, a dire phepha le morula a leboye mo-alafi. Ke moka molato o fedile.

596 Letshollo, ke bolwets̄i b̄ja go bjega. Bolwets̄i b̄jo bo na le t̄ela t̄se pedi. T̄ela ya math̄o^{mo} ke Letshollo, ya bobedi e bit̄siwa Bobethe le thola. Kudu ke ditela t̄se tharo. Bobethe le Thola mulwets̄i a we yo mongwe le yo mongwe o wa khona go alafagammoḡo le lona Letshollo. Dithare

tša malwetši a we diteba ke bo mmago bana. Mosadi yo a tša ditebego e šu a ke a tswenya ke malwetši a bana. Ditšhabe tša malwetši a we ba botša ke dingaka. Ba re ba ka tše ke ba ba ba tswinyiwa ka baka la malwetši a manyana. Ga gona tefo gōdimu ga malwetši a we. Go mosadi yo a tša tebego a rēta yo mongwe, o swanetše go mo tšapisa di-a-ta ka morula.

597 letšholo makhoma, ke letšholo le le phathaganego le makhoma. Bolwetši bjo we ke bja makhomela teng. Letswelela mma le a tšhabe le nšhabile ka matutu. Matutu ke mokhato wa meeti wa go tše tša mamiwa. Ye e le khomo re re e phušitše. Motšo re re o gatetše. Makhoma makhomela teng, a baka ke gofapana ga matsatši a mmago ngwana ~~na~~ na fēla aowa le bo-otso bja mmagwe. Mosadi ge a ka sobala le monna wa madi a go fiša ke moka ngwana o wa khoma. Monna wa madi a go fiša, ke monna yo we mosadi wa gwe

891

K34/82

224

a fitilego ke khwedi

598 Letshollo la makhoma le alafiwa ke ngaka ya dikhagara. Ba ta leka ka dithare tša go thibêla le tšhollo, bjale ngwana a fo tšwela pele le go tšholla. Papago ngwana o swanetše go tšwela kante go tšama a laola ngwana wa gwe. Ditšola ke tšona tše diša ba thalo-šetsago the thabi tha ngwana. Ge e le makhoma fêla goba makhomêla teng. Ke gona a ta khonago go nyakella molwetši dithare. Makhoma ke a go khoimisa ngwana ka ditswana. Ke gore mosadi yo a ilego a feta ke khwedi o ile a tswarella ditswana tša molwetši.

599 Makhoma a go kakolêla. Ke bolwetši bjo bongwe bja bana. Ke gore monna wa mosadi wa go feta ke khwedi go-ba yêna mosadi yo we ge a kakola ngwana o wa mokhumisa. Ba bitša gore ke makhoma a go kakolêla, ka buka la go fegêla ga ngwana. Mofegelo o we wa gwe ke wa go kakolêla. Go kakolêla go bjale ka motho ge a e tšwa a kitima.

891

K34/82

600 Makhoma, makhomela teng le makhoma a go kholêla, ke bolwetsi ka bo tshi-
i, a diyo fapana ka ditela tša ôna.
Le mo alafele ya ôna e fapane. Ma-
khoma le makhoma a go kholêla ôna
a swana me alafelê. Bolwetsi bjo bja
makhoma tefo ya bjona ke mpa. ke
yone ngaha e tša gapegô khomo e gapa
mpa. Bakeng tša ditauola tšona ba
ntšha khogo. Matsatsi a bo lehono go-
na dipudi tše pedi di a tšwa tša ka-
lalo ya makhoma. Ba ba bu dia le
bjala bja go khêra ngwana meriri. Ma-
khoma ke mong lentšu la kakaretšo. Ma-
ina a mangwe ke dithabi.

601 Bobethe. Bolwetsi bjo ke bolwetsi bja
le pjeega. Ge a tene ke bjona pho-
go e ya phothela. Bolwetsi bjo we
bo alafiwa ke mmago ngwana ka di-
thare tša bjona. Ge mmago ngwana
a tša ditebe gona o swanetše go
khopêla dithare ga yo a ditebugo. Ge
a ile a mo fa dithare ngwana a ya
a fôla, o mo topêla mo-rula a mo

fa.

602 Thola, ke bolwetši bja letšhollo le letala. Le bjōna a še bolwetši bjo batwadi ba ka tsāmago ba tshinya ditseka tša bona ka bjōna. Mmago ngwana o swanetše go alafa ngwana wa gwe.

603 Letswele, ke bolwetši bja go bina bina ga letswele. Bolwetši bjo we bo boniwa ka matho. Dithare tša bona a ditibiwi ke batho ka moka, bo na le batibi ba bjōna. Bjale ka goiale mo we, motswadi o swanetše go khopela the thare, ke moka a te alafe ngwana letswele. Ka morago ga mo a fodile, ngaka e ga pa ompa.

604 Mokakamalo. A še bolwetši bja babanyana fêla aowa le ba bagolo. Bo alafa ke dingaka goba batibi. Bolwetši bjo we ke bja gore ge motho a eya ka nte a theke a dira thelo. Ke gore le thepa a letšwe go fo tšwa mōya fêla. Le bjōna tefo ya bjōna ke

mpa.

605 Metšho, ke bolwetši bja bana. Bolwetši bjo ngwana o fo tota a ba a puologa a ba yo mosešha. O fo dula a šotha dinala tša gwe. Ke ka mokhwa o we ba tebago gore ngwana o bolaya ke metšho. Metšho e alafa ke basadi, e seng basadi ka moka. Gona le basadi ba ba tebago dithare tša bolwetši bjo we. Tefo ya bjona ke mpa ge molwetši a ka fôla.

606 Tša dithubeng goba tša bagwera bagwe. Bolwetši bjo we bo kotse ka maata. Ga bo kotse ge bo ka tswara ngwana yo a tšwilego mathulagading. Ke gore ngwana yo a lomotšego letswela. Go lomola ke go letšetša go mama. Yêna ba mo fa dithare o wa fôla. Ngwana yo a tša mamago yêna, go boima go fôla. Bja mo swara mmagwe o wa napa a tšoboga. Ponagalo ya bolwetši, ba bôna ka go ponyaponyetša ga go the khutše. Menwana le yôna e balabala gantsi. Ke gore o khupara a e tšharamolla. Go alafa e no ba gona

gore motho a ba fo lebella ka mathô.

607 The-tatana. Bolwetsi bjo bo dira gore ngwana mpa ya gwe e fo ba thetetete. Thetetete ke go bovelwa, ke gore o fo dula a hoše le mo a tware ke tala. Bolwetsi bjo bo alafa ke batibi ba dingaka tša basadi. Bjale batibi le ngaka difapane ka baka la gore ba-tibi a ba laole. Dingaka ke batho ba golaola. Bjale motibi ba no a tšiša go mmitšā, ke ngaka ka baka la gore a fa motho the thare o wa fôla. Bolwetsi bjo we bo gapa mpa ka moragô ga mo molwetsi a fôdile.

608 Pakaeno malwetsana a we a goba a gapa mpa, a tha gapa mpa a gapa ditseka. Le the thare tha go loma uka teng le thona ba gapa ditseka. Le baka ke the khowa. Ke mokhwa o we bo-nga-ka bo hwelago go tala le lesa. Ga go tha ne kwela bothoko batho^{ng} ba baso ka baka la tsiba tha modimu makhona tšothe. Malwetsi a še a a ngodilwego ka mo godimu fêla, a owa malwetsi lwetsi

891

K34/82 229

ke a mantš'i. Malwets'i a we a tša nya-
vêla pele re ago.

Temana ya 3: Dipheko tša ngaka.

609 Ngake ke motho yo mogolo kudu ka
baka la dipheko tša yōna. Dipheko
tša yōna di a khona go aga mote,
go twara baloi, lets'wa, ~~go tšwa~~ ^{the tšwapa}
~~tšwa~~ go thiba difate, go foka, Tadi,
moromella le dipheko tše dingwe tše di-
kholo. Ke mokhwa o we ngaka e le go tšelo
tše tše golo tša go tšhabêga kudu. Ka ba-
ka le we ngaka ke khoši.

610 Dipheko tše we ka moka ga tšona di
na le tefo ya tšona. Motho a khone go
phela ka nte le tšona. Ge monna a tša
re ke yēna monna o swanets'e go ba
le tša go mo tšhiselets'a, ke gona ba
tša go go bōna gawe ke wena monna.
Monna ke pōō, dipōwana di tšago di
dupa di feta. Monna ke noko a tapu-
nyets'we. Mathong ga monna go a beu-
fis'a go mela meonyane. Meonyane ke

891

K34/82 230

ke gove ngwane.

611 Motse (mote), mote a o agiwi fêla o wa giwa ka dipheko. Mote go bitšhiwa pheko e e dikulusitsêgo mengwako. Monna o khopêla ngaka go tšio mo agêla mote, bjale monna wa mote o swanetšê go ntšha pudi e bolaiwe a-ge ka yôna mote. Meletse ya kiba a ba thabele felo go thii. Ke gove tšê dingwe dingaka a di age ka theruiwa. Khale tefo ya pheko ya mote e be e le bjala le pudi. Bjale matsatsing a bo lehono ga go bjale, ke bjala le khomo. Mo la a diyo aga-go mote ke moka o ntšha khomo e we. Bjala bošala bo dirwa ka moragô.

612 Molaô wa mote ge e thale moraka. Ka moragô ga mo ngaka e gogile lešā-ša, mong wa mote a swanêla go o tšogêla, ke moka o dira le kuba o robala ka gare ga mote. Bjale ke moka o wa ga dintō. Ge dintō tšā basadi ka moka difedik, ke moka go agiwa khoro. Molaô a o dumelle mong wa mote

891

K34/82

231

go o mella bjala ka gare ga moṭe. O ṭa dula ngwaga ka moka a ṭha direle bjala ka mo we moṭeng. Ka ṭhelemo ṭha bo bedi ke yona a khonago a dira bjala bja ngaka. Ngaka e ṭilo gadika dithuthunya. Ka gobune molaō a o dumele gare mong wa moṭe a ga dike dithuthunya ka gare ga moṭe ge e ṭhale moraka. Ka moragō ga mo ngaka e ga-dikiie dithuthunya, ke moka ba e fa bjala e a nwa. Ke moka go fedile ba ṭokolotšwe go gadika dithuthunya le go ṭmela mubjala ka gare ga moṭe.

b13 Tswarego ya baloi. Dingaka ṭša khale ṭša aga moṭe moloi o be a ṭha ṭene ka gare ga khoro. ṭe a ile a re o likiša go ṭena ke moka o be a tswarega. Mong wa moṭe o be a laya basadi gammōgō le bana, gore la bōna ṭhengwe la ṭhe ke la ṭhe bolabudišā. ṭhe ṭa bolabudišā ke mong wa moṭe ka moragō ga mo a ṭšumile modirō wa gwe. O be a ṭhe kokotela ṭšwana (naledi) phogong. Ka moragō ga mo a ṭhe kokotetšē

891

K34/82

ke moka o re thepela, go nyakiwang mo. Ke gona the khonago go lokologa mo we the temong the pheko. Ge the fitlha gae ke moka the a hwa. Ke gona mong wa mothe a ta kholwago gore ngaka e nkagetse mothe wa ka ka pheko ya the nna.

614. Dipheko tša dingaka tša pakaeno a ditware moloi. Monna ke phiri o thepela bošego. Ke gore dingaka tša khale e be ba thepela bošego ge ba yo beya dipheko tše kholo. Bjale dingaka tša pakaeno ke bothekekhantšwane. Ba dira gore motho yo mongwe le yo mongwe a thebe gore mothe o la o wagile ke nna. Bjale motho wa moloi yo we a nyakago go loyana ka gare ga mothe, o ntšha tsiba the modimu o fa ngaka ke moka e mo fa pheko ya mothe o la.

615 Bopaki a bo gona mabapi le dingaka tša pakaeno, ka baka la gore moloi a sa twarega. Ka baka le we e ke ke ge ba šila dipilo ba aga ka tšona. Ga go bjale dipheko tše dikhola a di the boniwa. Moloi o tware ke tšhika ya

891

K34/82

233

moloi wa gabo. Khale moloi a hwa e be ba mošena ba tšeya le ditšhika tša ywe. Bjale matsšatsing a bo lehono ga go tša khonêga ka baka la tšhekhowa tše.

616 Tadi, mehuta ya ditadi ke mehuta e mmedi. Ke tšadi motšwana le tšadi nonyana. Ngaha ge e khopetšwe go aga mote, e swanetše go fa le pheko ya tšadi. Ka goriale mo we o dirêla gore tšadi motšwana ya tše ke ya tiya mote. Tadi nonyana ke e e dirilego ke Hwebeyane. Ka goriale mo we a e na taba le motho. Tefô ya pheko ya tšadi, e go-bagana fêla go thii le ya mote. Ngaha e ka gontšhiša nku ge o ile go nyaka yôna fêla.

617 Letšwa, ke bolwetši bja go tše nyakêla ka baka la boloi. Moloi ge a ile a loya motho a hwa, Motswadi wa ngwana a tše nyake go ya moko-meng, a nyaka fêla go tšhinya letšwa. Bjale ge le ka tswara moloi yo we wa go loya mohu. Motho yo we a tswere-

891

K34/82 234

go ke letšwa a ba na taba naê, le yêna o swanetšê go hwa bjale ka mo-hu. Mamondi o swanetšê go ntšha khome a fê ngaka. Khomo e we e tšwa ka moragô ga mo pheko e šumile. Ge pheko e ka tše ke ya soma, ngaka a e lifi-wi.

618 Letšwa le tshinyiwa ka pudi goba nku. Letšwa la pudi le dira gore motho yo mongwe le yo mongwe a mo kwe. Ka baka la gore o ta hwa a bolabola, a bile a bolabola le leina la mohu. Ke mokhwa o we ba tšbago gore motho yola o hwile ka letšwa.

Letšwa la nku, ke letšwa la go fo hwa motho a homotšê.

619 Mothabedi wa letšwa o feta na lo. Ke gore ge motho a swere ke letšwa a ba mo thabele. Ge o ka mothabêla ke moka di feta le mothabedi mong wa lona o wa p^hela. Dingaka tša pakano, ba di ile maano a go thabela batho ba letšwa. Ba mothabêla ka kaatse go ba khogo. Dilo tše we di na le dinala

891

K34/82

235

ba mo ngapiša ka dinala ke moka madi
a tšwa, ba bata tšhidi ka monata wa
yōna ba šithēla. Motati ke moka o togē-
lwa ke go tatwa. Kaatse goba khogo
ke moka yo hwa. Ke baka le we phe-
ko ya letšwa e tša šomego. Mothabedi
o lifiwa ka khomo ka moragō ga mo mo-
tati a fodile.

620 Lehu la dingaka le tšwa letšweng.

Monna yo mongwe le yo mongwe yo we
a nyakago go ruta bongaka, o rutiwa
melaō le tela ya lehu la dingaka. Lehu
le ba tšagēla ka ^{di}tela tšē: Go tšinya
lebita, go tšhabēla le bophoko. Ke tšōna
ditela tšē we di bolayago dingaka.

621 Melaō ya go ruta ba rutiwa ba
dingaka. Ba rutiwa ba we ba ba bitša
gore ke Mathosana. Dithogo tša melaō
ke tšēna: ^(a)Ngaka a e tšhabele molwetši
ka tšheata tša gwe. ^(b)Lebita le tšinya
ke yēna mohwediswa. ^(c)Ngaka a e ne
di bedi. ^(d)Letšw^w le tšeiwa ke ngaka
ge ngaka e kâ taboga melaō e we

891

/34/82

ke 'ohu la gwe. Bongaka bo a fêla di-
thare tša šala di gakilwe.

b22 Go thinya le-biṭa le go thabêla ke
mediro ya go gapa dikhomo. Bophoko ke
modirô wa bosafa, a oja moputso.
Moputso wa ôna ke go lopa ka thôgô.
Go lopa ka thôgô ke gore go hwa. Ngaka
a e thabele motwetši ka noši, o fa mo-
oki a mo thabêla. Go bjale ka go bone-
ketsa lebiṭa a swanêla go boneke-
tša ka noši. Go swanetše go boneke-
tša mamondi. Ke gore ge gona le phe-
ko e ta tswara mothabedi le yêna
mmonêketsi.

b23 Thetwapa. Pheko e e gapa khomo
Mamondi o ya ga ngaka go khopêla
pheko e we. Ke pheko ya go thwapa-
panetša mo we go utswitšwego. Bjale
ngaka e hwetsana khomo ka moragô
ga mo the tswere lehodu. Mamondi o
lifiša lehodu ka mokhava o a ka kho-
nago. Ke moka o tše khomo e ngwe o
fa ngaka. Ge the ile thia šitwa go
tswara motho, gona ngaka a e boele

891

K34/82

ke t̄helo.

624 Pheko ya go thiba difate. Pheko e ke phoko ya dikhoši. Ba thiba difate ge t̄helemo t̄he t̄he swa t̄he thomêga. Pheko e we e thibêla me-moya ya go t̄swa ka difate-gore ya t̄heke ya t̄ena mo naging ya gešũ. Memôya e e thibiwago; ledimu, (phefo) Borwa, t̄he-fako le malwetši a go t̄swa dileteng t̄še dingwe. Ge khoši e ile ya thiba difate dilo t̄še dingodilwego ka mo gôdimu a di t̄ene mo naging ya gešũ. Ke modirô wa khoši go thiba difate.

625 Moputso wa ^{pheko ya} go thiba difate. Modirô o we wa khoši a putsiwi ke motho, ka baka la gore o wa ga naga ya gwe. Ge a t̄ha ka aga naga ya gwe, ke gore bogožĩ ba mošitile. Kudu ba re a še khoši. Lešaba ka moka ga lona le t̄a palakana, ka baka le we ke moka a še khoši. Bogožĩ ke batho, ge o thena batho a še wena khoši, ka baka la gore a ona batho ba we o ba bušago.

891

K34/82

626 Khozi e hwetsana meputso ya dipheko tša go thiba difate ka melaô e :-

(a) Methare ya go ile. (b) Ditoo - marapô.
 (c) Mokhukhu. (d) go ntšha dimpa.
 (a) Methare ya go ila ke e :- Mokhudi, Mologa, Mogamaha. Ditšhare tše we di a ila a diripiwi pele ga go toma. The lemô ga the thoma the theswa khozi e ntšha pele. Ka moragô ga mo mabêlê a budule e le topo khubedi, & khozi e lomišitše bana motšhatšha. Ke gona ba lugi ba ka khônago ba rēma ditšhare tše we. Je motho a ka ripa the thengwe the thare pele ga topo khubedi, a boniwa o wa lifišwa ke khozi. O lifišwa ka khomo, ka baka la gore o thintše pheko ya khozi. O nyaka go bolaya lešaba. go bolaya lešaba ke gore phefo (Borwa) ledimu, thefako le malwetši a ta tena nageng. Dibjalo ka moka tša thinyega, malwetši ya ba malwetši.

627 (b) Ditoo - marapô dibaka letšatši. Bjale ka baka le we a tša dumellwa go gašwa pele ga motšhatšha. Digušwa ka moragô ga mo khozi e limile ngwa-

891

K34/82

ga o moswa. Ge motho a ka hwetswa a difimile pele ga motšhatšha, motho yo we o molato. O lifišwa ke khozi ka dipudi tše pedi goba dipudi tše tharo.

628 Mokhukhu ke gore go ja ngwaga o moswa pele ga gore khozi e lome. Mokhukhu ke go utswa ka gobane motho mo a utswa a tše ponatšhe o wa khukhuna. Ke mokhukhu ka go-bane o utswa ngwaga o moswa. Mo-utswi wa mokhukhu a boniwa o lifišwa ke khozi ka khomo. Ba ba tša boniwigo a ba na molato. Mokhukhu o lewa bošego, go diēla gore ba tše ke ba boniwa ka batho.

629 Molaô wa Makhukhu. Mosadi o ya mothakeng, o rôba mahēya, diṭhaka tša mahēya a we a robilego o swanetše go digatella fathe. Magari o wa fakēla tšhe retseng. Ke moka o pepula mahēya bjale ka ngwana. Ka mabanyana ba a-peya. Ge ba lle di ēpēla di tse^{ng} Mmago bana o rwa di gokhothi le magari o di ēpēla. Ba tšhaba go di be ya

891

K34/82

ga go ôma ka baka la gove di baka le-
tsatsi. Taba ya bo bedi ya tšhabo ke kho-
ši

630 Go ntšha dimpa. Modirô wa gontšha
dimpa ke modirô wa difebi. Modirô o we
o thinya naga ka baka la go ntšha dimpa.
Ge mosadi a ka ntšha mpa, ke moka a
tšeya madi a we a fo a beya molaleng
ke moka pula a ene. Khoši e ka leka
ka maata gove pula ene, e ka the ke
yana ka baka la taba e we. Ge a yo
laola ditaola di ta mmotšha gove gona
le le loko la gove, yo mongwe wa bona
o ntšhitše mpa. Bjale ba we ba le loko
le we ba butšišwa, ka gove naga e ya
hwa ka baka la le loko la gove. Ke moka o
neetsitše thaga. Batho ba ta ba ba bola-
na, ka gobane ga gona yo a nyakago gove
mabêlê a gwe a hwe.

631 Tefo ya mosadi wa go ntšha mpa.
Ge ba ile ba butšiša ba mo hwetsšana
ba mo lifiša ka khomo le pudi. Pudi
ke ya go foka mo we a falatsitšego
madi gona.

632 Go foka, go foka ba mošate. Mphoko o fukiwa thelemo the thengwe le the thengwe kante le tefo. Ke gore ke mo-dirô wa khozi. Tadi ya tiya mote khozi e swanetše go foka mote o we. Mong wa mote o swanetše go ntšha pudi a fê mofuki. Le ge e ka tiya mothare wa tšhemong go bjale mong wa yona o ntšha pudi. Mo we tadi e teilego mong wa tšhemogoba mote a swanela go gata pele ga gore go fukiwe. O ta gata ka morago ga mo go fukilwe.

Temana ya 4: Motšheko a e tšhekole.

633 Motšheko o alafiwa ke ngaka e ngwe. Ba re alafang mogatša ngaka motšheko a e tšhekole. Dingaka ke batho ba go tšhaba lehu kudu, ka baka le we ge a babja o wa talêlwa a thetha teba le the thare the we the alafago bolwetsi bjo we. Ke baka le we alafiwa go ke dingaka tše dingwe.

891

K34/82

634 Koma e loma beng ba yōna. Ke gore ngaka e we e alafilwego ke ngaka e ngwe, o swanetše go fa ngaka e we the e the nyakago. Moalafiwa a swanela go tswenya moalafi. O swanetše go molefa ka pela. Dingaka tša khale malwetsi a mantši e be ba gapa mpa.

635 Kišo ya ngaka molato khorong. Ngaka e a iša molato khorong ka baka la go the kwane le moalafiwa. Motswadi a ka alafiša ngwana wa gwe e thale yo monyana, ka moragô ga mo we ke moka motswadi a hwa. O hwile e le gore a fa ngaka moputso wa gwe, fêla kwano yōna ba dutši ba kwane ka gore o ta fiwa. Bjale ka moragô ga mo a hwile, ngaka yo botša morwa molato ke moka o gana a re nna a ke ditebe. Ke mo we ngaka e yugo ya iša molato khorong.

636 Manganga a na le batho ba pukaeno. Lentšu la mohu a le nyatsiwi. Mohu a no hwa a homotše, melato ka moka o wa e bolabola. O dirêla gore mohwa pele le le mohwa moragô ga tibji. Ka go riale mo

891

K34/82

we manganga a fo ba gōna e le gore o wa diṭeba. Molaō wa ba khale e be ba ṭha dumele gore ~~le~~ ngaka e iše molato khorong, molato o bo fêla ka gae. Ka baka la gore e be ba ṭshaba ngaka, ka baka la gore a ka dira gore bolwetsi bo toogê gape bjale a ṭe a go lifiše ka ṭhelo ṭhe ṭhegolo. Ngaka ya phūseletsā melete e la e epilego diṭhare ṭša go go alafa ke moka bolwetsi bo ya tsoaga.

637 Pakaeno a ba ṭshabe go ngangišana le ngaka molato wa ba wa išiwa khorong ke ngaka. Ngaka ya gae a e ṭhalebje. Ke nnete thoka ya khole a e lamolele ṭhe-
lo. Theolo ṭha mošwa wa noka moṭha wa pula ṭhe a fo-fa. ṭe o ile wa ṭhalefa dingaka ṭša gae o ṭšepile ṭša khole o ka ṭhe ke wa lohêla ke ṭhelo. Ka gobane ka morwana mo o re ke ya ga e la ngaka e ṭa go botša gore go lukile ka morwana ke nna yo we. Ka morwana wa lebella wa bōna letšatsi le diṭhêla. Moṭhomong mongwe o ṭa ṭa ka morwana le lona la diṭhêla. Ke moka ke mo ganêle ya yo mogolo, yo mogolo mo a gana a ke a re ma-ng o fo

dumêla

638 Bjale ka Phupu Malesa le Dimpampa Magomane. Banna ba bedi ga bona ke di-
ngaka. Malesa o ile a bofêla magatsâ Di-
mpampa. Alafang magatsâ ngaka motšheko
a e tšhekole. Mosadi o ile a ima a bêtê-
za ngwana wa mošemanyana le ina la
gwe ba re ke Mogale. Dimpampa a re go
Malesa o ta lebella yêna ngwana yo, o
ta ya go bêtêka a go fa khomo ya go.
Malesa o ile a kwana le magomane bjale
ka ge molaô o riale.

639 Mogale a ba lesogana a ba a ya ma-
khoweng. Ge motho a ta lefêla motho mo-
lato a ~~šitwa~~ šite, ge a boya makhoweng
o swanetšê go boya a na le the ngwe the
bjale ka hempe goba borukgwe a fê nga-
ka ya gwe. Mogale a ka a diva bjale.
Ge a buile ke moka o fa papagwe fêla
Malesa a bôna gore ngwana a mo lebe-
lle tšona. A ya go papagwe, a re le mpe-
ile kae. Papagwe a re bjale ka ge o mpona
ke thena maano, maano a na le morwa
waka. A bitšâ morwa wa gwe a mmotšâ

891

K34/82

245

molato. Morwa wa gwe a re nna tšē we a ke ditebe. Ka baka le we lena papa le swanetšē go mo fa khomo e we. Ke moka ngwana o tsušetse letabo.

b40 Dimpampa a re go Malesa re khona go bopa diolwana tša ka teng go tšona a re ditebe. Malesa a re tša ka ditšhane dita e tefêla. Lentšu le we le ile la tšhabe Magomane. A botšha morwa wa gwe gore ngwana kwa mo we ke bolabolago. O swanetšē go utšha khomo o fê Malesa. A ka kwa mo we papagwe a bolabolago. Malesa o ile a tšoga a phakganyega. Mogale o napile o gannê.

b41 Magomane o ile a kwa botšhoko bakeng tša ngwana wa gwe. Ka moragô ga mo Malesa a tšugile a šula a tšhela ditaola tša gwe fathe. Ditaola tša mmotšha gore rulêla wa tšhoka go rulêla o tša naiwa. Ke moka mokhalabje a thoma go beya ngwana wa gwe mmeme. O dirêla gore ge Malesa a ka romela pheko ya gwe e tše e kubê. Malesa o ile a leka go romêla bjale ya šitwa ka gobane Magomane

891

K34/82 246

o ruletšē.

b42 Mogale a beka mosadi. O ile a beka mosadi ka moragō ga mengwaga e meraro ge a fapane le Malesa. Mosadi a beimi mmele ka baka la gore ke noga a ka sokologa a go loma. Dipelo tša bona di lebetšē le ge digopola a digopole kudu, di gopola fêla gore ke moka go fedile. Mosadi yo we a ka a ba a fetšā le tšhelemo. Malesa o ile a mo imiša a tša ima. Ba leka go hitima le dingaka bjale dingaka tša ba botšā go ga gona motho yo we a ka mokhonago. Motho yo a ka mokhonago ke monna wa mmiša tšhwene yo we a loilego mosadi ka baka la manganga a lena. Mosadi o hwêla mothala wa khomo.

b43 Mošemanyana moroga mogolo tšhešego o loga tšhwelo. Goriale ke Malesa ge a tšama a keya ka matheko. Mogale o ile a šitwa gore a ka ya a tena ka mokhwee mong. Bolwetšī bo ya tšhodiya, a ~~o~~ bile a beta pelo a ya. Malesa a ya a mmo-tšā ge yêna e tše ngaka. Ge uke o bōna gore ke ^{na} ngaka o swanetsē go ntšha

891

K34/82

247

dikhomo tše pedi ke khone ko leka molwe-
tši yo we wa go. Mogale o ile a tšielêga
ka baka la gore dikhomo a di gôna. A e tu-
mêla go tšama a kolota. A mmotšä gore
ka moswana ke nna yo we ke a tša. O
ile a tšoga le mothare a tša mofa.

644 Mosadi wa Mogale a lopa ka tšôgô.
O ile a leka go tšama a kolota dikho-
mo, a bôna khomo ka e thii. A kitima
a ya a mmotšä gore ke bone khomo. Diakwa-
la mabana a ka bôna lebaka la go tša ka
baka la go tšama ke nyaka di thare. Lehono
go tšetše mothare ka o thii fêla. Ka me-
rithi goba ka motswanyana ~~ke~~ ke tša ba
mo we. Ka merithi e la ke moka molwe-
tši a napa a hwa.

645 Molato wa Malesa le Mogale wa
fêla ka tšôgô ya motho. Dimpampa a
re o wa bôna ngwanake manganga a
ja bjale keng tša tše. Malesa a ka a
utama o ile a re, ga gona taba бага
magomane le ge le gannê le khomo ya ka
māta a monna a fele ke maata a tha-

891

K34/82

248

kadu. Go phula gona ga ka a phula gore mosadi o loile ke yêna. Ba fo kwa ka go ke ya fêla. O fêla a re ka mathoko o tšo dikwa ka gobane mmula ntšo ba nyala.

646 Thalošo ya mantšū a: 'm-ng, m-ng. Mm-ng ke go gana ke gore aowa. Bja-le le ntšū le mm-ng ke khano e we motho a ka tše ke go a go fetola. A re mm-ng ke moka o homotšie, o tša ba wa tšoga le molomo wa gwe o tša o kwa.

M-ng ke gore aowa ka go phakisa e theng ka go goga. M-ng ke khano e we motho a khonago go fetola. Fêla lentšū la phetolo o tša hwetšana le le bogale. M-ng a ka tše ke wa ya.

647 Mantšū a we mm-ng le m-ng a tšalošwa ka bakeng la yo mogolo, ge a gana taba, a ke a re mm-ng goba m-ng. O no fêla a dumêla, gore o wa gana o tša bōna mo a tša tše. O tše ke wa motswenya o wa gana.

891

K34/82

249

648 Matsentse le Mmapina, ~~Mamp~~ ~~Mamp~~
 Mmapina ke ngaka. Matsentse moradi wa
 gwe o be a bêtégela fathe. Ke gore
 bana ba gwe e be ba e hwa. Bjale
 ba bōna gore moradi ona le bolwetši
 bja lekone. Bjale ngaka e we ya goba
 e mo laola ya mmošša gore thepela
 ga ngaka e e tšego bolwetši bjo we.
 Molaolwa a re go molāudi napa o nthu-
 še. Monna wa ngaka a re a ke gane
 nna a ke bokhone. Ke ge Matsentse
 a tšoga a e ya ga Mmapina. Mma-
 pina a lafa moradi.

649 Nnete ya gore bolwetši bja lekone
 bo fodile keng. Ke gore, gore bolwetši bo
 fodile, o tša bōna ge a belegile ngwana
 a tšha hwe. Ka goiale mo we ke gore bo-
 lwetši o bo khonê. Bjale go ile gwa ba
 bjale, o ile a bêtéga ngwana^{na} a phela.
 Matsentse a utšha lesome le mašeleng
 a mane a nago le soka. The khošuma-
 ne ya ba tšha ditaola. Lesome la maše-
 leng ya ba phuthulla meraba. Lefako-
 rong ya ba la kepi ya go épa ditšhare.

891

K34/82

250

650 Tala bolaya maphata ba moiate re je ~~Mama~~. Ka ngwaga o we e be e le ngwaga wa tala. Ngaka ke khozi tala moteng wa yona a e tene. Mmapina a tene la ke tala. A re botšwa bja ngaka ke molomo, masto a khobe ke meeti. Ke ge a e ya ga Matsentse a fitha a re ke go nyaka ponto le the thano. Bjale a mmutšiša gore ke ya go diyang. A re ke ya the thosabola ke gore khunulla moraba. A re a ke re ke go file. Monna wa ngaka a re ngaka a e a thodišwe. Matsentse a re a ke kwišiši. Ngaka ya toga e fapane le Matsentse.

651 Mmapina a ya ga Mabjale go mmutšiša gore o fapane le bana ba gwe. Mabjale ke makholo wa Matsentse. Ke gore Matsentse o tšere moredi wa Mabjale. Bjale Mabjale o tšere moredi wa Mmapina. O ile a the ke a thalošetsa ngaka mokhonyana wa gwe Mabjale gore mokhonyana wa go o ile a ntšha thelo. A mmutšiša fela gore o gana go ntšha thethosabola.

891

K34/82

251

652 Mabjale a ya le Mmapina ga Matse-
ntse. Ke lebaka la mo go nwewa morula
ka khwedi ya legobje. Ba be ba dula ma-
šemong. Bjale ba fiṭha ka gae, ba hwe-
tšana gore a gona motho. Ba butšiša ba
ba agilego na bo. Ba ba botša gore a ba
dule gae le-baka la morula ba dula ma-
šemong. Ke ge ba e ya mašemong ba e
ya ba ba hwetsšana. Ba fiṭha ba dula
fathe ba dumedišana na bo. Ka morago
ga tumedišana, ba butšišana maphelo. Bja-
le Matsentse a ba thabêla the-ēma the,
ke lewana le o tiša tšhwene. Ke gore
ke magakala.

653 Thalošo ya theema the, lewana le o
tiša tšhwene. Theema the we the thalo-
ša gantši. (a) Tšhwene ke thelo the gophe-
la maweng. Bjale maweng go mela metha-
tswa. Gona le methatswa ya go-mela mathe-
ditheding mo we tšhwene e the khonego go
namêla. Mothatswa o we o ta o tiša tšhwe-
ne ka baka la go the khone go namêla lewa-
na le we. (b) Monna o dira bogwera le mo-
sadi wa monna yo mongwe. Bjale ka morago
moradi o bega monna gore khwedi e a ka

891

K34/82

252

e bōna. Pelo ya monna e t̄a swa ba no bō-
na a ōta t̄he we t̄he mōtiāgo ba t̄ha t̄he
t̄ebe. Ke magakala, ke gore go na le t̄ala,
goba le hwetšana ba feditše a go t̄hana t̄he-
lo.

654 Mabjale a thōma taba, a re go mokho-
nyana, ke t̄ile mabapi le phapano ya go le
jo makholo. O re wena o gana go mofa
t̄shalete ya khumulla meraba. Ke baka le
we o mponago ke e t̄a mo. Ke bone a
e t̄a kowa gae ḡaka a re koriē o ukwi-
šā ditaba t̄ša mokhonyana wa go. Ka
goriale mo we ke nyaka go kwa gore o
gana ka lefe. A go t̄halošē yēna ka mo-
khwa o ke ganago ka ōna. Mabjale a gafē-
la makholo wa gwe.

655 Mmapina a thōma go t̄halošā ka mokhwa
o ba papane go ka ōna. Fēla ke a maka-
la ga ke t̄hekis̄wa, ka bakala dit̄hare
t̄ša ka. ke gona a filo ntatella gae ya-
aka. Ka goriale mo we a ke t̄ebe gore
ke molaō naa. Monna yo ke re a nt̄he
ponto le t̄he t̄hano t̄ha mašelang ke t̄ša
mo ke swarella molwetšī. Ke moka ke

891

K34/82 253

feditšē a ke t̄ha nyaka go ba ke t̄ha bolabola.

b56 Matsentse a re nna ke a mahala, ka gobane ke ile ka ntšha lesome la mašelang a re ke la go phuthulla meraba. Thekhušumane (2/-) a re ke t̄ha dikhagana. Lefakorong a re ke la kepi. Bjale ka moka ga yōna ke ile ka mo fa. Bjale ke mahala lehono ge ke nyakiwa tšē ke ilego ka mo fa. Nka be a mpotšē molato wa ka wa mo alafile mosadi yo wa ka. Mo we gona nka mo kwa.

b57 Mabjale a butšiša makholo wa gwe. Ke nnete mo ngwana yo a bolabolago gore o go file. Monna wa ngaka a re ke bolabotšē gore e be ke t̄ha nyake go t̄hekišwa. Nka t̄heke ka mmotšā gore a ntefe ka bo kae pele ga gore a ntšhe t̄halete e we. Matsentse a re mo we ke a šitwa go ntšha ka baka la gore nkešū ke bōnē yo mongwe a ntšha ka mokhwa o we. Mabjale a re a go beiwe le t̄rat̄ši la go bitšā banna ba t̄e ba re kwišē ka mokhwa o le fapanago. Mo na ntso a e khamole. Ba ile ba

891

K34/82 254

kwana gore go be bjale.

658 Banna ba phopholetša taba ka tše gae tša bona. Mmapi^{na} a ile a tšwa le banna ba gabo. Matsentse le yēna a bitša ba gabo ga-mmôgô le dithatse. Dithatse di ile tša thatsetša Matsentse mabapi le mašeng a la a bolabotšego. Bjale banna ba re Mmapi^{na} ke wena ngaka bjale taba ya mohuta o, wa go fofu rufa motho a tšwela pele e boima. Dilo ga di bōnale. Taba ya bo bedi motho a diyo re ke nyaka go babja. Ke mokhwa o we batho ba bantši ba dulago ba gakana le dingaka. Ke baka la gore motho a babja ba go bitša gore o mo alafa, o nyaka go hubiša motho yo we a šale a le fēla. Wena mmotšhe fēla molato wa gwe.

659 Mmapina a ba kwela, a re go ja monna a še go mo fetša. Bjale le a teba gore bolwetši bja le-kone ke bolwetši bjo bogolo. Ke mo nyaka khomo ya go lefa dithare tša ka. Matse-ntse o ile a dumelana le go ntšha.

891

K34/82 255

O ile a napa a ntšha khomo e we the meeting. The meeting ke gove ka lona le baka le we banna ba tšha khobakane. Ke moka molato wa bona wa fêla ka the gae.

660 theko ya koma. Gona letšhidi ya go tiya koma. Koma e tiya ke khozi le rammotwana yo we khozi e mo filego theša tšha go tiya koma. Bjale le naha la tšhidi ya ~~koma~~ koma khozi e ya le rêha ka khomo ga ngaka ya go khona go dira pheko ya koma. Pheko e we ke e kholo kudu. Moloji le ge a ka tšwa a ratile go tšena ka moteng wa koma a ka the ke a tšena. Ge khozi e we e ka hwa naha le we le swanetše go tšeya ke moja lefa.

661 Ge khozi e ka the ke ya lefêla mong wa le naha, o wa dira gove banna ba mo kwiše gove molato keng. Fêla dingaka tša khale e be dišhadie. Ba be ba re e ta fêla a goma a boya. Ge a ile a goma a boêla, a re mm-ny goba m-ny, wa dumêla fêla a the ke

891

K34/82

256

a mo lukisetsa. A ka budiša tšelana a tšae a hwetsana tšelo. Go dumêla gona a dumêla makatšo a tša diri mo we mo-kinopedi a go khopêlago. Pakaeno a go bja-le ba diphatalatsa tša kwala.

662 Bja le ka Thipita le Thekwai. Thekwai ke khoši, e be e le ngaka empa tšhidi ya koma a tše nayô. Bja le tšhidi ya koma o be a e ya a tšeya ga Thipita. Tefô ya le naka la koma ke ka morago ga mo koma e a lugile. Bo-phelong bja gwe morena yo we o be a e ya a lefa. Khaufsi le lehu la gwe a ya a tšeya le naka le lengwe. Le naka le we le ile la utswiwa. A goma a boêla a tšeya le lengwe, ya ba a le mothušê tšelo ka gobane ba mo tšere ditšholo.

663. Thekwai a tiya koma ya bobedi a fapana nayô. Go fapana nayô ke gore go hwa. Khoši e bolotša mephathô e ntabe, mephathô wa bošupa o a ila. O tša hwa gwa šala go bolotša yo mongwe. Go ile gwa ba bja le o ile a hwa ka mephathô wa bošupa. Ba boloka mohu ba du-

891

K34/82

257

tši ba tša tšebe gore tšhidi ya koma e tšwa ga mang. Basadi ba gwe bona ba tšeba gore e tšwa ga mang.

664 Thipitša a tše nyaretšša, ba mo thibêla ba re a re nyake go kwa tšelo ka gobane re tšale mo tšhellong. O ile a ba kwêla a goma. Ba šala ba tšwela pele le tšello tša bona. Ka morago gwa tšwela ba bangwe ba we ba go ba ba na le melato le khoši e we. Le bona ba ile ba gomišwa ka baka la gore ba tše tšhellong. Khoro ga e tšwalle melato e ya tšena ya tšekiwa, ka goriale mo we go nyakega molebendi pele ga gore re palakane. Ba ile ba leka go gana ba re re tšale tšhellong. Khanō ya bona a ya ka ya tšušša tšelo.

665 Ba ile ba beya mabaka a go ba kanta gore molebendi a be gona. Mabaka a tše ke a: (a) Le tša šala le rêmana ka dilêpê, la tše ke la re botša. (b) Maduma a tša fellla ga mang. (c) Ba ba tšago tšhellong ba tša lebella ke mang. (d) tše le tša phetha mo we maduma e tša ba khopa mē mphê. Ba ile ba kwa ba dira gore molebendi a

891

K34/82

258

be gōna.

666 Mohu o be a na le moratho wa monna ba re ke Mphatane. Ba-rwa ba mohu malapa kamo-ka a ba a the na barwa, barwa e be ba ka lapeng le le nyana. Morwa wa moja lefa o hwile pele ga papagwe, a šiya morwa wa gwe ba re ke Monwanamaitšeng. Morwa yo mogolo ka lapeng le le nyana e be e Therurubele. Gona le morwa wa moratho wa Thekwai ba re ke Modula-theko. Gona le mokhalabje ba re ke Mašegešege, ke ngwana bo Thekwai ka malapa. Monwanamaitšeng e be e thale ngwana. Bjale yo we a swanetšego ga šupa moja lefa ke mašegešege le Mphatane.

667 Mphatane a ka a nyaka go kwišiša. Mašegešege o ile a phakiša a kwišiša. Bjale a re a go thomê Mphatane go šupa. Mphatane a gana a re nna ke tha lla thello tha mogolo wa ka. Mašegešege a dira gore khadi e kholo e le go (Matsêbê) Matêbê a šupe. Le yêna o ile a gana a re ke thalla thello tha khaitšedi ya ka. Bjale banna ba re a go šupê wena mokhalabje

891

K34/82

259

ka gobane o wa ba t̄eba.

668 Mašegešege a šupa Modula-theko. Ka moragô ga t̄shupô, a thôma go ba fa ma-baka. Ke šupa Modula-theko ka baka la gore papagwe o loma Thekwai theetse. Ke gore t̄hekwai o ile go bêtêga gwa bêtêga papago Modula-thoko. Nka t̄he ke ka šupa Mphutane ka gobane ke yo monyana mo ana le ngwana yo. Mo a mo lebeletšê o re ke ngwana wa mogolo wa gwe. Papagwe ke papagwe bjale ka ge ba mamile letswelle ka le thii le papagwe fêla ke yo monyana. The rurubele ke yo mogolo go bona le ge e le wa lapa le le nyana. Bjale a ka t̄he ke a khôna ga lêla ngwana, ka baka la gore ka morwana re t̄a re ngwana o gudile a gana, a re le nna ke t̄ša ka ka gobane e be e le papa.

669 Banna ka moka ba ile ba re thobêla. Ka moka ba palakana ba t̄eba molebe-ndi wa moja lefa. Mphutane le Mațêbê ba letša lenta. Ba re a gona taba ke phefo e boletša le foka.

891

K34/82

670 Dilo ka moka tša motē le pheko ya koma di swanetsē go dula le molebendi ka moragō ga mo tšello tše fedile. Mohu o ile go hwa dilo ka moka tša be iwa ke Mphata-ue. Bjale ke yēna yo we a swanetsēgo go difa molebendi. Ka moragō ga mo ngaka e tše e fukile dithapō tša mohu, ba mmo-tša gore a utullē dilo ka moka. A gona ka gore nna ke tša šala ka mo-fa. A dira gore ngaka yo difoka ka tšepiring. Ngaka ya ya ya dira ka mokhwa o we wa go difoka ka tšepiring. Ke moka batho ba palakana a gannē go fa molebendi dipheko.

671 Dithakola ka moka tša koma tša tšeya ke yēna. Bjale molebendi a re go yēna, dilo ka moka ga tšona ke a dinyaka, ka gobane nka tše khōnē go lebella nna ke le letsufing. Ra-ngwane wa gwe o ile ge a mo fetola a re hohoo. Molebendi a bōna ga boṭe gore tulo e ke nego ga yōna rangwane wa gwe a rate. Bjale molaō o motemeletšie gore^a dule. A dira gore banna ba khobakane, ba ile ba khobakana. A ba tšalošetša ka mokhwa o rangwane

891

K34/82

261

ne wa gwe a ganago le dulo.

672 Banna ba kilo leha go mmotšā gore a mo fê a napa a gana ka gore a ke di tšebe mo dilego gōna. Bjale banna ba re go Modula-theko o e thalefêle monna yo a ka go bolaya. Modula-theko o be agile wa gwe moše mmotšong wa mabotana a diyo ya ka go ba tšōšetšā le go a-thola melato. Ba ile ba mo togêla le dilo tše we tša gwe. Ge a tšya koma o nyakêla ya gwe ngaka ya go tšilo lo aga mphathō. Go mmotšā a mmotšā fêla a thae.

673 Thipitā a fitša ka moragō ga mo koma ya go šiya ke mohu e a lugile. A fitša a tšena ka moradi wa Mphatane ya bayēna a botšago monna. Monna a re di a kwala a gome, ke tša tša botšā yēna molebendi e tša ba yēna a lefago molato o we. Ke moka Thipitā a goma. Modula-thoko a re go ya go ba tšōšetšā, a napa a kwa ba mo anêgêla taba e we. Bjale a re di tšeba ke wena papa. A re a di tšebe ke nna, ke wena yo we o swanetšego go

891

262

K34/82

mo fa ka gobane tihalete ya koma e tšere
ke wena. Molebendi a gana a re taba e
we nka tše ke ka e khona.

674 Thiipita a goma a boela ka moragô ga
beke. A fitša a tšena ka mokhwa o la
a go tšena ka ôna pele. A re tšepela o
mmotšhe gore ba mpeile kae. A ya a mmo-
tša. Monna a re ke ile ke a mmotša a kwe.
Bjale ka goriale mo we ke swanetše go dira
bjang. Wena o ka bôna gore o ka dira bjang.
A re pele ga pono e we yaka, o be o swa-
netše go mmotša la bitša banna ba geno
le nna ke tša tša le ba getu re tše re kwe
gore o gana ka lefe lebaka. Ke moka ba
kwana ka mokhwa o we. Ke ge a laela
a tšoga.

675 Mphatane o ile a tšibša molebendi.
Taba e la e buima, mong wa pheko o re
o nyaka go kwa gore o gana ka lefe leba-
ka. Ka goriale mo we ke gore o nyaka gore
go tšibšwe banna ba khoro e, ba tše ba o
kwe gore boima le bo thata keng. Molebendi
a re a go bē bjale. Ba ba tšibša. Mpha-
tane a tšibša le khaitšedi ya gwe Ma-

891

K34/82

263

têbê.

676 Molebendi o ile a gana go lefa ka baka la gore pheko a ya swara ke yêna. Thipita a tšentšha taba banneng. Bjale banna ba re taba ya mohuta o we a e nyake go kwiwa ke baditšhaba. Ka gobane ka moswana ba ta le rarêla ka tšhantšhago. Wena molebendi o swanetšhe go utšha pheko e we. Ra mogolo wago re be re tšha tšebe gore pheko ya koma o e hwetšana kae. O be a ega ka tšhephiri a gomê a lefe ka tšhephiri. Molebendi a re ke a dikwa, le nna nka be ke lifile ka tšhephiri. Bjale ke šitwa go lefa tšhelo tšhe ke tšha tšhe tšebego. A de ka butšiša rangwane mothomong yêna o wa e tšeba.

677 Sidiwe Mphatane ngwana o re a e tšebe. Rakhadi a modula Theko ke yêna khaitšedi ya Mphatane. A re moliti wa mogo wa rwetwe o leta a ija ma fo-ta. Bjale mohu o hwile a šiya dilo tšhe we ka ngwakhongwa mosadi wa gwe. Go fetšha taba e, ke gore yo khaitšedi a tšhe le naha le we a yo le beya

891

264

K34/82

ka ngwakong wa bo lona. Modula Theko a re mo we go wa kwala. Go ile gwa ba bjale ke moka a khona e lefela Thipita molato wa gwe. Taba ya bona ya fela ka ona mohlwa o we.

Temana ya 5: Temogô ya malwetsi.

678 Bolwetsi a bo phopoletswe, bo tšebiwa ka ditaola. Kudu malwetsana a bana ka gobane ngwana a khone go bolabola gore ke ba ba ke bo kete. Ka go tše tebe gore o bolaya ke bo kae, ba swanetše go ya ga ngaka, ke yona e we e tago go ba botšha gore ngwana o babja ke bolwetsi bja gore. Le yona ngaka a e fo bolabola ka molomo, e kwa ditaola tša yona. Le dithare tša bolwetsi bjo we e a ditaolêla. Ge ditaola di dumêla gore ka dithare tše we molwetsi a ka fôla, ke yona ba khônago ba e fa molwetsi.

679 Bjale ka baka la ditaola malwetsi a mangwe ba fo a lemoga kante le ditaola.

891

K34/82

265

Ditaola ke tšona tše we dītebago dilo tše batho ba tša ditebego. Bjale bolwetsi bjo we dikhagava di ba butšitšego, ka moswana go bakja yo mongwe, ba boela ngakeng, ngaka yo ba botša gore molwetsi o bolaya ke tša gore. Tša gore tše we ba hwetsana tše tswana le tša maloba. Ke moka ba lemog bolwetsi! ōna mokhwa o we.

680 Mekhwa ya temogō ya malwetsi. Motho wa go tšakiša ke malwetsi ke yēna yo we a phakišago a tšeba temogo ya malwetsi ka baka la dingaka goba didupe. Maduma a tšakiša motho, ka baka le we ka moya-gō o tšale^{ba} le temogo ya bolwetsi bjo bongwe le bjo bongwe. Maduma ke gore malwetsi. Ba-tšaki ke bonu ba we ba yago ba le-ka go phopholetša ka baka la go gopola gore o kile a ōka bolwetsi bja go swana le bjo.

681 Dingaka ke bokhakantšhane. Fēla ge o ile wa fo tšhepa ngaka ka e thii, malwetsana a mangwe e tša go botša di-tšhare tša ōna. Wa bōna ngwana ge a

891

K34/82

266

babja a le ka mokhwa o le o, o êpê mothare wa gore le gore, o ta bôna ngwana a fôla.

682 Dingaka di bitsiwa gore ke bo-hhahants'hane ka baka la go bitša dithare ka maina a šele. Ba dirêla gore batho ba theke ba teba. Ka gobane ba diteba le bona ba ka alafa. Ditela tša go alafa ba di lemoga, ka baka la gore ngaka ge e go fa the thare e go botša gore o ê o the šumiše ka mokhwa o le o. Bjale ge motho a lemoga bolwetši, ke moka o gopola dithare tše la a go kwa ngaka e dibolabola, o di êpa o tilo. a kunyetša molwetši ka tšona. Go a kunyetša ke go likiša. Ka moragô ga ka kunyetšo e we ke moka molwetši o wa fôla. Ke moka o fitile le tebo ya bolwetši bjo we.

683 Motho mo a nyaka go ba motibi wa go alafa, o beya maina a we ka pelong. Le mohuta wa bolwetši bjo we. Bjale ngaka e ta tšeya kepi yo êpa dithare tše we. O tema thegokhō o wa mo fa. O mmotša gore o re go fitša kowa

K34) 82

gae o dirê ka mokhwa o le o. Ge a ka ya a dira bjale molwetši a fôla, ke moka o be ile maina a dithare ka pelong. Maina a la o swanetsê go butšiša ngaka e šele.

684 Go butšiša maina a dithare a butšišiwa ka maano. Maano a gôna ke a, ke babjetsä ke motho bjale ke be ke ile ngakenng bjale e ile ke ê ke êpê mothare mokete, ke gobagane le tšê a mphilego. O ta go botša gore nka baka lang a tha ka a go êpêla. Ke ile ka mmotša a re thepela o butšiša ba ta go botša, ba go šupa. Ngaka e ta mo šupa e dutši e teba gore a ka the ke a teba gore o gobagana le o fe. Ka moswana o butšiša yo mongwe. Ke moka o fo dira bjale bjale yo fithêla maina a la a felêla.

685 Makhukhu Raganya. Monna yo we batwadi ba gwe a šê dingakan empa ona le tebo ya malwetši a mangwe ka baka la go thakiša ka maduma le malwetši. Maduma ke malwetši a bana ba banyana. Malwetši ke a ba bagolo. Monna yo

we papagwe o ile a hwa. Mote wa šala o lebeletsē ke ramogolo wa gwe. Ramogolo wa gwe a hwa, gwa šala rangwane wa gwe. Ka moragō rangwane wa gwe a hwa. Bjale barwa ba malapa a mangwe ba tšhabēla makhweng. Le gana lehono ba tšha ile bogwaragwara.

686 Molebendi wa mote wa ga Raganya ke Makhukhu. Mote o we o be ona le badi ba mabala a nhokotana. Bjale lapa le lengwe le le lengwe le na le bana. Malwetši le maduma ke yēna yo we a swanetsēgo go a bōna. Monna o be a e ja di tšha thegele ka baka la maduma. Monna o ile a tšha di tšhare tša maduma le tša malwetši a mangwe.

687 Bolwetši bjo bongwe ba bo bōna ka go bolaya pudi. Ka malwetši a bjale, ka malopo le boopa. Malopo ba swara pudi ba e huwetsanya ka di tšhare, ba e robadiša felo go thii le molwetši. Ka moragō ba ra molwetši ba re a e nēke, ke moka a dira bjale. Pudi ya šala e robetsē. Bjale ke moka ngaka e botša mo-

891

K34/82

oki gore molwetši o tšugile pudi e še-
tše. Bjale pudi le yōna a e tšōwe. Mo-
oki o swanetše go ntšha le fahorong go-
ba the thano tha mašeleng a fê ngaka.
Bjale ngaka e ta tentšha diata ka gare
ga kobō, e sware pudi ka maoto, a e pha-
phathe e troge.

688 Pudi a ya swanêla go troga pele
ga molwetši. Ke molwetši yo we a swane-
tšego go troga pele. Ka goriale mo we bo-
lwetši bo šala le pudi. Ka moragō ga
mo mooki a ntšhetše tha gore ngaka e
tšōe pudi, ke moka ba e fa banna ba
e bolaya. Tše dingwe dingaka ba napa
ba e bolaya ka the-dimu. Ke gore a
ba diri gore madi a yōna a falle.

689 Pudi e we ba nyaka go bōna bolwe-
tši bja mmabji ka yōna. Banna ba
e tswiya, ka moragō ga mo ba e tswile,
ba bega ngaka gore e fedile. Ka leba-
ka le we ngaka e swanetše goba kharu-
psi, ke moka a ba botše gore ba e phu-
le. Bjale ke moka ba e phula. Ba hwe-

891

K34/82

tšana e na le madi a mantši, ke gore molwetši o bolaya ke madi. Mothomong ba hwetsana madi a yōna a bina bina. Ke gore molwetši o bolaya ke malopo. Mothomong ba hwetsana madi a yōna a na le dišo. Ke gore molwetši o na le dišo.

690 Pudi ya bōfêlo ya mosadi wa moopa. Monna o wa thōma a kitima le dingaka go leka go bo-fediša mosadi wa gwe. Ngaka e e ya fitša ya re una nka diyo thomola bolwetši bjo, ke moka bja mōpita. Ngaka e we a e beiwi molato. A tšwela pele le go kitima le ba bangwe. Ka moka ga bona ba šitwa. Ka morago ga mo we ngaka e ngwe e țare, nyakêla pudi ya tšhadi e bolaiwe, re bōnê gore bolwetši keng.

691 Mooki, ke gore monna ka gobane ke yēna a-lafišago mosadi wa gwe. Pudi ya go bōfêla ba lebella twalo ya yōna. Ba hwetsana gore twalo ya yōna e sukulu-gile, ke gore ba țeba gore ya mosadi le yōna e bjale. Ke moka ba nyakêla dițhare tša go sokolla twalo. Mothomong ba

891

K34/82

271

hwetšana tswalo ya gwe e na le dišo. Ba swanetše go alafa dišo tše we. Dipudi tše ba lemoga ka tšona twetši ya ka teng.

692 Ditaola ke tšona tše we diphekolago mmele. Ba bangwe ba phokola mmele fela ka go dupa. Ba go dupa ba bitšwa gore ke didupe. Bja le ba go phokola ka marapo ba bitšwa dingaka. Mekome le yona e phokola ka marapo. Ba phopole-tši ke dingaka tše we dibitšwago gore ke batibi. Botibi bja bona ba bo hwetšana ga dingaka. Mmele o tšatšobiwa ka ditaola.

693 Temogò ya tšatšobò ya malwetši. Temogo e we e lemogwa ka ditaola. Motemogi ke yena motho yo a khonago go dibola-budiša. Motho yo a khonago go dibola-budiša ke yena ngaka. Go tšatšobiwa a go tšatšobiwi fela motho yo a babjago, le ge o thabile o wa tšatšobiwa. Motšatšobi o ta go botša ye bo-tomi bo tšale gona. Ge o ta tšagela ke tše tše ngwe o ta go botša. Wena ka noši wa

891

K34/82

ba o nyakela t̄ha go thibêla. Thôgô e a t̄thagolêlwa. Go t̄thagolêla ga t̄hôngô ke go e t̄shireletsâ ka dithare.

694 Motho yo mongwe le yo mongwe o na le t̄he a t̄hebinago. Bjale go bina go biniwa dipholofolo, ka t̄sona ba hwetsâna methophô ya bona. Bjale dipholofolo t̄se dingwe di fo šupa fêla gore ke wena yo. Dipholofolo t̄se we ditaola t̄sa t̄sona ba re ke t̄sa matolo. Ke gore ba nt̄ha ditolose t̄sa t̄sona dikhurung t̄sa t̄sona. Dikhuru t̄se we t̄sa t̄sona ke matolo. Dikhuru ke t̄sa batho. Ditolo a dint̄she mothopô.

695 Ditaola t̄sa go phehola batho le t̄sa go šupa mawa a ditolo ke dikhagawa t̄se dinê fêla. Ditaola t̄se dine t̄se ke t̄sona dint̄shago methopô ya batho. T̄sona ngaha e ka laola kante le ditolo t̄se dingwe. Methaba ya ditaola t̄se dinê ke e mene. Bjale mothaba o mongwe le o mongwe o na le monna, mosadi, mothakana le mosetsana. Monna ke le gwamis ya mosadi e bitšiswa mathagadime.

891

K34/82

Taola ya mothankana e bitšwa thelumi.
Ya mosetsana e bitšwa Thogwana.

Bjale ka bontši dibitšwa magwami, bomathagadime, Dilumi le Dithogwana. Ke tšona dihhagura tše diphekolago mmele wa motho. Taola ya badimu e šupa ge badimu ba bolabola ka dipelaêlo goba ba the na pelaêlo.

696 Ditaola tša matolo tša go topiwa. Ditaola tše a ba di lemoge ga bote botona goba botshadi. Le gove ke tša dipholofolo dife. Thelo a ba ke ba rula ka thôgô. Tolo e we ba e êpêla maforong e thale bošego. Ke moka a go-tša mollô a dula. O lebeletše motho yo a tilogo tšena. Ge go ka tšena le gwami ke moka tolo e we ke legwami. O e phula lešoba ka le thii. Ge go ka tšena thagadime ke moka ke thwagadime, e phudiwa mašoba a mabedi.

697 Monna o na le lešoba ka le thii, moradi o na le a mabedi. Ke yôna pônagalo ya ditaola tša banna le tša basadi. Go thalôša mašoba a we a tšona

891

K34/82

ke maroga. Thalošo ke gore monna le mosadi a ba swane. Phapano e we ya bona a go bolwabolwe ka matswele le ditedu, go bolwa-bolwa ka tša go utšha dilo tše we diliwilēgo.

698 Pholofolo e ngwe le e ngwe ge e bolaiwa, e ya repiwa pele. Gwa ba le mabaka a we e bolaiwago ka ona. Dipholofolo le tšona di bolaiwa ka bothale. Thotwa e bolaiwa ka go e tanya ka melabo. Ditou ka go êpa moletese. Khomo e ngwe e ka tšabiwa ka mphôphô. Bjale dipholofolo tše we dija le maina a tšona. Diwa ka mathakori, mathakori a we a na le maina a ôna. Go falatsa ditaba, ke le tšakori la ~~thesadi~~ the nna. Mabone ke ge e wele ka le tšakori la thesadi. Phuthe ke ge e ile ya kwatama ka dikhuru. Bjale ba dilemoga ka ôna mokhwa o we.

699 Temogô e ngwe ya dikhagura, ke ya go tšeba mokhwa wa pholofolo le me-dirô ya yôna. Bjale taola ya pholofolo e ngwe le e ngwe, go tšibiwa mo-

khwa^hwa yōna. Bjale ka goriale mo we,
e t̄halōšwa ka mokhwa wa pholofolo e we.

Temana ya 6: Ditaola t̄ša mara-
po, t̄ša makhonyane.

700 Ditaola di ile ka maina a dipholofo-
lo. (a) ke mabêṭwa,^(b) Ditšhwene,^(c) Dikhudu
le^(d) Lewate. Mabêṭwa ke a diṭou. Ditšhwene
ke matolo a ditšhwene. Dikhudu ke dikhudu.
Lewate ke matuma. T̄ša dikhudu ba dibit̄ša
t̄ša legola. Mabêṭwa a^hna le maina a ôna
bjale ka legwami ke la monna le bovilwe ma-
šobana a mabala-a-ukokotwana. Thelumi
ke la moṭhankana le na le mašobana a a šu-
pago. Matwagadime ke mosadi yo mogolo, e
na le mašobana a lesome le metšo e 'medi.
Thogwana ke ngwanenyana e na le mašoba-
na a lesome le lešobana ka lethii.

701 Thatollo ya bot̄ona le botshadi. Legwa-
mi ke e kholo ya phaphati. A e na marephus
e fo ba mpholla. Thelumi ke t̄he thenya
na t̄ha phaphathi, le t̄hōna ke mpholla.

Mathwagadimê le Thogwana dina le marephu.
 Marepu a mosadi ke a magolo, a ^{manzana} ~~manzana~~
 ke a Thogwana. Masibana a we a tšona a
 bitšwa gore ke mabala. Mabala a khomo a be
 ka mpeng a ba ka mokolong. Mabala a tšona
 ka moka ge a le ka khakala di a the-
 pela ka moka ga tšona.

702 Ditaola tša Dikhudu. (^{tša} magola) Dikhudu batho ba bangwe ba ja. Bjale a ba di bolae pele, ba ntšha dikhagara tša tšona di tša phela. Ke moka a e la tša fathhe a lebella maô a yôna. Bjale ka moragô ga mo we o e bone, ke gona a ka e bolayago. Ba we ba tša jigo a ba e bolae, ba fo ripa khagara ya yôna ke moka a e le tšetsa ya phela. Ke tšona maina a tšona a bjale ka a na la a ditou. Dina na le monna mosadi le bana. Ditšhwene le tšona di bjale.

703 Tša le-watê le tšona maina a tšona di no ba bjale ka ditou. Mathagadimê wa le-watê leina le lengwe la ôna ba re ke letuma. Thema, Maawa go nona a matshadi a banna nka mokota tšie. Ke

gore basadi ba nona banna ke maramposana. Maramposana ke gore a banna na maragô a magolo. Mmele ke makhokhošana, ke gore bo-sese. Go bjale ka ditšie, ditšie tše dikholo ke tša ditshaadi, tša banna ke ditotwana. Matuma ke a makoto, a banna ke a masese.

704 Ditaola tša ditoto. Maina a dipholofolo tša go tšwa ditolo tše we ditšantšhe-go mothopho. Dišema tšešikong tša ditaola fêla go šupa boêmo bja molaolwa. Molaolwa o šupa ke ditaola. Ge motho yowe a ba bjago letolo la go mo lebana le tša hwa. Bjale ditaola tša le šupa. Dipholofolo tše we ke tše: Dikolobê, dipudi, matabo, Diphuti, Dinku, (tšerolo) ke Dikhoq. Ditšhošo, Dikhomo, Pudubudu le Thakadu. Dipholofolo tše ke tšona ditšwago ditolo tša dikhugara. Ditaola goba ditšhako ke tšela tša ka gôdimu mabêtwa, ditou ditšhwene le dikhudu le Ditau.

705 Marêta a tšona. Ditaola tše we ~~di~~ dine le basadi le banna le bana di na le marêta a tšona. Ke gore e ngwe le e ngwe e na le la yôna. Bjale go

891

K34/82

ṭa retiwa e nḡwe le e nḡwe. (a) Thwagadi-
me. Ke thwagadimē ya mamaruta e ṭha
 bone ke a ṭoga. (b) legwami. Ke legwami
 la mahhudugo ke ya ruta ke ya ṭoga. (c)
Thogwana. Ke thogwana ya marēta koma
 molapong. (d) Thelumi. Ke nna ṭhelumi ṭha
 naha ya mošabi. Ditou, Ditšhwene, Dikhu-
 du le tša lewate di retiwa ka ona mokhwa
 o we. Ditaola tše we ke tšona dilalago,
 di a laola kante le tša matolo.

706 Ihalošo ya marēta a tšona. (a) Thwaga-
dimē e botša monna gore a re ṭoge, le ge ke
 ṭha bone. Ke gore o tšhabe go bolabola, ka go-
 bane tša moṭe di swanetše go bōna ke legwa-
 mi. (b) legwami le a dumēla le ruta me-
 ngwako le a ṭoga. (c) Thogwana yōna a
 e ṭebe ṭhelo ka baka la bonyana bja yōna.
 E ṭeba fēla go rēta dikoma molapong. Ke
 gore mo we ba yago e yaya. (d) Thelumi ṭho-
 na ṭhe khōna fēla go letsā mo-ludi wa go ga-
 pa dikhomo gobu naha mo ṭho_n tšoma.

707 Mawa a ditaola. Bjale dipolabo-
 tše, bjale lehono tšo thōma go-wa. Go-
 wa ga ditaola ke go hwa le go ṭhepela bja-

891

K34/82

le ka gojiale mo we di a bolabola. Ka maô a tšona. Motho le ge a fofetšē, ba mmotšā maô a tšona ke moka o fo thōma go dibola budišā a dutšī a t̄ha di bone. Le go rēta leo le lengwe le le lengwe, a dutšī a šupa molaolwa t̄he we a binago le t̄he we a t̄he nya kago. E ka khona go t̄halošwe leô ka leô.

708^(a) Ge legwami, t̄helumi le thogwana di t̄hepela, go hwile mathagadime. Dithako di ma-bjana.^(b) Ge go hwile. legwami, mathagadime le bana ba t̄hepela. Dithako di morarwana
 (c) Ge t̄helumi t̄hoṭe t̄he hwile, go t̄hepela legwami mathagadime le Thogwana. Dithako di moraro. (d) Ge thogwana e hwile t̄še la di t̄hepela. Dithako di makholêla. Tša lewate ditšhwene le dikhudu ka moka di no ba ka mokhwa o wa ka gōdumu.

709 Maô a ditou. Ge legwami le mathwagadime di hwile, go šetše go phela Thelumi le Thogwana. Ditaola di thapadiba. Ge di hwile go šetše go phela Thogwana. Ditaola di le-ngwana. Ge di hwile ka moka go t̄hepela mathagadime. Dithako di morupi. Ditšhwene ge

dihwile ka moka. Ditshako di mothakola. Ge go hwile banna go phela basadi ditaola di Bokhatha. Lewate mo le tšugile ka moka ke letswipe Dihhudu mo ditšhepela ka moka ke Mpherefere. Bjale mo go ngwadibwe mawa a lesome le motšo ka o thii.

700 Lefna ke lona le naneo la mawa: Mabjana, morarwana, moraro, makholêla, mothakola, letswipe, mpherefere, Thupadi-mê, lengwana, Morupi le bokhatha. Maô a, a bolabola. Le gona a na le marêta a ôna. A khona ke bona dingaka go a bolabudisa.

711 Dirêto tša mawa. Bjale ke tša dira gore lewa le retive ka ga lona. Mabjana ke a lešata la mo-golo tšiyane, wa lešata. Wa mogola tšêê tša bošego o gola le maswelebethe. Maswelebethe ke ditšie tše dingwe tše dikholo. Bjale ditšie tše we diya nkha. Bjale mo go bolwabolwa ka batho. Ba goya tšiang bošego a ba e le tšêê ba êla go ba ba swarana ka tša ka pele. Lešata ke la bebelebe tšiang bjale o tša kwa mathoko ka moka gona le mašata. Ke lona le tšatši le

ba yo êpago di thare tša khole. Ke nnete go bjale ditšie a digodiwi bošego di godiwa ka mahube a mahubedu. Ba êla fêla go robala. Ba go šala ba robetše gae, ba troga ka mahube a banna ba yo fo gola go lekana nabo.

712 The rêto tša legwani ke morarāna. Morarāna ke leō. Ke morarwana wa tše a kofêla wa sele sele ke a selekwa, ke seleka ke ntši mafsing. Ge ntši e ka tšena ka mafsing, dipelo tša go di swanetše go selekwa mo gongwe wa ba wa tšatša. Morarwana o šupa tšelo tša khaufsi, tše we o rego ke rarêla ka mo le tšona tša rarêla. Tšelo tše we wa tše bitša tše ka a raba. Ke lehu-fa la monna. La moradi ke la lešata.

713 Morupi ke wa tšhelumi. Ke morupi o mogolo wa kêpêla leforo fate le šimula ke mong moepedi. Ngwana yo we ke yêna mong wa moše. Ngwana wa mothankana ke leforo ka gobane a ka tše ke a tšwa ka gare ga moše. Leforo ke phate ya go epediwa maforong, phate e we ke yôna e kholo gare ga maforo. Mo-

K34/82

tho o šele a ka tše ke a e šimula, ka go-
bane a tšeb tebe dipheko tše we a di epetše-
go ka tšona.

714 Makholêla ke a thogwana. Ke makholêla
a mma tše bêta nhwanama ke morula wa
khone dithata o khona ke diroba le mabje.
Le gone ge o hare ke a roba la go šita
o nyaka le tšapa wa beya tšogong ke mo-
ka wa la-tšêla gôdimu ga lona o tša bôna
le robêga. Mosadi o thata ge o mološa,
ge a gana o nyakêla dithare wa tšola ka
tšona o tša bôna a go dumêla. Morula
ke masogana ge ba e wa dihereregere pe-
le ga motšepa. Nhwanama ke nageng
dišele mo we a yo ba go a bêlêga bana
a le gôna.

715 Tša lewate mo ditsugile ka moka diwele
letswipê. Letswipe ke na bjala ke na
mmela. Ke gore dinoka ka moka di tše-
tše batho a ba êtêlane. Ge e le bjala
bo tšetše dinkhō tše dikholo. Ke letswipe
batho ba tša robala maṭhatsšeng.

716 Dikhudu mo di \dot{t} hepela ka moka dimphe-
refere. Ke mpherefere ke wa tš \ddot{i} e khaola
khomo mogala kutu le bo \ddot{e} l \ddot{e} nkong.

Ge batho ba yo g \ddot{o} la tš \ddot{i} e ba ferekana. Go
bjale ka magotong. Ka tš \ddot{a} tš \ddot{i} le we khomo
e khaolwa mogala. Ke gore tšhwene ya ma-
dimabe e \dot{t} a hwa. Ditaola tša dip \ddot{o} t \ddot{e} (dikhu-
di) ba di hwetšana matho wa letsolo goba
belebele tš \ddot{i} eng. Ke moka ngaka goba motho
wa \dot{t} ebo ya go ut ripa^{di} khagara tša dikhu-
du, o wa ripa ke moka a e le \dot{t} hetša ya
šala e phela.

717 Thapadime ke ya mo go huile legwami le
mathagadim \hat{e} ke tša mab \hat{e} twa. (Ditou) Ke
tš \dot{h} apadim \hat{e} ya leme le maaka pudi e nonn \hat{e}
pudi a ya n \hat{o} na. Ke gore go bolabola ma-
aka, motho o f \ddot{o} dile motho a f \ddot{o} la.

718 Ge go \dot{t} hepela legwami la di \dot{t} bu ke
legwami. Ke legwami la makhudugo a khudu-
gile mantš \ddot{i} m \ddot{o} oka re b \ddot{o} na ka motu go \hat{e} la.
Ge batho ba e nwa bjala ba khobakana, ka
morag \ddot{o} ga mo bo fedile ba palakana. Go pa-
lakana mo we ga bona ke gona motu o \hat{e} la.

Dintsi tša dinose ge di ɬa ɬogêla mote wa tšona, motho o wa fitša a rafa. Ka moragô ga mo we di ɬa šala tša ɬoga. Monna wa mote mo a yo aga moraka, basadi bana gammôgô le diruiwa di morala moragô. Ke ôna mantši môôka. Dintsi tša dinose dikhudugile moteng wa tšona, tšo aga o moswa, o kwa ka mogobô mo diɬago gona. Ka gare ga tšona legwami le gona.

719 Ge mabêɬwa ka moka a hwile go šetše go thepela thogwana ke lengwana. Ke lengwana la bakone batho ba morako. Ke gore Bakone ba nyaka kudu go dula dithabeng. Ka buka le we ke dipela ka gobane dipela ke tšona tše we dinyakago kudu go dula marakong.

720 Ge mabêɬwa a hwile ka moka go šetše go thepela Mathagadime di morupi. (Ke morupi) Ke morupi wa the tšhoga go tšhoga mae-ba, dikhaka tša tšhoga dibone. Mae-ba ke a manyana dikhaka ke tše dikholo. Dikhaka le mae-ba ditšhoga thegodi, bjale batho ba tšhoga nôga, tau, lehu le moloji. Wa o kwa mokhoši ^{wa} lehu o lla, motho yo monnyana o

891

K34/82

285

fo tšhoga fêla. Ba bagolo bona ba bone
ka mathô gore ke nnete motho o hwile.

721 Ge go hwile banna go tšhepela basadi ke
Bokhatha. Ke bokhatha boroko boṭe pudi
ya fata e ya robala. Banna ba lapile
go tile basadi. Ke bokhata ka gobane a
gona tše we tše ṭa tšwényago. Ge e le
moṭe o buša ke basadi, ga gona tše-
nana tše tše ka rego koro.

722 Ke ôna mawa a ditšhako a a ka go-
dimule dirêto tša ôna. Bjale mawa
maô a we a šupa methophô ya batho,
le molaolwa ka khagara ya letolo. Bjale
ke ṭa tšaloša maô a tšôna ka go ntšha
methopo ya batho.

723 Go na le thelumi tha ditšhwene, ke
lebetšie go tše ngwala ka gôdimu ka
baka la gore leô la tšona e tšale mo-
raro, fêla bare ke thelumi thoṭo. Bjale
tšona tše retiwa ka mokhwa o. Ke thelumi
thoṭo tša mathebatheba tša phaga ya ma-
kana a magolo a go ja bohwe bja dingwe di-

891

286

K34/82

batana. Ka bolaya nkwé ke a para a ke ne malome wa go mo fa. Thaloto ke gore pudi ya bongaka ka bolaya ke ja tšhōgō. Ka bolaya nkwé ke a-para ka noši ka gobane a gona yo we a tšago mphediša. Ditšhwene di na le molaō o mogolo; ngwana a hwetšana le-šegešege, o bega tše dikholo. Ge a kaja o tša teiwa bjale ka ge nkwé di a bolaya.

724 Mawa a ditaola mo dintšha methopō. Ke tša thōma ka mawa a mabetwa. Ge tšhe-lumi tšhe hwile ke moraro, ke gore tšhe ntšha ba bina tšou.

725 Ge go hwile thogwana ke makholēla. Leō le we lentšha ba bina khomo. Ke leō la matuma. Matuma ke gore ka buntšhi ka bo-thii ke letuma.

726 Ge go hwile thogwana ke lengwana lengwana la le lebelo la ditou le ntšha Bakone. Bakone ke ba bina phuthi. Ke bile lentšha le Baphalaborwa bo dikhotō, Balandi le ba we ba binago bokhukha-mo-thopo. Bjale ka ba bina noko, ba bina tšhwe

ne le Baropodi ba bina khabo. Ba retwa ka gore ke Baropodi ba ila tšhwene maila roto tša go rwala. Ke bona ba we ba binago khabo. The rotwana tša khabo ke mênô

727 Lewate mo le hwile ka moka ke mothakola. Ditšhwene le tšona mo dihwile ka moka e tšale ôna. Ke mothakola wa matsepe, modiši wa khomo tša rotwe, ~~o diša a eja~~ o dišetša marothologong. marothologong ke phulong. Mothakola ke gore a go tšana tšelo. Ge e le molwetši, o ka tše ke wa molla, o tša hwa.

728 Dimpampa Nagomane ke yêna mola-udiši wa ditaba tše tša ka khakala. O tswelotšwe mo nageng^e, mo we ba rego ke Saleng. Ka ntwaga ya Makhéma ke ge e tšale yo mo-nyana. Ke ge a tšhaba le basadi. Mphathô wa gwe ke ^{Matuba} (Matuba), o bulutšitše ke morena Ntšobjane bodikana. Bogwera a bolotša ke morena Thekwai. The rêtô tša gwe. Ke Dimpampa le go tšoga bošegô ko lema merepa.

891

K34/82

288

Tha bongaka ke t̄he, Ke t̄hakhathane
ko gola kae, ke t̄hagetš̄e, ke t̄hagatš̄itš̄e
ke Bathoka ba utomotš̄e. Ke š̄etš̄e ke
le thakadu t̄he êpa medi.

729 Thalošo ya t̄he r̄eto t̄hagwe. t̄hakhathane
ke ge a la-t̄hêla ditaola fathe. Bja-
le bathoka ba mo t̄hagatš̄itš̄e ka go khô-
na go tiya baloi. Modirô wa gwe go
š̄etš̄e fêla go êpa ditš̄hare, A t̄swela
pele le go laudis̄a ka ditaola t̄ša ma-
tolo. Tš̄ona di t̄a ngwadiwa ka mo fa-
t̄he.

730 Ditaola t̄ša matolo. Gare ga dita-
ola t̄š̄e we dingodilwego ka mo khakala,
gona le ditaola t̄ša matolo. Maina a
tš̄ona ke a: Therolo, Modimu, Ditou,
Dipudi, Diphuthi, Dinare (makwena) Di-
nku (Kapa) le Mulope le Ditau. Bja-
le tš̄ena t̄ša matolo ba dintš̄ha matolong a
dipholofolo t̄š̄e dingodilwego mo ga 70%.
Ditolo t̄š̄e a dintš̄he mothopo, di fo ū-
pa fêla gore motho yo a binago pholofolo
ya gore o wa ba bja go ba a babji.
Ke gore ge ngaka e ka digas̄a fathe ya

891

K34/82

289

kwaêla, ke gore motho yo we o wa babja.
 Ge e ka tloga a babji. Fêla tše la tša
 go ntšha methopo ya batho ge di ka bola-
 bola gore le ge a tlogile a tloga tšelo
 o tša ba-bja. Ba tša mmotšā gore a gona
 go ya galegale o tša ba-bja.

731 Ge ngaka e ka re e laola molwetši, di-
 taola, taola ya molwetši^{ya} hwa ya lebella
 mo we motho a tšwago gōna, molwetši yo
 we a ka tše ke a phela. Molwetši lege
 a babja e rata gore taola ya gwe ya
 fêla e tšogêla bo-tšhaba tšatši. Gōna ba
 re molwetši o wa babja fêla o tša fōla.
 Motho yo mongwe le yo mongwe ge a tso-
 ga o lebella bo-tšhaba tšatši. Ke
 basadi ba re go go lebella bo-tšhaba tšatši
 ba gona ba go huralla. Ke gore ke ge
 ba rata.

732 Matolo a ditau a no ba mabedi
 fêla. Ke la monna le la mosadi. Tau
 ke pholofolo ya go ja dingwe dibata. Wa
 bona ditšugile di a tšoma. Ge o laola
 tša ka moteng wa go, ba re ka gare
 ga motē go tšepela dibatana. Ka baka

le we o swanetšē go tše thalefêla. Thôgô ke tšemo ba thagolêla, ka goiale mo we o swanetšē go ya ga ngaka e la ya gojaga mete a tē a o tšopē.

733 Modimu le malope. Modimu e fo ba khagara ka e thii. Malope le yēna o bjale. Malope o šupa bogale bja dipheko. Ke gore ge ngaka e go file pheko, o ya ga e-ngwe ngaka o laolêla pheko e we. Ge pheko e le pheko o ta hwetsana malope a galifile, dibatana ka moka di robe-gile. Modimu, le tolo la modimu le šupa pelaêlo ya badimu goba ge ba tše na pelaêlo.

734 Ditou ditola tša tšona ke tša ba bina tšou. Ditolo tše tša ditou e ke di ka diva khakantšhane. Ke nnete go bjale ka ge go na le ditou tša mabetwa. Bjale tše tša ditolo ke tša dikolobê. Ke kolobê ya monna le ya mosadi. Ditolo tše di bitšiswa tša ditou ka baka la gore di nyakilo swana le ditou ka mēno a tšona.

735 Ditolo tša dipudi le diphuthi. Ditolo tša dipholofolo tše, dina le legwami, mathagadimê, thelumi le thogwana. Bjale a ba dibitši ka govale aowa ba nore le ke la phuthi go ^{ba} pudi ya pholo. Bjale di šupa gore ke yo monyana goba yo mogo go a fokolago. A dipitšhe mothopho, di no emela le bakeng la gore go tibiwe motho yo we a binago pholofolo e we fela gore o eme bjang. ~~Ph~~ Phuthi bare ke mokone wa go-tiya dikhopo le matsoho.

736 Dinare, ditaola tše tša dinare di bitšwa gore ke dinare. Ge motho a gopola a kare ke ditolo tša dinare. A se tšona ke ditolo tša matabo. Ditolo tše we tša matabo di šupa ba bina khomo. Dina le monna le mosadi ga mmôgô le bana ba tšona.

737 Ditolo tša dinku. Ditolo tše tša dinku, di šupa ba bina nku. Le tšona gona le monna le mosadi ga mmôgô le bana ba tšona. ~~A~~ Tolo ya monna e bitšwa Hapa

K34/82

738 The-rolo le nong-tšhiwa. Ditolo tše pedi tše, the-rolo ke ya tšhošo goba pabala. Nong-tšhiwa ke tolo e we ba hwets'anego pholofolo e hwile e bodile gwa topiwa talo ya yōna. Nong-tšhiwa e šupa mosadi wa mothologadi. The-rolo the šupa monna. Ke tšona ditolo tše we di nago ka khotwaneng ya ngaka gammōgō le tšona ditaola. Ditaola tša go ntšha methopō^h ke lesame le tše ~~nt~~ntabe. Ditolo tše masame a mararo le metšo e ntabe ke tše di binwago ke batho. Ditolo tše tšhano di šupa fêla bo gale bja dipheko le dilo mo ditēna ka moteng.

739 Mangaka ba rēla matolo maina a ôna. Maina a we a tšibiwi ke ngaka e ngwe le engwe aowa a tšibiwa fêla ke yēna mong wa ôna. Bjale ka ge e hare mo pudi goba nku e tšabiwa ya tšabiwa ka leina la motho. Ke moka letolo le we le bitšwa ka leina la motho yo we. Bjale ge a laola gona le dingwe dingaka o wa dithalošetsā gore e ke mokete ka gobane e ile ya bolaiwa ka baka lagwe. Ke mo we o hwets'anago ditolo tše dingwe

891

K34/82

293

di na le maina.

740 Dikhomo le tšona di na le dikhagara ga-mmôgô le morula. Tša dikhomo ba ripa dikhwata. Bjale dikhomo di a t̄habiwa, tšē dingwe di t̄habiwa ka le-gowa. Bjale ke moka ngaka e ripa khagara, khagara e we ya yōna o t̄a e bitša gore ke legowa. Go-na le ka e thii fēla. Bjale ge e ke batho ba fapana ka dikhomo, ditaola dya di t̄a e šupa. Khagara ya morula e na le malokaganya. Yōna e šupa t̄he t̄hare. Ge motho ba mo t̄heletšē ditaola di t̄a šupa yōna.

741 Mankhonyane, o diriwa ka dipate, ba dira malokaganya. O diriwa ka dipate tša t̄heragala le diḥaka. O wa khona go hunapana le go t̄horumuluga. O laola mong wa ôna a o swere ka (diat̄a) t̄heata. A o khone go laola pele ga gore mong wa ôna a bolabole. Mong wa ôna o re ntšhupe moloi, ke moka wa t̄haramologa wa re twii. Ka morago ga mo we o kobola moloi ka mothekha wa ôna. A gona a re ntšhupe yo a babja-

891

K34/82

294

go, t̄ha mo šupa.

742 Mankhonyane a o khone go ntšha mothophō wa motho. O fo khona go šupa fêla. Le bolwetš̄i bja motho a o khone go t̄hatolla. Le t̄še we di t̄a go t̄haga a o dikhone. T̄ha ôna ke go fo šupa fêla. Ke ôna modirō wa mankhonyane o mogolo. Ba o r̄eta ka gore, ke mankhonyane wa magata pududu ya namêla moka, mabala a šalla mookeng. Ke thepudi ya magata dingwe. Wa bōna khudu e kha morogo topa o lat̄he.

743 Ditaola ke t̄šona t̄še dikhonago go t̄haloša. Ge motho a loilwe di a šupa, le baloi ba we ba loilego molwetš̄i. Di a khōna go tiya moloi le go bolabola t̄he we t̄he t̄a t̄ha-gago. Di t̄eba le go t̄haloša mo huta wa bolwetš̄i bjo we bo babjago molwetš̄i le gore bo t̄ene bjang mele wa gwe. Djibile di t̄eba le dithare t̄še we di lebanego go alafa bolwetš̄i bja mmabji.

Temana ya 7: Thušô ya tšheata, - me-
khwa ya kalafô.

7H4 Mekhwa ya go khomaganya marapô a a robegilego. Marapo a dula a na le bo-
ngwanabô, go e leletšua gore le lengwe ge le
ile la thokhega a tšee le la a thibê. Nga-
ka le ge e bôna gore marapo a yôna a
lekane, a e lebele go fêla e dira a
mangwe. Ge lerapo le lengwe le ka robê-
ga le tšhe^{na} le we le tšago le thiba ngaka
e ya le rokganya gore e tšave ge e
nyakêla la go le thiba, le la le be le
pepeteditšê.

7H5 Thobêgô ya lerapô goba phulêgô ya
le thuma. Lerapo le we la go robege
le tšudiwa mašobana ke moka ba tše-
ntšhâ lerala ba a temaganya. Thulego ya
le thuma. Le thuma mo le thulegile
a le luole ga bote ka baha la gore le
tšena ke phêfô. Bjale ka goiale mo we
ngaka e swanetšê go le thiba ka moto
gore phêfô ya tšhe ke ya tšena. Ka lona
le-baka le we o dutšî a nyakêla le

lengwe.

746 Theata the thusa le ge motho a robegile. Ge motho a ka robega leoto, bamologela thefalagatha. Thefalagatha, ba dira ka diphate tse ditshese, ba dibapa ka dinti ka dintheng le ka dithitong. Dintha le dithito ba di khupetša ka mokhopa wa go butšwa ke moka-ba o rokella. Ba diêla gore tša the ke tša mo thaba. Ba o-
tolla morobegi gore marapo a yo khomagana, ba phopoletsä ka theata ba kwa gore a khomagane ke moka ba mo rata-ntela ka thefalagatha. Motho yo we o la-
iwa gore a theke a gata ka lona fathe. O fiwa mekökötelo ya go thepela ka yona ge a e ya kante.

747 Motho a ka the ke a fo robega. Mo-ohi o swanetše go kitima le dingaka go tšama a o kwa gore molato heng. Ditaola di ka the ke tša fo homola, tšona dita tiya moloi. Le ga go le bjale ngaka e ta mo fa dithare tša gore a yo a peya a gata molwetsi ka tšona. O ta re ge a o kwa le tha ope ya ba gona a lekišago go

gata fathé ka lona.

748 Molaô wa thegagetsu a o kwane le gore motho a ripiwe. Le ge motho a ka robêga mo we o bônago gore lerapô le dubagane ga gona taba taba kholo ke thefalagatha. Le ge lesapo le ka tswela kante ya ba a ka thoko e ngwe le dubagane, ge ba phopholetsa ka theata ba kwa a lla a re šugašuga. Thefalagatha ke molaô, ba mo temella thona. Le ge a ka robêga letsogo molaô ke ona. Le ge lerapô le ka gana go boela madulong a lona, ba fo temella ka thefalagatha, le ta ~~mo~~ ba la fola le le bjale. Ge le fodile o ta no hwetiana le qwilimile ka theko e ngwe, ya ba molato a o gona khane ke ge a fodile. Thegole ke tha bo khomo, ge e le tha motho the thotia the boya moteng.

749 Kotse ke ya badimu, ge motho a ile a robege ba re ke malepela. Malepela ke gore ba mo dirile gore a yo robêga. Le ge motho a ka namela godimu ga the thare a wa go bjale. Mo we ba ya go ba re ditaola di re ke badimu,

891

K34 | 82

gona ke lotse. Fêla dipelaêlo di ta ba
gôdimu ga badimu. O ta laiwa gore a
fêlê a gopola badimu.

750 Bjale ka monna yo Mampadi Masete
Wa rapa dimu leja wena. Mosadi wa
gwe o ile a dira bjala bja go thêtha
thethêthwa. Banna ba ile ba ya ka bu-
ntši khêkhê ya lla. Khêkhê ke go rêma.
Bjale thêthare tha wêla monna wa ba-
tho ba we, tha mo roba leoto. Ka le-
baka le we ke be ke le modiši wa di-
khomo. Ka ditebe ra kwa gore o robe-
gile, ka mathô ra the, ke ra bôna
ka baka la gore e be e le rena bana.
Go lla mo alla ka gare ga ngwako ra
kwa. Ge ba re lerapo le gannê go boêla
madulong ra kwa.

751 Bjale moremi wa the thare o swane-
tše go lefa. Mogobadi ka noši a re mo-
tho wa batho ba we a ka fo feta le
molove wa maaka, a na molato ka
gobane a še yêna ke di dira ke batho.
Ba ile ba fo mo temella the-falagatha
gore leoto la the ke la thepela le ya

891

kowa le kowa. Thepeto e we e bitšwa
go-~~tsa~~ tsōka.

752 Mampadi o ile a fōla ka moragōga
dilemo tšē pedi. Leoto la gwe le ile la
gana go boēla madulong ka baka la
gore a ba ka ba phakisa ba mo oḡolla,
o ile a ba a robala ba tsoya ba mo
logēla the-falagathla. Bjale a le ḡhana
katsu ke ntho. Ge ba re ba likisa go
oḡolla a kwa boḡhoko kudu, a lla mollō
o ba ba go ba mo leḡheta. Leoto la
gwe le ile la gwelema. Le ga go le
bjale o be a gata fathe ka lona.

753 Mokhwa wa go khōga the ḡhare. Kha-
le dilo tšē ba go ba ba re ke dipipi e be
di the gōna. Bjale ka goriale mo we, e be
ba boopa matsopa ba dira dipipi goba ba
khōga ka thegokhothi. Ngaha e khēkhē-
thēla ditshēta ya difa molwetši. O ḡha-
ḡhēla ditshēta tšē we ke moka a khōga
ka ḡhōna. O gōga moši a metsā o mo-
ngwe a o ntšha ka dinkō.

K34/82

754 Dithare tše dingwe ke tša go ōrēla. Ngaka e dira ditshēta ke moka ya la-
ēla mooki gove o re go fitša, o dipadi-
ke ka lebeya, dire kowa ditupa moši
ke moka o mo khurupetsē ka kobō. Ko-
bō e we ba e tshēkhatshekha ka ma-
theko. Le ge a ferella ke muši a swa-
nēla go khurupulla kobō, ka gobane a
khurupulla o fidiša ke ngaka. Ditha-
re tše dingwe ke tša go fo o-retša diata
fēla. Dithare tša go oretša diata fēla
ke ditshēta tša go alafa lehu. Ditshē-
ta tše dingwe ke tša go bofēla, tše we
moradi o oretša le ka pele. Dithare tše
dingwe ba khōga ka dinkō, tše we ba
fo tšhuba e le medi.

755 Ditshēta di a šidiwa ya ba tšhidi.
Ka morago ga mo ba oretsitšē moōrēla
ke moka ngaka ya ditšhuba tša napa
tša swa tša fella. Ka morago ga mo
di feletšē ke moka ba dipila ya ba
tšhidi. Ge e le kōrēlo ya malopō ke mo-
ka tšhidi e we ke ya go loma difeka,
le go feholla moalafiwa ge a ile a fe-
kela. Ngaka e tōga le e ngwe tšhidi

e ngwe a fa le thosana la gwe. Lethosana ke gore motho yo a ilego alafiwa ka baka la malopô.

756 Ditometšo di tšwa gōna ditšhiding tša go ōrēla. Bjale ngaka e bo-thale kudu, ka baka la go tšamu e tšeya ditšhidi tše we tšwa batho ba we a ilego a ba oretša. Ke moka o dira moraba o mogolo ka tšona. Bjale motho mo a e tšwa a lla o wa khona go mothuša ka tšhidi e la. Wena motho fela a o na thôkômélô na yo kudu. Ka baka la gore mo we o be ya-go o ka fo lebala. Mothomong ya go ga ka ntšha, Bjale ngaka e na lešedi kudu ka gobane ke bophelo bja gwe.

757 Go apeiwa thekhoma. Ke modirô o mongwe wa dingaka. Thekhoma the a-peiwa ka metši le magakabje. Thōna o wa peya ke ngaka. Bjale molwetsi ge a ka khurupulla kobô ka nte letaêlo ya ngaka, ba fekudišwa ke ngaka. Mofekudišwa o ntšha pudi. Khanthe di-

khōrēlō tšē dintš'i o fo ntšha khogo goba
dikhogo tšē pedi yaba ke moka malato
o fedile.

758 Mokhwa wa go dira khōrēlō ya meet
le magakabje. Ngaha e nyakela ditshare
ke moka ya dikhēkhēthēla ya ba ditsheta.
Ke moka a di tšea a di fa mooki, a
mmotša gore o swanetše go lala a di
enetsitše ka gare ga meeti. Ka mo we
pitšeng ja ditsheta go tšhediwa tšhidi ya
lekhopo, e robala le ditsheta tše we.
i'looki o swanetše go lala a nyaketshe di-
mati le matupa a magakabje a phetha-
fo nenwana e mmedi.

757 Thekhona tše a peiwa e tšhale ka
noswanyana. Mahube a basadi ma a hu-
bala ba gotša mollō ka dimati ke moka
ba beša magakabje a la. fae ba ēpa
tše khudu, ya re kowa magakabje a
wele e le a mahubedu, ke moka ba
tšhela neeti a la a ditsheta ka
kowa moleteng. Bjule go lukile molwe-
tš'i o swanetše go apeiwa.

760 Pele ga gore a peiwe, o fiwa ke nyaka melao. O mmotšā gore wa tše ke wa khurupulla kobō. Wa khurupulla o molato. Bjale ba mo apudiša di-kobō, o dula khaufri le molete. Ba mmotšā gore ge ba fakêla letapa a fêlê a tswêla mare ka kowa meeting a go bidisha ke magakabje. Bjale ba fakêla matapa a la. Ba kaba ka diphatšane ka baka la gore a fiša. A re kowa meeti a bêla, go bile go thunya muši, ba mokhurupetsā ka kobō. Kobō e we ba e swara ka matheko ba e ba pola. Ba dirêla gore a tše ke a khurupulla.

761 Ge magakabje a la ba go a fakêla pele a fedile maata, ba fakêla a mangwe. Ba dirā ka mokhwa o we go fithêla ka moka ga ôna a fella. Ka moragō ga mo a fedile, ke gōna ba khōnago ba mo a-pola kobō. O ta bōna immele wa gwe ka moka o kolobile ka kudumêla. Ka goriale mo we ke

gore madi a gwe a palakane. Ka gobane go apeiwa the khoma ke monjana wa madi.

762 Mekhwa ya go gatiša go-thinyaga. Ge motho a ile a thinyega, ba swanetše go mo oṭolla. Ka go oṭolla mo we ba dirēla gore mo go be go hēlēkane go gomē go boēlē. Bjale ba mo nyakella dimati tša moṭhare wa thenyalo o fēla a gatiša ka tšona. Dimati tše we di apeiwa, tša re kowa dibudule ke moka a fēla a ntšha ka lethi a gatiša ka lona. Ge le fōla o wa le boetsa, o tšeya le lengwe. Ke moka o dira bjale bjale go fithēla go fōla.

763 Moṭhare wa thenyalo. Moṭhare o, o bitšiwago moṭhare wa the-nyalo, ke moṭhare o we motho a ya go a wa gōdimu ga ōna ke moka a hwa. Ge motho a ka gobala ba fēla ba gopola moṭhare owe. Bjale ka mogo o o lego tšhemo ya Thebešeletše. Diphēphē le tšona ba gatiša ka tšona le digwere tša go

891

305

K34) 82

e-piwa. go gata go dira gore madi a palakane. Ba tshoka go dira bjale madi a ka tsilê-lana, ke moka ya napa ya ba tshenyalo tsha go tshê fôlê.

764 Moruti wa bošego kôrêlô ke letshego. Ge ngwana a rota bošego, o swanetšê go rotêla letshegong pele ga gore a ê malaong. Ge moši wa letshego o tupa ka baka la go kwa mereto, ke moka o oretša bopele bja gwe. Ka goriale mo we ke kala-fô ya gore a tshê ke a rota. Ntô ya mereto e ya nkha, e nyaka moradi wa šedi.

765 Thôkômêlô ya ngwako ya mereto. Mmago bana o swanetšê go tshôkômêla ngwako. Batho ba robala gôdimu ga nagogô gammôgô le bana. Bjale ka goriale mo we moruti o rotêla gôdimu ga nagogô. Ka gôdimu ba apurâ dikobô tša bošego. Dikobô ge ba apere ba tshekhâmêla, ba dikalakatêla ka baka la gore ba tshê ke ba tšena ke phefô. Ka lona le-baka le we le tšona di kolobišiuwa ke mereto.

891

K34/82

766 Mokhwa wa go thōkōmēla legogō, kobō le lebato. Pele mo mmago bana ge a troga o phutha kobō. Ka moragō o alola legogō. Bjale ge a bōna gore bana ba rutile, legogō le kobō o di anēga letšā-tšing. Ka moragō ga mo we o ōka magala ka lebeya o tšhēla kowa gōdimu ga moroto. Magala a la a ta dira gore lebato le ōmē. Kobō le legogō di omi-ša ke letšatši. Ke yōna thōkōmēlō ya go dira gore nta ya the ke ju nkha le gore diboko tšw the ke tšw ba yōna.

767 Mokhō wa mereto o baka dintšhi. Dintšhi tše we ke tše ditala tšw go nya mothathe. Motho mo a dibōna o kō bōna e ke di a bapala, di ngōnga gōdimu ga the diba the mereto. Ka moragō ga ngōngō e we ya yōna ke moka e nyele mothathe. Mothathe o we o fetoga gwa ba dintšhi diboko tšw go loma batho. Khanthe ge moradi a ka fēla a beya magala, diboko di ka the be nthē. The thare the moroto ke go ōrēla ka letshēgo.

The thare tha diboko ke go o kolêlal magala.
The thare tha kobô le legogô ke go di anê-
ga ka letsatsi.

768 Go lomêga le go thabêla. (a) Go lomê-
ga. Kudu go lomêga ba teba ge ba lomê-
ga motho mo a ôpa ke thogô. Gona go
bjale fêla ge motho a ile a gobala madi
a the ke a tšwa ba mo lomêga. The lo
the ba lomêgago ka thôna ke mothogo.
Mothogo o diriwa ka le naka la khomo
e nyana. Ka ntheng wa ôna ba thula
lešoba, ke moka ba goma ba thiba ka
motu. Ge motho a ôpa ke thogo ba molomê-
ga mathaa ka ôna. Ge baloi ba mo te-
ntšhilê dingwe ba lomêga ka ôna. Motho-
go o thuša kudu go gôga madi mmeleng.

769 Ditšhêta tša go rola thogô. Ge
molwetsi a tšhaba go lomêgwa, gona ba
mo nyakella ditšhêre tša go dira gore
a ôrêlê. Ba tšhuba ditšhêta ka lebeya, tša
re kowa di e swa a ôrêla. Dipilo tše
la ke moka ba šila, ba totša lenti ka
tšhidi e la, ke moka ba motema thogô.

891

K34/82

770 Baloi ba loya, ba tentšha batho dilo ka meleng. Baloi ba tentšha motho dilo ka mmeleng ka mokhwa o a ka the ke go a ba bona. Ge o le motsumi ba ta go tentšha dinama tša dipholofolo. Ge o le molimi ba ta go tšhela mabu ka mathong goba mabêlê. Lehodu le lona lehu la lona ke bohodu. Leeba le alla ka teng ga motho. Khogo le yona e a lla ka teng ga motho. Dikhare di a tšwa ka dinkong tša motho. Leonyā ke tšelo the the golo bathong, ka baka la boloi.

771 Leonyā ke gove botseba go gola mmakana. Batho a ba ne the the ba khathišago. Motho a ba the taêla, o wa bolaiwa. Wa ba the bodu le yona o wa bolaiwa. Wa ba mothale le gona o wa bolaiwa. Ba re o ta laya butši. Wa ba matsumi, ba re mmakana bangwe ba epsina bu šeba ka dinama. Wa ba molimi o wa bolaiwa. Lehodu lona a le na taba ge le bolaiwa. Biale ka govale mo we a gona boemo bjo

we motho a ka e ke misago go bjona.
Ka baka le we motho o swanetsê go
phela ka fathe ga dingaka. Mothomong
matsatsi a mabedi a mararo a tathaba
o tathaba bušwa.

772 Maphowase e be e le motsumi yo mo-
golo mo nageny ya gešu. O be a e tšwa
a e ya manaka a yo bolaya dipholofolo.
A dirê meššo e ~~ma~~ mentši, ke moka
a boê que go tlo bitša basadi ba yo
rwala. Tšutši le ba tenago ka lona
mo que, ka moswana wa lona batho
ba wa dikhergere moteng wa que,
ba yo rêka dinuma ka mabêlê. Ba du-
tši bare m.makana.

773 Maphowase a thōma go baba ke
letolo. Ba thōma go phopholetša ka go
no gata ka dimati le dizwere. Ba mo
futa ka tšona ba yopola gore o thinye-
jile. Dikhatiso tše we ka moka ya tšona
e ile ya ba le fêla. Bjale ba bōna
gore bo kuone ke go tšama ba o kwa
gore molato keng. Ka gobane kante
le tšona ba ka the ke ba khōna

thelo.

774 Ba ile ba tšama ba laolêla leoto. Bjule ditaola tša ya tša ba botšū gore ba mo fahetšē megwapa ya dinamā. Khuru ya gwe e ka tše ke ya fôla ka nte le gore le hwetšane ngaka e ve e tšebayo go ntšha dilo tša nouta o ve mmeleng. Ngaka a e ke e ve nna ke a khôna. Bjule ba dira gore a ba alafê-
iê molwetšhi. † re go bona nna ke nna mošupe thela fêla. Ka goinde no ve ke gore molwetšhi bjo ve a bo tšebc. Bjule a laolêla pheko, ditaola tša lumêla. † ba fa pheko e we, a re le tše ke la ya la dula le ngakêlê ngaka e e khô-
ngo go lonêga.

775 Maphowane o ile a goba tše-lemo ka moka. Bjule o be a fetugile tše-
retele. Theretele ke gore motho wa go tše khône go tšepela. Basadi ge ba e ya mašemong, ba a-nêga mabêlê khau-
fri ga gwe. Ke moka modirô wa gwe ke go raka dihhogo. Bo re a khôna ba ile ba le ka ka maata ka ditšhare

tša go tshubêla, ka moka ga bona ba ile ba sitwa.

776 Ba kwella nyuku ya motšhogo ~~ke~~ we ba re go ke Makelane. Ngaha e we ke nyuku ya motšhoka. Ba sa go yôna. A ya a ba fa motšhogo, a o tshintšê ka dipneko tša gwe. A ba laêla gore le tša fitša la nolomêga ka ôna. Dilo tše we ditšwa-fo le ditšuele ka lebeny, le dibee gubote ka tsatši la gore ke nna yo we ke a tša. Ke moka ba laêla ba toga.

777 Maphowase a lomêga ke mosadi wa gwe ka motšhogo. Ba re go fitša bu thoma go nolomêga. Ba ile ye ba lomola motšhogo wa mathônô, ba hwetšana mampô a dipholofolo, ba a khotholêla ka gwe ya leeta. Ba gona ba lomêga, ba lomola, wa boya o rwele megwapa. Ke jône ba ile ba e khotholêla ka leetany. Ba gona ba lomêga la boraro. Ba ile ye ba lomola wa boya le madi fêla. Ke jone dilo tše la tša go ba li motšwenya li feletšê. Ba ruda ~~le~~ lebe-

ya ba ya ba le beya ka ngwakong.

778 Maphowase a khomêla boroko bjo bogolo. Ba ile ba molomêga ka merithi. Ka moragô ga mo ba feditše go molomego ke moka a napa a khomêla. O ile a khomêla go fithêla letsatsi le dihêla. A ba a tšeya le bošego, a phafoga ka moswana. Ke gore dilo tše la tša gaba dot di loma khurung di tšwile. Bošego le mosegare e be go fo swana, o be a tha robale. Go fo kwala mokhoši wa go lla. Monna yo we wa mothoka a thusa mokhalabje yo we, ke moka a fôla.

779 Thekhalêla a ta ka tsatsi le la a gore tša ta ta. O ile go fitha ba mo šupa dilo tše la tša go tšwa khurung. A re ke tšona dilo tše tša go ba di motšwenya. Go tha kwala thelo goriale kengaka e butšiša molwetši. Molwetši a re a-owa o nkalafile. Bjale ngaka ya re ke go nyaka khomo bakeng tha kula-fô ya ka. Ya ba molwetši o na le dikhomo, a napa a mo šupa khomo.

891

K34/82

Ke moka molato wa fêla o e ta mo we.

780 Madiagane e be e le monna wa go rêya dipela hudu. O be a tha še-be ka morogô. Tšatši le lengwe le le lengwe ge a yo tholla melabo, o be a boya a robêga ka dipela. Batho ba e ya ba rêka dipela tše we. Thana ka e thii mo e tšše mabêlê ke pela. Ba rêka dipela tše we ba dutši ba re mmakana ba ngwe ba e-psina ba šeba ka dinama. Ba ile ba leka gore ba ka mo tšentšha dinama mmeleng, tša šita. Ka baka la gore ke ma boya difetotšê.

781 Madiagane a tanya marabê. Mmele wa Madiagane o be o na le ditšwana o thaba. Ke gore dipheko tša go mmeya mmele e be di lebogale. Bjale ke ge ba mo êla maanong a gore a hwetsane a tantšê marabe, re bonê gore o ta o tanyolla. Ka nnete go ile gwa ba bjale. Ka tšatši le lengwe a re o tholla melabo, a hwetsana molabo o mongwe o tantšê marabê. O ile a tšhaba mo tšhabo o

K34/82

a tše su^{go} a ke a o tšhaba.

782 Madiagane a e pitšā ka gore ke nna Morei. O ile a re go fitša gae, a khowa mokhoši wa gore ba ga Madiagane le nyaka go mpolaēlang. Ge e le go rēya a ba thibele motho. Motha go mongwe le yo mongwe a ka fo rēya. Salang le naga ya lena, nka tše ke ka re ke reile dipela ka sokologa ka uta marabê. Go tšoga lehošo a šenna wa ga Madiagane, ke nna wa ga Morei wa go rēya pela, ka sokologa ka uta marabê, marabê wa mpa dikholo.

783 Morei a khuduga nageng ya ga Madiagane, a ta a dula mo nageng ya gēšū. Marabê yo la o mo kwisitšē bo-
tšhoko, o motswetšē mare ka muthong.
A ka a tšeba gore marabê o mo tswetšē ka mokhwa mang. Ka baka la gore o filo re go o bōna, a napa a gona ka tša ka nthago a napa a tšhaba. Ka pono e la ya gwe ke gona e mo tswetšē. Morei a baba ke mathō a go šita dingaka.

784 Bolwetsi bja mathō bo a boniwa.

Bjale ka goriale mo we, dithare tša bjō-
na di fo nyakiwa ka nte le go ya nga-
keng. Bjale dithare tšē we ge di ka
šita go alafa mathō, ke gore mathō a
we ke a go loiwa. Gōna ba swanetšē go
ya ga ngaka yo tšota, ditaola ke tšona
tšē we di tago ba botša bolwetsi bjo we
gore bo tene ka mokhwa mang. Ba bile
ba dira bjale, ka baka la go bōna bo-
bolwetsi bja mathō bo tša fole.

785 Ngaka ya ba botša the thabi tša
mathō. Ba ya ngakeng. Ngaka ya tšho-
lla marapō a yōna. Ditaola tša matswa
theshiko a di thalošē bolwetsi bja mo-
laolwa. Dibolēla fēta tša meso. Dita-
ola dikhōna go bolabola ge molaolwa
a di swere ka diata tša gwe. Ngaka
ya se a dikhopē. Ke moka molaolwa a
dikhopa, a bolabola the we the mo tšhu-
bago. Ka moragō ga mo a feditšē
go dibolabolēla, a di gaša gōdimu
ga legogwana.

786 Ngaka ya thōma go bolabodisa di-
taola. Molaolwa yēna ke wa go dume-
tša. O tša re kowa ngaka e homotšē go
bolabola ya ba gōna molaolwa a tšama
a ganetšē ngaka mantšū a mangwe. Mo
we e bolabotšego nnete, o tša dimēla
gore mo ke nnete. Ngaka ya re ke mokhu-
dugō wa le pota pota e mengwe merwalo
e ya šala. Ka gōrale mo we ke gore
le tšwile le tšhaba mo letšwago. Monna
e be e le morei, bjale ka tšatši le le-
ngwe a hwetsāna a tantšē marabē.
Ke ge a napa a tōga, a šiya molabō wa
gwe. Mathō a gwe a tswetšē ke marabē.
Nyakēla ngaka ya go khōna go lomēga
le tša bōna mathō a fōla. ka nte le
mo we gōna a gona tšelo.

787 Ba gopola monna yo la wa ga Makelane.
Makelane a ya a ba fa mothogo.
Ba boya ba lomēga molwetši ka šna.
Ba ile ba ntšha mabōya a ~~dipela~~ dipela.
Ga bedi ba ntšha mabōya a dipela.
Le lomēgō la bonē ba ntšha matshokho
ke gore mahobe.

788 Ngaka ya šala ya ʔa go ʔilo bō-
na molwetši. ʔe e fithile ya hwetša-
na molwetši a fodile. Mathō a gwe
a boetsē a bōna. Ba mo šupa dilo
tše la di-tšwilego ʔe ba mo lomēga. Dilo
tše ka moka ʔa tšona di-tšwago ʔe ba mo
lomēga di tšeya ke ngaka ya ya ya fe-
tola di-thare ka tšona, a gona a di-boe-
tše ʔ mmeleng wa molwetši ka go mo-
tšebela. Bjale bakeng ʔha kalafō e ke
nyaka khomo. Ba ile ba ntšha khomo
ba mo fa ke moka molato wa fēla
o e ʔa mo we.

798 799 Makhatako e be e le molimi a
buduša mabêlê a mantši. Baloi ba mo-
tšhela mabêlê mageteng. Mageta ka moka
a be a fo bela, a se go thepela dilo ka
gare ga mageta a gwe. Ba ile ba gopo-
la gore ke madi. Ba mo thabêlanya
ka di-thare tša madi. Tša ʔhe ke tša
thuša thelo. Ba leka go fo lomēga
ka methogo e ba fo dulago ba lomē-
ga batho mo ba ôpa ke di-thôgô. Madi
a ka a ʔoga a ek ile a tšwela

K34/82

pele ka maata. Dilo tšē we khanthe e be e the madi, e be e le dithoro tša mabêlê ga mmôgô le lešukedi.

800 Ba ile ba ya ga ngaka ya go tē-ba go lomolla dilo tša mmeleng. Ngaka e we e be e le ngaka ya mosadi, leina la gwe ba re ke Māšilu. O ile a ya ka noxi a fitha a lomêga molwetši. Ke gona ba bona ka mathô gore molwetši o be a bolaya ke mabêlê le lešukedi. Mothogo wa mathanô o ile wa boya le lešukedi. Wa bobedi wa boya le mabêlê. Wa boraro wa boya le madi, ke gore dilo tšē tša go ba di mo twenya di fedile.

801 Makhatako a napa a fôla. Bjale ngaka ya re the phoko tša bina malapa the a fiwa. Ka govale mo we ke nyaka mputso wa thare tša ka. Dithore tša ka di lifiwa ka khomo. A ba ka ba lapišana le ngaka e we, ba ile ba napa ba mo šupa the meeting. Ke moka molato wa kalafô wa fêla o e ta mo we.

891

K34/82

802 go t̄haba dit̄šo. Gona le malwet̄ši a dit̄šo. Malwet̄ši a we a t̄habiwa ka le- meko motho a khon khōna a fōla. Malwet̄ši a dit̄šo ke a: The-t̄hipidi, lentso, t̄hokhēla t̄hesēmane le kodi. Malwet̄ši a t̄habiwa. A t̄habiwa ke batho ka mo- ka aowa go t̄haba ba t̄ibi. Le gona go t̄haba go t̄haba banna ba šiši. Ye o t̄he na šiši o ka t̄he ke wa t̄haba ka gobane madi a go a t̄a šiya ga mmôgō le pelo ya go e t̄a t̄haba.

803 Bolwet̄ši bja t̄het̄hipidi. T̄het̄hipidi t̄he nyaka kudu go t̄šwa molaleng. T̄he t̄he ugwe t̄he t̄šwa ka gare, t̄he t̄hengwe t̄he t̄šwa ka khakala. Ke gore t̄he koko- moša le t̄alo. Bjale t̄he t̄ha go kokomo- ša le t̄alo ke t̄he we ba khonago go t̄haba. Ba thōma ba gatiša ka dit̄hare ka moragō ga mo t̄he but̄šwet̄šit̄še ke gō- na ba mo t̄habago. T̄het̄hipidi t̄ha ka teng ke t̄hona t̄he we t̄he t̄wenyago, ka gobane motho a ka t̄he ke a kho- na go t̄he t̄haba. Thōna ba fo a-

peya dithare a gatisa ka tšona. Mee-
ti a tšona o muma a tšokotša ka
ganong. The ~~tha~~ ba tha phulega ka
noši. Tha letolong ba tšibitša makhuru.

804 Lentso, lentso ke thešo tha go
nyaka go tšwa kudu maragong. Lentso
ba re le baka ke go dula matshegong.
Lona ge le tšwele motho, ba kha diphe-
phê tša mokhalo ba phara ka tšona. Ke
gore ba diela gore lephakiše go ntšha
monopo. Ke gore ge monopo o tšwile
ke gona le budule. Bjale mothabi a
ka vetiwa a ~~ta~~ a mo thaba.

805 Lentso a le thaole, monna le
a mo tšwa, mosadi le yena. Nka the
ke ka bolabola ka bana ka gobane
go thaba bana a go boifiši. Batho
ba šiši gantši ke banna. Bjale le-
ntso mo le tšwile mosadi ke mankha-
pana. Ge gona le mosadi wa go khōna
go thaba, o swanetše go ya ga gwe
a yo mo thaba. Ge a the gona go-
na o swanetše go thabiwa ke monna
wa gwe goba mokhalakje. Go khōna

go t̄haba ke go khōna go gamola gore
boladu bo t̄we ka moka. Motho a ka
khōna go t̄haba a t̄he ke a khōna go-
gamola. Motho yo we a khone ka go-
bane le t̄o goma la roka gape. Bjale
go t̄habiwa la bo bedi go bot̄hoko ku-
du.

806 T̄hokhēla, ke t̄het̄so t̄he t̄he nya-
kago go t̄wa d̄ateng le maotong. Tho-
khēla e na le mat̄shonkha. Bjale
yōna a e t̄habiwi ka le t̄eko. Mot̄wiwa
t̄hokhēla o swanets̄e go nyakēla le t̄ha-
ka-noka a e t̄habē-t̄habē ka lona.
A e na boladu ke madi f̄ela. Bjale ge
a dirile ka mokhwa o we, e t̄a falla
madi-ya ka ke moka e fodile.

807 Thešemane, ke bolwet̄si bja go t̄wa
d̄int̄sing. Bolwet̄si bjo a bo t̄habiwi bo
alafiwa ka botswala f̄ela. Ke gore ge
t̄he t̄wile mothankana, o ya ga motswa-
-la wa gwe. O mo gothēla ka le bole.
Ge e le moetsana le yēna o ya ga
motswala wa gwe. O mo gothēla
ka lekheswa. Ke moka bolwet̄si

K34/82

bo a fōla.

808 Kodi, kodi ke bolwetši bjo † šoro.
 Bolwetši bjo we bo nyaka kudu go
 tšwa molaleng le mageteng. Bjo we
 a ba bo khone ga alāfa. Khale mo-
 tho a tšwa bjōna, o ta no ba a no
 hwa e le na'bjō. Matsšatši a bo le-
 hono makhowa a thuša, ka baka la
 gore ba lileila motho a phela.

809 Leino, ke bolwetši bja mēnō. Le
 ge matwetši a tha phalane ka go
 baba. Fēla bolwetši bja leino e ke
 bo pele. Gona le ba khoni ba go ntšha
 leino. Khale leino e be ba ntšha ka
 morokola. Ba falla marinini ka moka
 a ya fathe. Ka moragō ga mo ba fa-
 letsē, kē moka ba tentšha morokola
 ba go le swara ka medi ya lona, ba
 letekola. Matsšatši a bo lehono gona
 le dikabō tša go lekaba. Ke dita
 le makhowa. Montšhi wa leino o le-
 fiwa ke montšhiwa ka khogo.

K34/82

810 Koro lentšū le lengodilwe mo go 721. Bjale mo ke le ngwala ka baka la tšhalošo. Koro ke gore motho a na bo e karabela. Motho yo we a bolabolago go boutšha-gala gore, ge a ka re koro a ka motiya. O ile a re koro, ke gore o ile a bolabola ge a mo tiya. A ka a re koro. Bjale wa mo tielang a tšha ka a re koro. Tšhošo goba Pabala 738. Dingodiwa mo ka baka la goba. Tšhošo e na le maina a mabedi a Tšhošo le gore Pabala. Go huralla ga monna letšati, ke gore bothaba tšati. O lehuralla mo a e-nya. Bjale ka ge khurallo ya mosadi e ngodilwe mo go ⁷³⁶206. Khurallo ya mosadi e go bedi, ya bo bedi ke ge a e-nya.

Temana ya 8: Tšhošo ya tše e lego maata a diló:

811 Dithare di na le maina a a tšhago ke mang le mang. Bjale dingaha di gahantšha batho go bitša ka maina a šele. Bjale ka goriale mo we motho o wa

891

K34/82

gahanêga. A hwetsâna leina le we e ke a
le gôna mo nugen e. K hanthe mothare o
we o wa o t̄eba.

812 Ke t̄a ngāla maina a dithare le malwe-
t̄si ka gôdimu. Di t̄a ngwadiwa ka go latela-
na, ka di rapana t̄s̄a t̄s̄ona.

813 Dithare t̄s̄a makhoma a bana.
mothetha leina la dingaka ba re ke motha-
patshila. Thogo dingaka di o bits̄a nyakala.
keretse dingaka di o bits̄a lehêmêlo. Matshilane
o bitsiwa ke dingaka batho ba re ke
mothologets̄ana. Let̄ep̄et̄ela ôna a ona le
lengwe leina. Mothokolo dingaka di o bi-
t̄s̄a morokolo. Let̄hoko-badimu lona a le na
le le ngwe leina. Mejana e we ke yôna e
a lafago bolwet̄si bjo bja ka gôdimu.

814 Mešumiset̄se ya yôna. Dingaka a di a-
lafele felo go thii. Le baka ke gore ba fapa-
na ka dithare le go rutiva ga bona. Yo
mongwe le yo mongwe o rut̄ela morutiwa wa
gwe ka mokhwa o a šomago ka ôna. Bja-
le mo bolwet̄si bja ka gôdimu, ba fapana
ka t̄ela ya kalafô ga bedi.

891

815 Diphapano tša mo alafêlê. Têla ya mathômô. Têla e ya mathômô dingaka tše dintši di šumiša yôna. Ba fapana fêla meding ka go enetsä ba kwana. Phapano e ngwe ke ya go mothapisa. Ba bangwe ba thapisa molwetsi mafatong a ditela. Ke ôna mo alafêlê wa mathômô. Ba êpa medi ya dithare le dimati tša mothapa - tšhila. Ke moka ba di gêkhêthêla ba dira ditsheta. Mašaledi a mo ba dira ditsheta, ba tēma the-gôkhôka nti la mokhoba. Ke moka ba fa mmabje-tšwa. Ba molaêla gore ditsheta ba ê ba di tšhêlê ka pitšaneng ba tšhêlê meeti a talê pitšana. Ka gare ga pitšana ba tšhêlê tšhidi ya lekhôpô, puakokone, phela le thero kolo. Di lala di koloba, ka moswana ba mo trogetša mafatong a ditela ba yo mo thapitša ba mo e-mišitšê gôdimu ga lethêlo.

816 Mothapisi wa ngwana. Bana ke mehuta e mmedi, ke mothankana le moetsana. Mokhekolo le mmago ngwana ba tsoga ka mahube a mahubedu, ba yo khomolla ngwana mafatong a ditela. Mokhekolo o swara pitšana ya dithare. Mmagwe ngwana

891

K34/82

o emiša ngwana ka gare ga lethêlo. Ba swanetše go ba babedi, kudu ka ba-raro ka gobane yo mongwe o swanetše go ba mofethi; yo mongwe ke moswari wa pitsāna, yo mmago ngwana ke mothapišī wa ngwana. Kudu ke gore mo fugothešī.

817 Ditsheta di ribegwa ka lethêlo mafatong. Mofethedi o fetha ka gare ga pitsāna. Moswarendi o le bantšhane maragō a pitsāna phogong ya ngwana. Mofethi mo a fetha mothe meeti a kokomoga a dira le-hobe, ke moko a falēla ngwana. Bjale mmago ngwana o mo fugothešā a re thekhoma togēla ngwana thekhoma togēla ngwana. Ge a setšē a the makae, ke moka ba falatšētšā gōdimu ga ngwana ga mmogō le ditsheta tšela. Ba kham meeti ala a tšhila ya ngwana. Ba khurumetšā lethêlo mafatong ba le togēla.

818 Ba boēla ka gae. Meeti a la a tšhila tša ngwana, ba thoma ba a kha ka diata ba nweša ngwana ba thale kowa mafatong. Bjale a go khiwa ka thekhero, ba yo a peya thegōkhō thela ka ōna. Ba mo ritēla

891

K34/82

227

227

325

morito. Morito ke buušwana bja go ritiwa ka ka khoti ya lehô. Bjale ba mo leša. Ka moragô ga mo we, ba sala ba mo apeela t̄hegôkhô, ba mo nweša meetana. Le-t̄helo ba t̄aya ba ba letšeya kowa batho ba tšwile ka moka ba ile mašemong. Ke moka makhoma a t̄ogêla ngwana.

819 Dingaka tše dingwê makhoma di alafa ka mokhwa o. Di a e netšwa bjale ka dingaka ka moka. Bjale bona a ba t̄hapiši ngwana mafatong, aowa ba mothapiša molomo wa ngwakhô wa mmagwe. O gôga bjane bja molomong a fapantšê matsogô. A bo beya fathe a bo fapantšê. Ka moragô ga mo we, ba beya lethelo-gôdimu ga mabjane ke moka ba e-miša ngwana gôdimu ga lethelo, ba thôma go mokhomolla. Ba, ge e le ngwana wa ngwanenyana o fogošetša ke mmagwe. Wa mothankana o khomolla ke pupagwe. Ke moka ba kha meeti a ditšhila t̄ā ngwana. A mangwe meetinya na ba mo nweša. Phatana e la ya lefê-thô ba e trena gôdimu ga ngwako molomong wa nto. Bjale ba diva ka mokhwa o wa ka gôdimu.

891

228 228
-323
K34|82

820 The thôpa the the ngwe tha dithare.
Pitsilomê, dimati tša mphalane, Phudisoba
lempôbê la gôdimu ga mmupudu. Dithare
tše dina le maata a go alafa maduma a
bana.

821 The thopha the the ngwe tha dithare.
Pitsilomê, Dimati tša mphalane, Phudisoba,
lempôbê. Dingwadiwa mo la bobedi ka baka
la bolwetsi bjo we di bo alafago. Dithare
tše di maata di alafa malwetsi a ba bagolo
fêla le bana go fapane fêla ditela tša
mo alafêlê.

822 The thopha the the ngwe tha dithare.
Molorane, leobola, mphara-tshwene le mphata.
Mejana e e alafa batho ba bagolo fêla.
Ke mejana e maata, ka gobane e alafa
bolwetsi bja thehuba the thegolo.

823 The thopha the the ngwe tha dithare.
legôla, leope le mongêngê Dithare tše
di alafa ba bagolo le bana. Ke dithare tša
teng e khubedu. Ke gore ge motho a bjaga
madi.

891

K34) 82

229 ~~230~~

327

824 The thopha the thengwe tha dithare.

lefofa la lekone, monata wa lona, lerapo la lona le lefalatsa - maru. Lekone ke nonyana. Bjale le ngwadiwa mo lethethong la dithare ka baka la gore le lona ke mojana wa go alafa bolwetši. Nonyana e we e na le mojana wa maata. Mojana wa lona o wa lafa bolwetši bja lekone. Bolwetši bjo we ke bjo bogolo kudu. Ke bolwetši bja gore mosadi a bēlēgē bana ke moka ba fo hwa e le maroborobo. Maroborobo ke gore go fo hwa ba tha ota. Bolwetši bjo we ke lekone, ba bile ba a-lafa ka lona. Lekone ke nonyana ya go ja nama. Bjale ^{ka} mebuta le ditholo le a rwala. Go bjale le baneng ba fo hwa ba tha babja.

825 The thopha the thengwe tha dithare.

Boloya - matsepa, mothahola - trufi, mokakamalo le therokolo. Dithare tie di alafa mokakamalo o motala. Di alafa ba bagolo gammogō le bana. Bolwetši bjo we bo kotse ka maata. Motho a tēna ke bjona o swanetše go phakiša go alafiwa, ka gobane motho bo a tšeya.

891

K34/82

826 The ṭhophā ṭhe ṭhengwe ṭhā dīthare .
Pudi ṭša swebane, Mphara-ṭḥwene, Thenoko-ma-
ropa, kešoko, Puabokone le ṭherokolo. Dīthare
ṭše di alafa letšollo. Dina le maata mo
we bolwetši bjo we bo di lebanego. Dīthare
ṭše we di alafa malwetši a ba bagolo le ba-
na. A di alafe malwetši go ṭala, di alafa
f̣êla bolwetši bja etšollo. letsollo ke gore
go bjega. Dīthare ṭše ṭša ka fathe bā di-
ṭhakanya le ṭše ṭša ka gōdimu. Dīthare
ṭše we maina a ṭšona ke a: moswara-
badikana, ṭhebokane, motšhêla-khwale, Motha-
bisa madi. Ge dīthakane le ṭše la ṭša ka gō-
dimu, bjale di alafa mosadi mo a loma nka-
teng. Ke moka di dira modirō wa le bōfêlo.
Ke gore ka moragō ga mo we mosadi o wa
ima.

827 The ṭhophā ṭhe ṭhengwe ṭhā dīthare .
monêpênêpê le ṭhelêlê. ~~He~~ Thelêlê a še mo-
ṭhare. Ke ṭhelo ṭhe ṭhe alago gōdimu ga me-
eti a budiba. Ke ṭhelo ṭhe ṭhe tala. The
diyo kudiwa. The ngwadiwa mo dīthareng ka
baka la gore ke moṭhare wa go alafa. Bjale
dīthare ṭše di alafa bolwetši bja kudu-
mêla. Kudumêla e ntši ke bolwetši.

891

331
231

K34/82

828 The thopha the thengwe tha dithare.
Mmilu le bokotwane. Dithare tše di maata
 kudu, ka gobane di a khōna go belegiša. Ge
 mosadi a na ~~le~~ le nipa bjale ba bona ma-
 tsatsi a gwe a feta, ba nyakēla dithare
 tše we ke moka ba mo thateela a enwa.
 Ke moka o wa lokogaga, ngwana a bēlēga.

829 The thopha the thengwe tha dithare.
Theragala, Thukadu, le mmuta. Dithare tše
 di alafa bolwetsi bja modikulugo. Dipholofolo
 tše we pedi, di ngwadi wa mo dithareng, ka
 baka la mathepa a tšona. Mathepa a tšo-
 na ke dithare.

830 The thopha the thengwe tha dithare.
Manakantšhane, mphalane, moupa-tadi, nke-
kologē, phereferenyana, phela, therokolo le
paabohone. Dithare tše di maata ga golo
 mading a the huba. Ke gore ke dithare tša
 go alafa the huba. The huba the šika
 le madi. Bjale dingaka di thuša batho ka
 mejana e ya ka gōdimu.

891

831 Lethetho la maina - a

Morula

Mogwasāgwasā

Moduba

Motepe

Mmogapula goba monêpênêpê

Mmotswā-dieta

Mogapa

Mothathathaa

Mothako

Thetsilo

Mogaakha

The^aapja

Morobê

Mososo

Mogo-bōya

Motsêrê

Monokane

Mokata

Mokotsāka

Legothotša

Mmola

Mothatswa

Mphoka

Mothaja

Mmôto goba moila-tšepê

222
232

K34/82

dithare ka moka.

Mokhura wa lepelle.

Mokhura wa lešupi,

Mosara

Nyo-tšupi

Moduba-tšhipi

Moperekisi

Thothwane

Mmaba

~~Mothoani~~

Mphalane

Morupi

Montêntê

Modula-tšhwene

Motšhidi

Morellê.

Monetsane

Moduba wa thetaela

Mothola

Mothatswa

Motswiriri

Thephathwa

Mooka

Mothakolane

Mothakola-tšufi

Mogapi

891

K34/82

Mphaya	Mokhoropo	molepo
Mogokhwane	Motunkwane	motšhiidi
Mmêta-khamelo	Mothumi ✓	Manonyo
Mokhungwane	Mokhalo	Motšhi-tšhwene
Moumô	kwane	Mogwêga
Morotho-mabela	Moutho-meeti	Thebabane
Morotho	Mothabiša - madi	Motholodi
Morwane	hefokori	Tharane
Mogapolane	Monocho	Mogologolo
Mokabi	Mothare wa dilešo	Mothetšheri
Motšhakhutšakhu	Pata-lewana	Thenoko-moropa
Sika-balala	Mopudi	Motšheka-dipela
Mmaba - mozi	Mosatane	Mokola ^{mo}
Morašane	šalogo	Mothathanya
Mametsane	molaka	Mogamaaka
mologa	Modumêla	The namane
Moditšwane	Mphatha	The tšoumana
Mogo	Mothogolo	hephotopudi

Dithare tše tša ka gôdimu ke tšona dithare tše di metšego mo nageng ya gešu.

832 Gare ga dithare go na le tša go afa matšetsi. Mothare o mongwe o ke o šilego ke mothapa-mafsi. Dithare tše dingwe ke tše la tša go ngodiwa ka dithophana ka maphepheng a ka gôdimu. Dingaka di na le tšebô

891

K34/82

ya go šumiša dithare tše we go alafa malwetši le maduma. Jebô e ngwe ya bona e tšwa ditaoleng, ka gobane ge ba ka bona mothare, ba tša tebe mošoma wa ôna, ba laolêla. Bjale ge ditaola di dumêla gore o ka šumišwa ke moka ba o šumiša. Ge di ka gana gona a ba ušumiši.

Temana ya 9: Tometšo ya dithare

833 Dithare di a e piwa. Motho ka metha a bjale ka tšhwene, ka gobane tšhwene e gopola le riba ka go naiwa. Mothang pula e tše gona a e le gopole, ka baka la gore e nyela mathapa ka gare ga le riba. Mothwa wa bolwetši a go tšibiwi. Ke mo we re hwetšana go tšeema tše, komana dula o bapilwe, mothwa wa dira a go tšibi. Ka goiale mo we ngaka e dula e epile medi ya dithare tša kholê. Dithare tša khaufsi le tšona e dula e epile. Ka mathuding a ngwako wa ngaka go dula go tšetše dithare. Mmabjetšwa bošego o wa tša. Bjale bolwetši a ba bee. O tša boneketša dithare a mo fa, a yo fa molwetši. Bo tšare mo bosele a monyakella

891

tše diqwê dithare

834 Molamo wa ngaka ke kepi. Mo we ngaka e tago o ta mmôna ka kepi. Bjale ka goriale mo we a bôna tše thare o wa rēma, goba go êpa modi wa thôna. Ka gobane dithare di alafa ke medi le makhata a tšona. O di tēma ka dingatana ka go ya ka dithopha tša tšona. Ka goriale mo we ke gore dingatana tše we di ilē ka malwetši. Ga go motho yo we a ka tebago medi ya methare e we, e teba ke yēna mong ngaka. Ke modirō wa ngaka wa go dula a êpa dithare. A gona le-tšatši le we o ka bônago ngaka e tša tswara modi o moswa.

835 Ngaka ke thakadi. Ke gore o hwe-tšana dithare tša go alafa malwetši ka go êpa. Gona le dithare tše we ba tša dule-go ba di epile. Dithare tše we ba tšhaba go dula ba di epile ka baka la gore dithola lehu. Dithare tše we ke dithare tša go alafa lehu. Dinyakiwa ka lebaka la mo go alafiwa lehu.

891

K34/82

836 Ditsheṭa di a omišwa. Ngaka e nyakē-
 la medi ya dithare, le dimati, ke moka a di dira
 ditsheta. Bjale go dira ditsheta tše we ba re
 ke go khēkhēthēla. Ka go khēkhēthēla mo we
 go diriwa ditshélēmētana tše dinyana. Bja-
 le ditshélēmētana tše we ke tšona tše we
 di bitšiwago ditsheta. Bjale methare e mengwe
 e a bōla le go phakisa go fethiwa. Ka baka
 le we ngaka e swanetše go di anēga gore
 di omiše ke lebatšoi. Bjale ka moragō ga mo we
 di a bulukiwa. Ngaka a swanēla go di lebaka
 ka gobane di ka fethiwa. O swanetše go fēla
 a di swarella le go fēla a di anēga. A tho-
 ka go dira bjale, mothang a yo di ukamēla-
 go o hwetšana ka moka ga tšona e le buu-
 pi di fethiile ke phethi.

837 Go ga-dikiwa ga ditsheta. Ditsheta tše
 dingwe di gadikiwa ka baka la molwetši. Ke go-
 re ba thōma ba oretša molwetši, ka moragō ga
 mo a oretše, ke moka ba digadika. Ba digo ga-
 dika ka moka ga tšona tša swa gwa ba
 dipilo. Bjale ditsheta tše dingwe ba fo di
 gadika ka nte le go oretša molwetši. Bjale
 tše we ke tša go fetola tšhidi ya banna.
 Le ditsheta tša tšhidi ya lehu. Tšona di

891

K34 /82

bile di kaonê ka baka la gore banna ba we ba go swarêla mohu, ba oretša diata tša bona. Bja-
le ka morago ga mo we ngaka e ya dilethetša
tša swa ka moka ya ba dipilo.

838 Go šidiwa ga ditsheta. Ka moragô ga mo
di gadikwile e le dipilo, bjale ngaka e a di šil-
la ya ba tšhidi e ntso. Ge ngaka e be e a-
lafa molwetši, ke moka o tswapara e thenka-
e o fa ba bo molwetši. Bontši bja tšhidi o
toga na bjô. Ge bo wetši bo ile bja toga ke
moka o tlo mo alafa ka yôna gapê Methare
e mengwe e fo tšotšwa. Methare ya mehuta
e we, e tšotšwa makhata, dinti le diphephe tša
yôna.

839 Ditsheta di šidiwa gôdimu ga malwalana
a dithare goba mabe^eng. Ditsheta mo diswele a
di thathale, ke mokhwa o we tše dingwe di
šilêlwago gôdimu ga mabe^eya. Ngaka e swa-
netšê go ba le lwalana goba le beya la yôna
la go šilêla dithare. Ditšhilelo tša dithare a
tša swanêla go swarêlla ke batho, ka baka
la gore ba ka dikhumiša. Ka moragô ga mo
ngaka e feditšê go šila, e dikatêla ka gore
ga dithêbêlê. Dithêbêlê tše we di bulukhiwa

891

K34/82

ka mokoteng wa ngaka.

840 Ngaka e khêkhêthêla ditshare tša yôna gôdimu ga mokhopa. O wala mokhopa ke moka a tšeya kota a beya gôdimu ga mokhopa. Ke yôna e dula gôdimu ga yôna ôna. Ke moka a tšee thelêpe a thôma go ripaganya ditshare ka diripana ripana. Ripana tšê di wêla gôdimu ga mokhopa. Bjale dingaka tša pakae-no di ala masaka. Ka gobane mekhopa ba bôna gore e ya twinya ka gobane ditsheta tšê dingwe di thella di wêla fathe. Khanthe lesaka le a khôna go di swara.

841 Digôkhô. Digôkhô ke dilo tšê ba tšadu-
lego ba di temile. Ngaka e tšema tšê gôkhô
ge e fa motho yo a babjetšago. Bolwetšô bjo
we ge ba lebane go alafiwa ka ditsheta le
tšê gôkhô. O swanetšê go dira ditsheta ka
medi e la a tšilo temago tšê gôkhô ka yôna.
Ke gore o khêkhêthêla ditsheta a ripegetšô
medi. Ke gore a e feletšê. Bjale masaledi
a medi e la o tšema tšê gôkhô, ke moka
o fa mooki o tšateela mmabji.

891

K34782

842 Mejana e ka^a banywa ka dithopa tša yōna. Mejana ya bolwetsi a še mojana ka o thii ke mejana. Bjale ka ge e ngodilwe bolwetsing bja mahhoma a bana. Ngaka e ēpa o la le o la ke moka ya ta ya e phathaganya Meafêle a e swane, dingaka tšê dingwe di re go tšhubella dithare ke go di fetsa maata. Ditšhidi tša bona di šidiwa the tala. Dithare tšê ba ya go ba ditšhubella ke tša dithatho. Ditšhidi tšê tša dithatho a di lewe, ka baka la gore di diriwe ka methana ya basadi ba go bêtêga banna ba bona ba na le ditifa. Bjale ba dule di ba khōna go utswetsa ngaka di šala-moragō.

843 Dithatho ke tšê di latelanago tšê: Go wêla madibeng le tšhethe. Ke tšona ditifa tšê dikholo. Mosadi ge a hare a bêtêga ngwana a ba le ditifa tša mohuta o we. Monna a swanêla go ya malaong a mosadi. Ba swanetsê go nyakêla ngaka e tlo ba gobaganya. Go wêla madibeng ke go boya ga bedi. thalošo e tetšego ke gore mafatha. Tšhethe, ke gore ngwana o tšwile popeloning ya mmagwe ka maoto. Khanthe ngwa-

891

K34/82

na mo a bêtêga o swanetsê go ntsha matsogô ka moragô ya ba thôgô. Fe a tšwile ka maoto ke mo we ba go bitšago gore ke tšhethe.

844 Ditifana tšê dinyana. Ditifana tšê a di na kotse ka maata. Le ga go le bjale ngaka e swanetswe go bitšwa e tilo khaola dithatho. Maina a ditifana tšê we ke a: letsatsi, khwedi go the wê ka lethakori la gwe. Letsatsi le phara phateng, khwedi e phara gare ga thôgô. Mathakori mothankana o swanetsê go wa ka lethakori la thenna. Wa moetsana a we ka la tšhetshadi. Mowe a gona tefa. Thimamô a e na tifa. Tefanyana ke ya mabônê. Mabônê ke gore o wele ka go kwaêla.

845 Dingaka di hwetšana dipheko tšê dikholo ka baka la ditifa tša basadi. Ka baka la tšona ba khôna go thuša monna ge a ile a wêla tifeng ya mohuta o we. Monna ke pudi ya phôkwana, ka gobane le ge mosadi a ka mmotša, a nyake go kwa. O ta go-pola kowa a o kwa go baba. Dingaka di na le dithare tša go phathaganya le

891

K34 J82

ditifa tše we. Ditifa tše la dikholo di bakê-
la monna the huba the thegolo

846 Ditometšo tša dithare. Ditometšo ke the-
phiri the thegolo tša dingaka. Dithare di
the tometsa ka noši. Bjale ka ge go thaluš-
tšwê gore dithare di na le ditsheta. Bjale di-
tsheta tše we ba di ôvêla. Kudumêla le ma-
re a mo-oredi di tša ba ka gare ga ditsheta.
Ke moka dipilo di a šidiwa, ke moka diba tšhi-
di. Tšhidi e we ke yona tometsō. Ge motho-
a babja, ngwaka e tša fo êpa medi ke mo-
ka a go fa. Ka moragô ga mo we o roba tšhi-
di ka nthā ya mphaka o wa go fa. Ka mora-
gô ga mo we o go laella medi vêlê. Tometsō
kudu ke masene a batho le dipholofolo le
a midi.

847 Pudi ya malôpô e ya šeniwa. Motho mo
a babja ke bolwetši bja malôpô, ba monyaka
pudi. Pudi e we molwetši o swanetše go e hu-
wetsa ka môya. Ka moragô o robala nayô. Bja-
le o wa tšoga ba diyo šala ba tšoa pudi.
Bjale pudi e we e ya bolaiwa. Ka moragô ga
mo ba feditšê go tšwiya ba e phula. Ngaka
e ba khaufsi, ke moka o šena pudi. O tšeya

891

K34/82

mašenê a la o a gobaganya le dithara. Dithare tše we le mašene di a gadikiwa. Ditare di ta re kowa di itopa mozi ke moka molwetši a o-retšwa. Bjale ke moka tšhidi e ya šidiwa. O ta thwapêla molwetši, ke moka buntši a tšoga nayô.

848 Ka moswana yo mongwe o wa babja ke moka o diva bjale. Ditšhidi tše we di katêlwa ka merabeng ya nyaka. Kante le pudi o wa šitwa go alafa molwetši wa malôpô. Pudi e we ba e bitsa gore ke pudi ya tshedimus. O ka bôna ka dingaka tša pakaeno. Ba ka nyaka pudi bjale pudi ya tšhoka. Bjale ge pudi e tšhokile, mooki wa molwetši a ntšha pudi e khwebedi, ke gore lesome la mašeleng. O ta moš alafa ka tšhidi e ta a go e hwetšana ga yo la wa go bôna pudi.

849 Dikhomo di kalafa ka go nwa mereto ya ditshaadi. Monna yo mongwe o ile mo a bola-bola a re monna ke pōš ya khomo. Ke gore o šupa gore ge o ka robala le mosadi otha mo tšebe, o swanetše go nwa mothapologo wa go wa mathômô. Bothoko bjo we bja mosadi ka moka bo ta tšoga. Go bjale ka tšôna di-

891

K34/82

ugaka di ka t̄he ke t̄ia go alafa kante le mo-
t̄hapologo wa mosadi yo we a go gobats̄its̄eng. Ke
gore tomets̄o ya d̄ithare t̄s̄e we ke mothapologo
wa mosadi.

850 Dipheko, mejana le d̄ithare. Mant̄su a
mejana le d̄ithare ke mant̄su a magolo. Bjale
monna yo Mats̄ikinyane Moeng o wa t̄haloša
ka m̄d̄hwa o. Mojana, ke gore mojana.
Gore ke gore mong mojana o, o mets̄ego. Mo-
rula ke mojana. Bjale lent̄su le mojana le
t̄haloša ga bedi. T̄halošo ya bobedi. Mojana
ke gore o wa bolaya, ge motho a ha go fa
mojana ke moka o go bolaike. Motho mo a kh̄e-
la motho yo mongwe bjala o f̄ela a ut̄sha
mpholo. Ke gore o nwa pele, ge go na le moja-
na re t̄a b̄ona ka ȳena. T̄he t̄hare ke t̄ha
go alafa. Ke t̄he t̄hare mang t̄he. Ke morotha
ge o loma ke mala o êp̄ê ôna o t̄r̄t̄e goba o
wa pee o nwe.

851 Dipheko d̄its̄wa mejaneng, ba êpa medi
ya ȳona ya ba d̄ithare. Bjale ka medi ya
ȳona, ba fetola ba dira dipheko. Diphe-
ko ba t̄hepela ba diapere. Bjale mejana
e mengwe ya dipheko ba e kit̄ela ka gare

891

K34/82

ga manaka. Manaka a bjale ka a dipudi tša bo marothôthô. Ke gore diphekô tše dikholo. ke manaka a dihhomo tša magôro. ke mekhajana le yôna ba bolaka ditšhara tše dikholo ka ga yôna.

852 Diphekwana tša go apariwa melaleng. Diphekwana tše we di bitsiwa diphekwana ka baka la gore manyonyo a šetše ka moleteng. Manyonyo ba futhiša ka thwaišo ka moleteng wa dipêba. Bjale thwaišo yo boya le manyonyo. Ba-šemanyana ba a dupa ka dinkô gore ba o kwe ga boše gore ke ôna manyonyo. Ge ba ile ba a kwa gore ke ôna manyonyo, ba ša epa ba holofetše gore dipêba ve ša dihwetsana. Manyonyonana a we a thwaišo ke diphekwana tša go a-pariwa. Manyonyo ke diphekô tša go boloka ke ngaka. Tše we manyonyonana ka moka a tšwago go tšona.

853 Diphekwana tše we tša go apariwa di diriwa ka mokhwa o: Motho o wa babja bjale dingaka tša šitwa go alafa bolwetši bja mmabji. Bjale mafello ba hwetsana ngaka ya go khôna go laola. Ke moka ya

891

K34/82

ba botša twetsi ya mmabji. Bolwetsi bja go šita dingaka ke bolwetsi bja malôpô le bolwetsi bja go thôla ke badimu. Bjale ge ngaka e ka ba thalôetsa ba nyakêla yo a boṭebago, molwetsi o tlo fôla.

854 Malwetsi a go šita dipheko tša banna ke malwetsi a mohuta o: Ntêrê le go nwišiswa mojana. Ntêrê e tšena mothong ka ditshatho tše dingodilwego ka maphepheng a ka gôdimu. Gapê e tšena mothong ka metswarêlo ya basadi. Monna o wa lafiwa pele a tšhešû a tšena dipaleng tša moradi. A tšena a baṭhakhona go alafa, e fo ba go gatiša fêla. Go bjale ge o ka nwa bjala bja go the lokê. A wa swanêla go homola o rôbala na bjô, o swanetše go bolabola e thale the meeting. Baṭhaphatiša go go thuša ka ditshare.

855 Modirô wa diphekonyana. Bjale ka ge go thalusišwe malwetsi a we a dirago gore motho a-pare dipheko. Dipheko di mehuta e mmedi. Ke dipheko tša malôpô le dipheko tša badimu. Bjale dipheko tše we di fapanane mo aparêlê ya tšona.

891

K34/82

856 Diphoko tša malôpô. Ba re go bolaya pudi e we ya malôpô, ba ntšha khagara goba tše pedi. Ba dira ka mokhwa o we ngaka e ba laeletšitšego ka noši. Ke yēna moalafi o swanetše go ya ga ngaka yo mmotša ka mokhwa o we a swanetšego go alafa molwetši ka ôna. Marapô a we a ditolo ba dira mašobanyana, ka gare ga mašobana a we ba kitêla diphoko. Ke naka la pudi le lona ba lekitêla diphoko, ke moka ba thiba ka motu. Gôdimu ga motu ba thômêla thorwana ya ta-tabaloi. Mothomong ba dira le ka dikôkô. Ba hwetšana di-kôkô tše we di tšwilego di thedu ke moka ba di tšeya. Ba yo ditšhêla ditšhare ka gare. Mothomong ba dira ka di naka tša le thakanoka. Ke tšona ba yo di thathela ditšhare. Bjale ba di folêla ka lenti goba lerala, ba mo apeša molaleng. Tše dingwe a phathakha ka mahwafeng. Ditlo tše di bitšwa gore ke diphoko. Ke moka ke khwara ya gwe, o swanetše go di apara tšatši le le tšatši.

857 Diphoko tša badimu. Motho a ka baba bja ka dipelaêlô tša badimu. Bjale ge ditola di ile tša ba botša gore go belaêla badimu, ba swanetše go phasa. Bjale ngaka

891

K34/82

e ta ba botša the we ba swanets'ego go phasa ka thōna. Bjale pheko e kholo ke thela ba phasago ka thōna. Ba hunellwa marala a thelo the la ba bolalego ge baphasa. Marala a we ke dipheko. A go kellwa matsogong.

858 Go thapišwa le go tola. Dipheko tše dingwe ke tša go thapiša. Bjale ka moragō ga mo-thapišo o we, ke moka ba mo to-tša ka tše dingwe dipheko. Dipheko tša go tola, di thuša kudu go thibela tša bošego.

Temana ya 10: Tše di roto-šago malwe-tši le bomadimabe.

859 Kholo ya bomadimabe. Bomadimabe bogolêla motho ka di-tela tše dintši. Bjale ka di-tela tše di latêlanago tše: Budimu, bošafu, man-ganga, boophoko lêba. Ke tšona dilo tše we di godišago bo-madimabe bja batho. Re hwe-tšana theema tha go leka gore motho a be poifong ya dilo tše we. Theema tha nthe ke the. Ga botey bo lepje ga mogopo a o ribegwe. Ga bo mogale o wa ribega. The

891

K34/82

thengwe the re, the batana the bjo-i the
tšhabiša tala la thona.

860 Bomadimabe ba go godiša ke badimu.
Nyaka go thapa tšibugong bo-madimabe a ba
thape. Mona go bolwa bolwa ka bo-madimabe
bja lehu. Ka gobane ge motho a ka hwêla ke
motho, ba swanetše go mo thapiša tšhibugo-
ng. Ka goriale mo we ba dirêla gore bomadi-
mabe bo fete le meeti goba le ba fiti ba
tela. Ke ga go le bjale ge madimabe a go
lebane ke moka a go lebane. O ka no tha-
pa ke moka ge obêla gae yo mongwe gona
a hwa.

861 Bomadimabe bja badimu bo godiša ke go the
ba thôkômêlê. Ka baka le we a gona the we
o ka the dirago tha go lokêla. Dilo ka mo-
ka di ta fo go tšwa ka diateng wena mong
o re o dikhupere. Ge papago a ile a go š-
êla lehumô, lehumô le we le ta šala la
mglatêla. Goba o bêrêka makhaweng o hwe-
tšana tšhalete e ntši; le ka mo e yago
o ka the ke wa e bôna. Goba ke mabê-
lê, le ôna o ta no bôna mo a eme ka
marite. Khakantšhane ke go foleng, o ta

891

K34/82

no bōna go tētōe mooko. Molato keng, molato ke gore motho a khone go šetša badimu. Dingaka di tša leka ka maata go mo e-letša, a tše ke a ya ka dikeletšo tša boua.

862 Moteng wa ga Paai o gona monna wa mofuta o we. Monna yo we leina la gwe ba ve ke Manyapa. Monna yo dilō ka moka di moekulugile, ke modidi wa badidi. Bjale ba tšeya bomadinabe ba beya. Papago monna yo o ile a šiya dikhomo tše dintši, le manaka a pula. Bjale o be a no ba le mosadi ka o thii. Ngwana wa mothankana e le yēna Manyapa. Papagwe o hwile e le monna yo a tilego, a šiya morwa wa gwe e lesoga na.

863 Manyapa a ba lemolala pele ga papagwe. Ke gore ge a mo roma a thōma go pheša molala. Dipheko wa bōna papago a go šupa tšona ka moka ga tšona o bōna gore o khaufsi le go khuduga mo lefatšeng. Papagwe a swaba kudu ka baka la ngwana yo we wa gwe o thii. Ka tšatši le lengwe ge a yo twarela manaka a dipula, o be a e ya le pa-

K34/82

891

pagwe. Batho ba ile ba mo solo, a kwa di-
 lo. O ile mo a thōma go kwa the we papa-
 gwe a mmotrāgo, ya ba le baka le khaufsi,
 Ke moka papagwe a fapana le morwa, a thešū
 a mo šupa dipheko ka/moka.

864 Mohu o be a thuš batho ka maata. Ge
 pula e thapne e be ka e ya go yēna bošego,
 ke moka a yo dira ka mokhwa o a tšebago, pula
 efnē. Mathong ga tait^{re} ya ka le-bōnē. Ke go-
 re e be ba thak e fēla. Ba be ba ntšha
 dilo tša bona. Ke mokhwa o we a ilego a
 šiya lehumō le lego^{nti}. Ka moragō ga lehu la
 papagwe lehumō ka moka la latēla mohu. Di
 ile tša hwa ka moka ga tšōna.

865 Melomo ya batho e fa motho manyonyo.
 Ka moragō ga lehu le we lypapagwe, gwa ba le
 komello. Bjale ka go tšeba gore papagwe o be
 a tšeba modirō wa manaka a dipula. Ba-
 tho ba ya go yēna bjale ka ge e be ba fē-
 la ba e ya ga papagwe. Manyapa a ba le ma-
 fofēla teng ge a bōna khomo e lemile di na-
 ka. A re go molubi wa pula go lukile goma
 re tša šala ra di bōna. Ke moka molubi a
 bula difate. Difate tša bulēga. A boēla

gae ga gwe. Re ta re ke dipitri re ta bona ka mebala. Goriale ke molubi.

866 Manyapa a ya a swarêla manaka a pula. Papagwe o hwile a the ju a mo supa. O ile a swarêla a gopola gore o wa swaretše ka molaô, khamthe a swarêla ka molaô. Go ile gwa thulêga phefo e ngwe ya go roba le ditshare. Khamthe phefo e we e napa e ga fiša Manyapa. Ke moka manyapa ya napa ya ba modidi wa badidi. Madimabe a gwe ya ba a magolo a go thôka le lapa. O tsama a ngathêlwa diafe-ngo. Bomadimabe bja gwe a bollelwe, o e tirile ka nôzi. O hwetsane bomadimabe ka go the kwe papagwe.

867 Bomadimabe bja bosafu. Ke gore dilo tše di ta somago ke wena a di babe. Ge o di sumisa a o di kwele bothoko. Ge e le dikhomogoba dipudi, o fo di rekiša. Bja le wa lebella gore o be a rekiša ka gobane o tswentše ke the thengwe. Makalo wa o kwa abile a nyaha go rekiša e ngwe. Dipudi o fo fana ka tšona. Ge ele dipokolo tšona le go bolabola a re bolabole, ka gobane ke mo gôga di bete. Mo gôga di bete ke gore

891

K34182

ge e hwile a e lewe. Ba e gôga le ka dibete
tša yôna ba yo laṭha.

868 Motho wa mohuta o we, a ka the ke a ba le-
math^{at}se. Oilo ka moka o, ṭa di fetša ka baka
la bosafo bja gwe. Motho wa mohuta o we
ke yo o kwago ba re o gana ke lehumô. Oilo
ka moka a di mmabe. Ka goriale mo we wa
re mo^o o gopola, wa hwetsana e le gore,
a nyake go di bôna di a mothodiya o nyaka
gore di fêlê. Ka tihalete e la a go ba a
di rekisa wa gopola gore o ṭa rêkê tšê
dingwe; Ka gobane batho ba ba ngwe ba di-
ra ka mokhwa o we ka mothaku wa go šiya
ke mohu. Ba diva ka mokhwa o we ba nyaka
go rêka tšê dingwe diruiwa.

869 Mothomong bosafo bja gwe ya ba bja bogosa-
na. Ka mothaku o we wa go šywa, ke moka
a phela ka nama. ḡe a le ka mokhwa o we
bo-nyac^a moena a ba fele. Motho yo mongwe le
yo mongwe o hwetsana a go thompha. A bile
a e ṭibiša go wena ka mokhwa o, ya go ba e
le mogwera wa papago ka gôna. Ka baka le
we ba go godiša, ke moka le wena o wa leba-
la wa kokomoga. Ke moka tšatši le lengwe

891

K34/82

le le lengwe ba thwa nago mo. Ka goriale mo we o laiwa melaô. Ka lona lebaka le we ke wena khošana. Ba belebetša ke nama le mabjala.

870 Bjale ka monna yo Kokobetša, Papagwe o ile a hwa a mo šieła lehumô. lehumô e be e la dikhomo. Mokhalabe yo we e be e lemme-ti yo mogolo mo nagenz ya gešu. Morwa wa gwe Kokobetša o ile a mo tšeiša moradi ka dikhomo tša go rekwa ka mabêto a gwe. Ka moragô ga lehu la Maforwane, ke yêna papago Kokobetša, a thôma go phela ka nama ya khomo. Nama e tšifišwa ke bjala. Maphoko a no dula a duta mokôla. Ka le baka le we e be e le khošana. Bo morwa wa gwe ba mmotša gore o thinya di-ruiwa o ta thaka. A ka a bafwa, ba ntša mathô ba mo lebella.

871 Tša êta ke nama-gadi go ya lewa ke ga tšona. Maforwane o ile a šiya moradi wa gwe a thap phela. Keina la mothologadi yo we e be e le Mangwako. Bjale moradi wa Kokobetša e le Matale. Monna a šala a šege-la moradi wa papagwe. Mošegela o na le maborošo. Ka baka le we moradi wa gwe ya

891

ba mamonyadiwe.

872 Kokobetsa o ile a thwela ke mothologadi mogala. Ga gabô mosadi ke butswana. Bjale mosadi a botsa Kokobetsa gore dikhomo tša go ŋiya papago a di nthobadiši, di lala di nge nkhata bošego. Monna o ile a tšena ke mantšu a mosadi. Monna a dulella dikhomo ka lerumu. Mosadi a dira maanô a gore gwa tše ke gwa ba le moabê. Ka baka la gore e be ba re ga bolaya, a dira maanô a gore o wa re-kiša. Bjale ge ba fetša megwapa ya e la khomo, ba bolaya e ngwe. Ba dira bjale bjale go fithela dikhomo di fêla ka lesaka. Khorong ya gwe banna ba fodula ba tšetše.

873 Thelemo tša fitha. Ba la ke moka ba pana dipholo tša bona ba lema mašemo a bona. Banna ba la bo-nyama morena ba thoma go mo ekologa. Monna a thoma go kitima le dipane, ka moka ga bona ba mogana, ka lentšu le, mo la e be e le tšhemo ya mosadi wa go, e be re ka go dumêla. Bjale ka gobane ke mašemo, beng ba dipholo ba gana. Thelemo tše we monna a ka a lema mašemo.

K34/82

891

a ile a lala. Basadi ba phela ka go šekela go buntšha ba bangwe mabêlê.

874 Mangwako a boêla ga gabô, Kokobetša a mo šala morago. Ka ôna ngwaga o we ba go theke ba lema ka ôna, ba ile ba ba le tala e kholo. Mosadi ge a bôna gore theša the timile, o fêla a e ya ga mmagwe. Bja-le mmagwe a re go morediê, le magogo. Magogo ke gore magobôša. Ka gobane ba ba le thelo a ba nyake gore the dulê. Ba napa ba the gobôša. Ge e le peu ba ka theke ba beya. Ka baka la lerato Kokobetša a latêla mothobgadi gammôgô le mosadi yo la wa gwe. Ba ba badidi, ba phela ka fathe ga ~~kan~~ batwadi ba Mangwako. Bomadinabe bja gwe bo ile bja mo tšwelêla ka ~~ka~~ mokhwa o we.

875 Bophoko bo thagiša bamadinabe. Dilo tša go ka moka ga tšona ba fetša ka moka ga tšona ka baka la lekherwa. Ka baka la go šita go laola le kheswa, wa nyaka gore le laole wena. Bomadinabe bo gôdimu ga go.

891

K34/82

876 Bjale ka monna yo Thenyathele. Mogolo wa gwe e be e le Thathabêlé. O ile a hwa a šiya mosadi bare ke Mpeše. Bjale Thenyathele a šala a šegêla mpeše. Mosadi e ba le bana ba boraro. Bana ba bathankhane ya ba ba ~~boraro~~^{bedi} wa boraro ya ba mo-setsanya. Maršana a dihhomo a be a le gôna, a we a goba a ka tšeya mosadi ka tšona. O be a na le dihhomo tše diphethago menwana mmedi. Bjale dihhomo tše we bakeng tša go tšeya mosadi ka tšona di ile tša felêla ka go lefa melato ya go swariwa basading ba banna ba bangwe. Monna o thintše dihhomo a e pona e le tšhswana le gôna e thegôlé.

877 O be a na le leoto la mošalo a bile ana le mahubeng. Mošalo o we e ke e diyo^{ba} khoro e we ya gabô. Khoro ya ga Raganya maoto a bona ba bangwe ke mošalo. Mahubeng ga gwe ge go tšugile o ka re o tša hwa. Monna yo we e be e tšhele ya go fetsa mekhopa ya batho. Yêna ka noši a e thêla leina la gore tša mma mongwe a the thapelwe diata. Ge a ri-ale o ra gore o ka re ke ya mosading, wa hwe-tšana mong wa gwe a le gôna. Kudu batho ba

891

K34/82

gopolêla buušwa. Ka gobane o ka fitša moteng wa monna yo mongwe, a bôna ba sola buušwa, morogô wa bjôna e le wa nama. Ka moragô wa bôna ba beya ka ngwahong, wa ba wa laêla wa togo. Ke tša mma mongwe.

878 Thenyathele a ba a kwatamiša leotolo ga Telane ka baka la lekheswa. O ile a tšena moteng wa ga Pôpêla, a kwana le mothologadi wa gôna. Mothologadi yo we ke Magampane. Magampane a ba lengwetši leina Makhobêlê. Bjale a bôna mmala o moswa, a thôma go nyaka ôna. Makhobêlê o be a na le monna ba re ke Mantefu. Bjale Magampane o be a na le moredi wa gwe ba re ke Nhekešane.

879 Magampane a raka Thenyathele ka ngwahong. O ile a lemoga gore monna o tšepela le ngwetši wa gwe. Bjale ka tšatši le monna a le ka ngwahong wa mosadi, ke moka o ya ka kowa ga o la wa mokhehlo. Bjale ke ge mokhehlo a mo raka. Ka motswana ke ge a tšoga a tšaba nyepo e ya tša mma mongwe. Nhekešane a bikiwa ke monna wa ga Marumu. A thôma go kwana naê. Ka tšatši le lengwe o robala le makhobêlê mogadibô wa Nhekešane. Tšatši le lengwe

891

K34/82

a robala le Nhekeiane. Monna a tšwela pele le gophela ka mokhwa o we.

880 Mantefu a moswara a na le moradi wa gwe. Ka tšatši le lengwe monna a re mo a bōna yo we mothinyi wa malapa a batho, a re go moradi ntirélé tša go ja ka pela ke ne le leeto. O diyo êtêla kae mogatšaka. A re ke ya matšoumeng ka molatwana waka. Ge moradi a be a butšiša monna, o be a nyaka gore mogwêra wa gwe a kwisšiše. Nyabêle a nyabella a ya a tšena ka ntšong ya moradi, a robala. Monna o ba etšoe borwa, o goma tšeng. Ge a fitša a bula leba-ti, ahwetšana monna yola. Ke mokha o mo swe-re.

881 A mo lifiša ka dikhomo tše ntabe. O ile a re monna o swanetše go lefa moradi wa gwe ka lesome la dikhomo. Banna ba ile ba mo ganetša, ba re ke tše kae. Mong wa moradi a re motho yo a še motho ke mpja. Go wa kwala bjale mo we ke gôdimu ka maata. Ge o re a ntšhe lesome la dikhomo o nyaka gore a napê a tšeya. A re mo a khōna a ka napa a tšeya. Ba ile ba mo ganetša. A ba kwêla. Bjale a re ke mo nyaka dikhomo tše ntabe.

891

K34/82

Bjale ka ge ba lwele naē mathomong, ba mohomolēla. The thōtolo tha ntšha dikhomo tšhe mong mosadi a itšego a ntšhe. Ke moka molato wa fēla. Dikhomo tšhe we o di hwetšane ka go kwatamiša letolo ga Telane.

882 Thebara tha mantefwa moswara a na le Nke-kešane. Go tšoga ka tšatši le la a lifišwago dikhomo tšhe ntabe, a bōna ga boše gore ntšo ke tšhefu. A diyo bitšha a e ya a robala naē le foheng. Phōšō ya gwe ke gore ge a dutšhi le mosadi a tšhe ke a fēla a mo lokolla gore a boēlē gae. O fo dula naē bošego bja ba bja wa ntšwe. Mo batho ba e thukišetšha go ya malasong, ke gona mosadi a tšwelago. Bjale ka tšatši le lengwe a mo hwetšana a na le mosadi le foheng. Ke ka ma-banyana.

883 Mong wa mosadi a ka a lifiša Thenyathēlē. O ile a tšoga gae a Lukile. O ile ge a ba hwetšana, ba thōma gore ba tšhaba, a swara wa monna. A ka a mo swara ka diata, o ile a mo tiya a wēla fathe, ke moka a mo tiya tšhe nkego o wa bolaya. A re go bōna gore o i dibelšē ke moka a mo tšogela. A ya a hwetšana mosadi gae, le yēna a mo tiya. Ke

891

K34/82

moka molato wa fêla o e ʒa mo we. Bomadi-
mabe bja Thenyathêlé bo ile bja tšwella ka
mohwa o we.

884 Manganga le ôna a na mote. Manganga
a dira ke batho ba go tšhoka ke-letšo. Ke
gore ge motho a e letša yo mongwe a tše-
ke a éla tšhoka taba e we a mo eletša-
go ka yôna. Ka baka le we batho ba le-
tšetsä go mo eletša ka gobane le ge mo-
tho a ka tšhinya molomo wa gwe a ka
tše ke a o kwa ke motho. Dilo tšä^{3we} ba tšä
fo fetsä ka le^{legano} ka baka la manganga.
Ka moragô ba tšeya madimabe ba be-
ya.

885 Ngwanokote, monna yo ke mothoka.
O be a dula nageng ya Mothaba. Bjale
o ile a rahiwa ke khoši ya gabô ka ba-
ka la manganga a gwe. Bjale ke ge a
khudugêla mo nageng ya gešu. Ge a fithi-
le a dumediša ba mo amogêla. Ke mo-
ka a napa a ga mengwako ya gwe. O be
a na le dikhomo tše dintši le dipudi.

891

K34/82

886 Molaô wa mo nageng ya gešu ge diruiwa di tšhinyane temong. Mong wa tšhemo o ntšha diruiwa a difa ba-diši. Ka moswana goba ka lona tšatši le we, mong wa tšhemo o tšilo go botšha ge diruiwa di mo jetšhe mabêlê. A fo mmotšha ka bothakha aowa o mmotšha ka go ômana. Ke moka mong wa diruiwa a šala a romêla tšhebaka tšha go rapêla. Mong wa tšhemo mo are ke molato o wa lefa. Mong wa diruiwa a swanêla go bôna ka tšhemong. Wa ya go bôna ka tšhemong o ubêla mong wa tšhemo, ka goriale mo we a o bone molato o wa nyatšha. Mong wa tšhemo o tšha go lifišha ka mokhwa o a ka khônggo. Monna o ile a butšiswa molaô goba melaô e ya ka gôdimu, a dumelana nayô.

887. Mothoka ke mothoka a na boeng. O ile a leka ka môtša go khotella melaô e we ya letsufi. Bjale a no bôna diruiwa tšha gwe di tšwa ka šakeng, lebaka la gore go bê le tswarêlô la tšhe bê gona. Monna a bôna ga bote gore bapeša ba e tukišeditšhe go ukhobôša. Ge motho a fitšha a re dikhommo di ujetšhe mabêlê, ke moka o mo fetola ka gore ukhabe o tšwe o diš gapa. Ke moka ka moswa-

891

K34/82

na o tšwa a di gapa. O nyakêla motho yo mongwe ba yo bôna mo we dirisiwa di llogo gammogo le mong wa tšhemo.

888 Mothoka o ve a tša ja mabêlê di llê makapa. Ka goriale mo we ke moka mothoka o gannê molato. Makapa ge ba mmutšiša a ba thalōšetša gore ke megwane. Le ge mabêlê e thale a manyana a thešu a ba le dinoko a fore di llê makhapa. Mo we o xupa gore mabêlê a ta thoga. Ka lona le baka le we la gore a tša ja mabêlê di llê makhapa goba makapa. Ba napa ba mo thōya. Dikhomo tša gwe tša tēna tšhemong ya motho, ke moka motho yo we o wa di gapa a di isa. Ka moragô ga mo we ke moka motho yo we o fetêla khoro-ng.

889 Bjale ka ge molaô e le wa fathe le. Ke moka ba khoro ba yo êma le mong wa tšhemo. Ba lifiša mothoka wa batho ba la. O ile a the ba felle pelo, a ba lebella. Ba fo tšwela pele le go mo lifiša. Dipudi ka moka tša fêla, bjale ba tenella dikhomo. Molato ke baka la lentšu le la la gore a tša ja mabêlê di llê megwane. Mothoka yo we

891

K34/82

o ile a nyaka go ba le bomadimabe bjale a lamolêla ke makhowa. Molaô wa makhowa wa kwana le gore motho a tšwe a gapa. Mong wa dikhomo a yo bôna gore di llê mo go kakang. Dikhomo tša gwe di ile tša phepêla ka mokhwa o we. O ile a diyo gona go lefa, mamondi a iša taba mo-lopeng.

890 ke ga molaô wa makhowa le mothoka o dumelana le gore, di tšwe di gapiwa le go bôna gore na di llê mo go kakang. Batho ba mo ga gešu a ba ka ba khodišwa ke molaô o we. Ba ile ba fo tšwela pele le molaô wa bona. The lo the the dirago gore ba the ke ba togêla molaô wa bona, ke gore ka tšutši le lengwe di a thinyana, wa romêla thebaka ke moka ba go swarêla.

891 Matsatši a bo lehono ba bangwe ba latêla molaô wa mothoka yo la. Fêla a še ba bantši ba we ba latelago molaô wa go bôna. Ba nyatša go beelwa molaô ke mothoka. Batho ba ta ba ba o šala moragô ka baka la gore makhowa le bona ba e-me go ôna. ke gona ke baka la gore ge ditaba di šita mo dikhorong tša thesotho, di

891

K34 / 82

ya go fella gona mahhoweng. Ke baka le we batho ba tša tšwaelago.

892^(a) Go golélwa ke malwetši a bana. Batho re šika le malwetši. Ke yōna khati ya khotwane. Gona le difeka. Difeka ke gore di lo tša ngwaga o moswa, dihenywa, merogō le mabêlé. Bjale tšo tše we di a lumiwa. Ge di tšhešū tša lumiwa di bitšwa gore ke difeka. Bjale difeka di bakêla bana malwetši, bolwetši bjo we ba re ngwana o fehegetše. Ke ba bagolo ba fehêgêla, hudu ba bini ba malopō. Ba bini ba malopō ba swanetše go loma di-feka ka tšhidiya malopō. Bana ba swanetše go lumišwa ke batswadi ba bona. Ba lumišwa pele ga gore yo mongwe a jê ngwaga o moswa. Go bjale ka ba malopō.

893 Bana le ba malopō ba fehegetšwa ka mokhwa mang. Ge moteng go na le bana le ba malopō, batho ba motē o no we, a ba swanêla go ja difeka pele ga bana le ba malopō. Motho yo mongwe wa motē, ge a ka ba jêla di-feka, bana le ba malopō ba swanetše go fehêgêla. Ke gore ba tša babja

891

K34/82

hudu. Bolwetši bjo we bja difeka ze ba ʒa fôla, ba nyakêla ngaka ya go khôna go fekolle, ya ʒa ya ba fekolle.

894 Go jêla bana le ba malopô difeka ke ka mokhuar mang. Go ba jêla difeka ke ka mokhuw o. Motho o hwetsšana ba moʒe o mongwe ba dirile mapoto a go lumiša bana ba bona, ke moka o nwa na-bô. ʒe a boêla gae a yo swarêla ditswana ke moka bana le ba malopô ba fehegêla. Ba moʒe o we ba lumišitšego bana ba bona, a ba thaila ʒhebo. Merogô e meswa ba ja. Bjale wa ya wa ja merogô e we ke moka ba fehegêla. Molomo wa bana le ba malopo ke motsekwane. Ba o loma ka tšhidi ya difeka. Ka moragô ga mo we mabêlê a masô a mapoto a molomo. Ke ba malopô banwa go ka tšhidi ya malopô. Banna ba nwêla lebiteng la motho yo mogolo.

895 Molaô wa bana le ba malopô. Ngwaga o moswa ba laiwa gore ba ʒheke ke ba ja dijô tša malapa a mangwe pele ga gore ba lomê. Kudu tayô e gôdimu ga bana. Ba malopô ba we e lego ba bagolo molaô o we ba o ʒeba. ʒe motho a hwetsšana gore ba lumile

891

K34/82

ba moše o we a the ke a ba a likiša goja dijô tša gona.

896 Madi a banna a dira gore ngwana a no dula a goletše ke maduma. Ngwana o lēla ke papagwe. Ke gore mmago ngwana ge ngwana wa gwe e thale ya monyana, a swanēla go thepela le banna, ka baka la gore madi a bona a tša tšhuba bana. Madi a papagwe a ka the ke a mo tšhuba. A ka mo tšhuba fēla ge papagwe a kitima kudu le dinare. Dinare ke basadi. Bjale ka goriale mo we ngwana a tša fo dula a go-letše ke malwetši. Ngwana wa go tšhubiwa ke madi a banna, o golēla ke mpana, maragô ke matwatha. Motho yo mongwe le yo mongwe o tša no bōna.

897 Boetswano bja mmago ngwana. Motswetši o thepela le the thepana tša gwe. Ge a e ya bjale^{ng} ke molaô. Ge ba mo gēla bjala a swanēla go nwa ka the la go nwa-go buntši bja batho. O swanetše go tšhēla ka the thepaneng tša gwe. A swanēla go dumella mosadi yo mongwe le yo mongwe a ka-kola ngwana. Motho yo we a mo ka-

891

K34/82

kolago, o swanetše go mmotša gore wa tše ke wa khoma. Ke ge mosadi a tše na makhoma ke molaō wa gore a bolabolê bjale. Makhoma ke gore mosadi yo a fetago ke khwedi. Mmetle wa gwe o wa fiša. A kakola ngwana ke moka ngwana o wa khoma. Mo go khoma ke go babja.

898 Tšhila ya lehu ke yōna e baka malwetši. Motho mo e le tšhegwathana, a swanêla go fo ja dijō tša batho ba ba fifaletšwego. Mofifandi o swanetše go khêra pilo, a e šile, a tšhêlê maupi-nyana a yōna diateng. Bjale motho yo la wa tšhegwathana a latšwe pilo tše-ateng tša mphapa. Tha mmagoja o wa game^{tšai}, ke moka la mphapa o wa latšwa. Bjale go lukile a ka ja. Mo dipilo di tše gona ba gathane ~~the~~^{telen} motšoko o lukile. Go kakola ngwana o dira bjale mmago ngwana^wa latšwa. Bjale yēna a mo otolla a khōna a mo akhêla gōdimu. Ke gōna a ka mo kakolago.

899 Ge ba tšha ka ba dira ka mokhwa o wa ka gōdimu, ngwana goba tše-koka o tša babja bolwetši bja gō ōka ka megōkō. Thekoka ka noši tše tswanetše go lemoga taba

891

K34/82

ya mohuta o we. Ge e le ngwana mo lemugi
ke mmagwe.

900 Badimu ba godišetsä motho bolwetši. Mo-
tho a ka fo babja, a t̄ha fole. Bolwetši bja
gwe bja t̄wela pele. Bjale ba leka ka maat̄a
go kitima le boreakhōna ba e t̄a ba šitwa.
Boreakhōna ba ka t̄he ke ba go botsä gore bo-
lwetši bjo re ka t̄he ke ra bokhōna. Ba t̄a no
t̄a ba lahela dipheho t̄a bona. Ba bile ba
nyaka le ditseka. ~~ta~~ Ge badimu ba t̄ha nya-
ke mo we motho a fole. Go fōla ga gwe e
šege ba phetha mo we badimu ba go nyakago.
Gōna kholēlō ya bolwetši e t̄a boela fat̄ha.

901 Motho o ja mothatswa a thacletsä ga o
t̄a moflumiša mala. Moji wa dijō a na me-
gabaru, ka gobane wa ba le megabaru dijta go
phelephetha. Megabaru ke gore go t̄he t̄hahunē,
wa t̄hahuna ga bedi ke moka wa metša.
Ge a eja le ba bangwe re re o we pha-
ta. Go phelephetha ke gore go loma. Di-
jō t̄a go fo metša o t̄ha di t̄hahuna
wa di budišä, di fa mogodu mošomo o mo-
golo. Bjale ka goriale mo we ke mo o kwa-

891

K34/82

go di loma. Difitile menong a tšhešū a di ššé ga boše. Mothatswa ke mojana wa go lewa. Mong tšheema tša mothatswa tšhe-re, tšhwene ja mothatswa ka o tšhii o kwe mo o go loma.

902. Tšhwene go ššé^{rw} monna, mothatswa ke mosadi. Monna a swanela go fo ga-ba-gabetsša. O swanetše go khetha mosadi ka o tšhii, o tša tšeba mo we tšhe tšhabi tšha gwe mo tšhe tšwago. Ge o ka élélama le ke a ratwa, ke a ratwa e a ja. Wa tšhabé-ga bolwetši bja go a bo khone ke motho. Dingaka ka moka di tša fo tša di tšeya ditseka tša go di tšoga. Mafello ke mokawa lopa ka tšhōgō.

903 Madi a basadi a swane, a ba bangwe a bogale kudu. A ba bangwe a bogale. Bjale ka goriale mo we o tša ba-lla dingaka maina a basadi ka bo tšalo. Bona beng basadi ba ššé ba go tšibile gore ke wena mafeta a feta. Mafeta a feta ke gore wa robala le yo mosadi, ka moswana o wa feta o robala le yo mongwe. Ga gona le mosadi le ka o tšhii yo we a ka

891

K34/82

go fago tše thare. Ke moka bolwetsi bo tša napa bja gola. Le wena mmabje o tša no ba o tšebe gore e fula e uhametše leopê.

904 Dithatho ke tšona tše we di godišago malwetsi. Lentšu le dithatho le šupa go thatha. Ke gore o swanetše go thatha basadi, mo o tša ba thathe dithatho di tša go tswara. Dithatho ke ditifa tša basadi. Ge o thatha ke ke gore o thatha tšona ditifa tše we. Ge o tša dithathe tšona ka nši di tša go swara. Bjale mo di go swere ba re ke dithatho. O rathile gōdimu ga basadi ba ditifa. Dithatho di dira motho tšeretele, ka gobane maoto a gwelebana. Bjale ge o tša tšebe mothatswa o we wa go ya wa oja, ke moka ke lehu lago.

905 lehu la banna le tšwa gōdimu ga basadi. Bjale ka baha le we banna ba re basadi ke baloi. Basadi ke baloi fêla katheko e ^{ngwe} a še baloi. Ka gobane batho ba bantši ba bolaya ke madi a basadi. Bjale banna ba bantši ba fo hwa ba homotše, ka go tšhaba go bola mosadi yo a mo go-

891

K34/82

batšibego. Khomolo ya gwe ke gore mosadi yo we ke wa mongwe.

Temana ya 11(a): Malwetsi a tšibiwago le mšalafêlê ya ôna.

906 Malwetsi a na le maina a ôna le ditšhabe tša go alafa. Bjale maina a ~~dit~~ malwetsi a tša ngwadiwa ka mo fathe ka go late-lana: Malopô, Dileš, Thekhuba, Thehuba tše thegolo (ntêrê), melala, goloma ke mala, go ôpa ga tšogo, mothothomêlo, Dibokwana, go tšaba ke madi, mathô, Ditêbê, Pithatô, Mokolo, pelo, madi a maleko le go kutšwa ke basadi. Malwetsi a gona le malwetšana a mangwe a basadi le bana.

907 Malwetsi a basadi. Basadi le bona ba na le malwetši a, a ba lebanego. Monna ge a tšeya mosadi, o mo tšeele gore a tše a mmêlêgêlê bana. Bjale maina a malwetši a bona ke a: Thelumi, khomo, phapano ya matsatši, Mammusi, tšetsele, Khanêlô ya dišala moragô, khanô ya go bêlêga le leko-

891

K34/82

ne. Malwetsi a we ke a basadi a go lwantšha pëlêgô ya basadi.

908 Malwetsi a bana. Bana le bona ba na le malwetsi a a ba lebanego. Malwetsi a bona ke a a latelanago ka mo mabhahe maphepeng a ka fathe: Makhoma, the-khagane, Phogô, the-tatana, tša dithabeng, Lethakho le metšho. Ke ôna malwetšana a bana. Bjo bongwe ke Thwane. Malwetsi a a ngodilwego ka mo gôdimu ke ôna malwetsi a a tšiwago mo nageng ya geš. Go na le bolwetsi bjo bongwe bjo boswa, bolwetsi bjo we bare ke Matau.

909 Mealafêlê ya malwetsi le dithare tša go alafa. Malwetsi a we a tša ngodiwa ka go latelana ga ôna ga-mmôgô le dithare tša go alafa. Bakeng tša bolwetsi bja makhoma, ke ŋetsê ke bo tšalušitšê moalafêlê ya bjôna gammôgô le dithare tša bjôna. Bjale ka mo fathe go tša tšalušwa a we a tša-kago a tšalušwa ka mo maphepeng a ka gôdimu. Bolwetsi bja matau le bjôna bo tša ngwadiwa.

910 Dilešo, ke bolwetši bja go diyo lešwa. Baloi ba dira tše dikholo, ba khōna go fahēla thelo ka teng ga motho tha ya tha mo dula mahubeng. Dithare tše tša bolwetši bjo ke tše Pitilome le thebata-badimū. Dithare tše we pedi tše ke tša go thatēla a e nwa. Ke gore di šikinya thelešo. Ka moragō ga mo we ba mo nyakella tša go thatšiša. ~~Tša~~ go thatšiša tšona ke tše theno tha kurēna le mothakole-trufi le mafsi a dipudi goba a dikhomo. Go ngwela ka gore mafsi a dipudi goba a dikhomo ke phapano ya mo-alafēlē ya dingaka. Mothatšišiwa o thatšiša e thale ka morwanyana a thešua a ja thelo. Ba mo thatšiša tšatši le go the na mareu.

911 Balwitši bja thehuba. Bolwetši bjo bja thehuba ke mehuta e meraro. Bjale e tano ngwadiwa ka le naneš la tšona. Mo gongwadiwa thehubahuba. Dithare tša go alafa thwetši e, ke tše: Manaka-ntšhane, Lebati la mphalane, Moupa-tadi, Nhekologe, Phereferenyana, Phela, Therokolo, le paabokone. Di diviwa ditsheta ke moka tša khogiwa ka pipi. Moši wa tšona o khōga a metsa, o mongwe a o ntšha ka dinkō.

912 Dithare tše dingwe tša tšehuba. Diinti tša moriri-moko. Tšona o wa huma ke moka wa di-tšota o metsa meti a tšona. Mamati a mvelle. Ōna o wa a-peya ke moka wa fêla o e nwa meeti ya ōna. Diinti tša methe-
tše, di a humiwa ke moka tša tšotiwa. The-
rokolo, tše a tšotiwa wa tala o tše mumetše. Ka nnete ka moswana mo o gôthôlo, o tša bōna tše e tšwa.

913 Dithare tša mahubeng a ba bagolo. Dithare tše di maata gagolo baheng tša bolwetši bja mahubeng. Dithare tša nthe ke tše dilatelanago tše Pitsilamê, dimati tša mphalane Phudisoba le kempobê. Di diriwa ditšhetša ke moka tša ôrelwa. Go tšhediwa le tšhidi ya banna.

Phudisoba e alafa le tše tšepidi.

914 Dithare tša bolwetši bja tšehuba tše tšegolo. (Ntere) Tšehuba tše we ge motho a gôthôla o tšwa madi. Dithare tša bjōna ke tše: Molorwane mamati a ōna, mphara-tšhwene, Modi wa mphata le leobola. Ba ditēma ba dira tšegôkhô ke moka ba fêla ba a-peya

meeti a nwewa.

915 Dithare tša letšhollo/ la teng e khubedu. Bolwetši bjo bo kotoe kudu. Motho bo a bolaya Bjale ka goriale mo we, bja tšena motho ba swanetše go phakiša go no alafiša. Bjale bolwetši bjo we bo alafiwa ka dithare tše: legošola, keope le mongēngē. Dithare tše we di maata kudu mabapi le bolwetši bjo we. Medi le mamati a modi ya mongēngē di a temiwa ba dira tšegōkhō, ke moka tša fēla tše a peiwa ka pitsana ya dithare. Go nwewa meeti a tšona.

916 Bolwetši bja le-kone. Bolwetši bjo bo ga bedi. Ke lekone la bolwetši bja basadi le lekone la bolwetši bja dišo. Bjale mo go tša nguadiwa le-kone la bolwetši bja dišo. Dithare tša tša bolwetši bjo bja dišo ke tše dilatēlanago ka mo fathe: lefofa la lekone, monata wa lona, lerapo la lona le lefalatsa-maru. Dithare tše we di a šidiwa, ke moka ba phupha molwetši ka le-retha le we. Tše dingwe ba dira tšegōkhō ke moka a fēla a e nwa. Dišo ka moka di tša menoga tša tšwela ka nte, ke moka

891

K34/82

ba diphupha ka leretha lela. Ke moka bolwetsi bo afole.

917 Dithare tša mokakamalo o motala. Bolwetsi bjo we bo alafiwa ka dithare tše: Boloyamatsepa, mothakola-trufi, mothare wa mokakamalo le theroholo. Dithare tše we di a temiwa tša dira thegōkhō. Ke moka molwetsi a fēla apeya a e nwa.

918 Dithare tša bolwetsi bja letshollo. Dithare tše we di maafa gōdimu ga bolwetsi bja letshollo. Dithare tša bolwetsi bjo ke tše di latelanago tše: Pudi tša swebane, mphara tšhwene, Thagadibōya, lesoko le theroholo. Dithare tše di temiwa thegōkhō ke moka ba tša-teela molwetsi a e nwa.

919 Dithare tša mo mosadi a lumiwa nka teng. Ke dithare tša lebōfelo. Bjale dithara tše we di gobana le tše tša ka gōdimu tša letshollo. Dithare tše we ke tše: Ma-khata a moswara-badikana, O wa ôrēla. Thebokane, motshela khwale wa boya, mothabisa-madi. Medi ya tšona e ya gopiwa ba

891

K34/82

mo oretša. Makhata a we ba gopilego ba bitša magopêlša. Bjale medi e mengwe o apeya a e nwa.

920 Dithare tša bolwetši bja Kudumêla. Motho mo a e tšwa kudumêla, ba mo gopolêla gore o nonnê kudu. A go bjale motho yo we o wa babja. Bjale bolwetši bjo we bona le dithare tša bjôna. Dithare tša go lebana bolwetši bjo we ke tše: medi ya monêpênêpê. O diriwa ditsheta ke moka a ôrêla. Ka moragô ga mo ta ditsheta di swele, ke moka ba šila tšhidi ya tšôna. Tšhidi e we e todiwa ka thelêlê. Bjale ka moragô ga mo a totše ka thôna, ba goma ba the boetša ka nokeng ba the khata ka letapa. Go khata kudu go bolabolwa ka go tšhekha.

921 Dithare tša mo ba nwišitše motho mojama: Batho a re nyakane, ka baka le we go na le batho ba go nyaka kudu go tšhella ba bangwe mejama ya go bolaya. Bjale motšhendiwa ge a ka phakiša a o kwa gore, o tšheletšwe. O swanetše go êpa molove wa dikhomô o moso ke moka a o šile. O the-

891

K34/82

ndiwe ga boṭe, ba o phathaganye le letswai, ba tšhélé ka meeti a go ruthéla ke moka a nwe. O ṭa thatsā le go bjega. Mojana ka moka o ṭa tšwa.

922 Dithare tša go belegiša. Basadi ba ima dimpa ke moka a šita go bēlēga. Ke gore ba bōna matsatši a gwe a fo feta. Ka baka le we ba mo nyakella dithare tša go mmelegiša. Dithare tše we tša go belegiša ke tše: Mmilu le pudi tša rwebane. Ba ēpa medi ya tšōna ke moka ba thateya medi ya yōna, ba mo fa meeti a nwa. Meṭi a we a bolwabolwago ke a yōna medi e la.

923 Dithare tša bolwetši bja modikulugō. Modikulugō ke bolwetši bja gore ge motho a thepela, a bōna mathō a gwe a na le letsufi ke moka a bōna e ke mabu le dithare di a thepela. Ke bjōna bolwetši bja modikulugō. Bjale dithare tša go bo alafa ke tše: Modi wa the-ragala, Mathepa a thakadu le mathepa a mmuta. Di a khotiwa tša oretšwa ke moka tše dingwe di a nwewa.

891

K34/82

924 Dithare tša go fekolla dikhomo. Dikhomo le tšona di a fekegêlwa. Bjale ka goriale mo we di swametsê go fekollwa. Pônagelo ya mo difekegetswe, ke go twala ga tšona le go ôta. Dikhomo mo di fekegetswe di a folotša. Ka goriale mo we ke yona tšhupô ya gore di fekegetswe. Dithare tša go alafa mo di fekegetswe ke tše: Phela, leilane, tšhidi ya mote, tšhukane le malokô a khomo e ngwe le e ngwe. Di a khotiwa ke moka ba di foka ka le thare la mothapa-tšhila. Ke moka o tša bôna dikhomo di phela ga bote.

925 Dithare tša bolwetši bja mathô a moretšša. Mathô a bahiwa ke go teiwa goba go fathwa. Bjale gwa bônagala gore mathô a nyaka go dula. Bjale a na le dithare tša go alafa mathô mo a le ka mokhwa o we. Dithare tša go alafa ke tše tša ka fathê tše: Mothako ba apeya a enwa meeti a thegôkhô. Motšhidi ôna o wa ô-rêla ka ditšheša tša ôna.

891

K34/82

926 Dithare tša go hupa basadi. Matsiati a bo lehono go boima kudu, ka baka la tšogo ya basadi. Matsiati a bo lehono thalano e tšetše kudu. Ka baka le we banna ba dingaka ba na le dithare tša go thuiša banna gore ba the ke ba tšogela ke basadi ba bona. Dithare tša go hupa basadi ke tše: Makalaubane, mabofê le khato. Makalaubane ke nonyana, bjale e tšena mo dithareng tše pedi tše; khato le mabofê. Di a šidiwa ke moka wa bolaya khogo, wa a-peya na tšo. Ke moka ba tšaja ba nwa le moro. Ke moka o ba hupile ba ka the ke ba tšoga.

927 Dithare tša bonna bja banna. Banna ba ya ba fellwa ke bonna. Bjale ka goriale mo we ke gore monna o khomile. Bjale ka baka le we ba swanetše go mokhomolla. Ka moragô ga mo ba mokhomolotše ba mo fa dithare. Dithare tše tša go fa banna maata ke tše: Mosemana, Phokoputi, thetoumana le moiša-bagolo. Di a šidiwa, ke moka a ditšhela ka mapotong. Mapoto a we a nwewa ke yeña

monna fêla.

928 Dithare tša go alafa melala. Melala e na le bolwetši bja yôna. Motho mo a bo-
laya ke melala a khope go lebella kowa le
kowa. Melala ya gwe e fodula e ~~te~~ te
temetsê. Ge a lebella ka theko o diyo so-
kologa ka moka ~~mele~~ wa gwe. Ke yona twe-
tši ya melala e we. Bjale dithare tša yôna
ke tše: motapanamane ke ôna mothare
wa melala. Ba êa medi ya ôna, ke moka
ba dira ditsheta ba go oretša. Ka mora-
gô ga kôrelo, ba dir šila. Ke moka ba
fôta lenti la mokhoba ba go temella
molaleng. A wa swanêla go le khaola le
ta khaoga ka noši.

929 The thare tha mala. Ke gore tša mo
o loma ke mala. Bagologolo e be ba re lesa-
gana a le lome ke mala. Wa bona le
loma ke mala le gana lapa. Ke gore a
dule ka lapeng o kitima kudu le dinare.
Ge e le yo monyana o fo alafiwa ka mo-
di wa morotha fêla. Ge e le yo mogo-
lo wa monna, o wa-lafiwa ka tšhidi ya
banna. Basadi e fo ba modi wa morotha.

891

K34/82

930 Dithare tša go ôpa ga thôgô. Thôgô e ga bedi, go fo ôpa le go ôpa ka baka la madi a basadi. Bjale ya go ôpa ka madi fêla. Ba lomêga ka mothogo, ke moka madi a tswenyapo a tšwa. Ke moka ya fôla. Thôgô ya madi a basadi a e fole ka nte le gore ba phathaganye le tšhidi ya banna. Mothare wa go alafa go ôpiwa ga thôgô ke mothakola-tru-fi. Ba o dira ditheta ba mo oretša tšona. Ka morago ga kôrêlo ba dir šila ke moka ba fôta lenti ka tšhidi e la. Ba mo tēma thôgô, ka pelenyana ba ripa lenti ka baka la go tšhaba gore le ka mo tšhuba.

931 Dithare tša mothothomêlo. Bolwetši bjo motho wa bjôna a nyake tša go ja. The jo tha gwe ke meeti fêla. mothogore o bolaya ke mothothomêlo re mmôna ka ka go thothomêla. O re a letšatšing a re a le moithing. Ke gôna go bônagala go gore motho o bolaya ke mothothomêlo. Bjale mothare wa yôna ke hwato. Ba o khôta ke moka ba o šila ya dira

891

K34/82

leretha. Ba ruthetsa meeti; ba tshela
leretha le we, ba fa molwetši a nwa.
O ta thatša nyoko le go mo tshondiša.

932 Dithare tša bolwetši bja dibokwana.
Dibokwana di mehuta e meraro. Ke dinogana,
dimphe le dibokwana tše dinyana.
Dinogana ke tše ditelele tše dikhubedu tša
ditolotolo. Dimphe ke tše diteletsana tša
diphaphathi; tše ditshetha. Dibokwana ke
tše dinyana tše ditshwanyana. Di tšela
motho maata, ka baka la gore di jō tšewe
a di jago, go ja tšona. Ka teng ga molwe-
tši go fo dula go duma. Mo a re o ya
go nwa a diri thelo. Dithare tša bolwetši
bjo we ke lekoma. Dimati tša mphalane
le medi ya metswiri, di a šidiwa le bo
koma. Ke moka a koma a thešu a ja thelo.
Ditša tšwa kamoka ga tšona.

933 Dithare tša mo motho a na le mathaba
a madi. Mothare wa mathaba a madi ke
le-mati la molaka le pherefere. Ba mo a
peela tšona a e nwa. Ge madi a tšwe-
la pele, gōna ba swanetše go mo thabêla

891

K34/82

ka tšhidi ya maleko. Madi a tša pala-
kana.

934 Dithare tša tša malwetsi a dithatho.
Dithatho ke bolwetsi bja banna. Banna
ba botšeya batswitsing, bjale ka ge ditha-
tho di tšhalušitšwe ka mo matakaleng
a ka gōdimu. Dithatho di a lafiwa ka pudi.
Mooki o swanetše go ntšha pudi a fê
ngaka. Bjale pudi e we e ya bolaiwa. Ke
moka o ntšha ditšhika tša yōna tša ma-
oto a moragō. Ke moka tše dingwe o wa
di boloka, tše dingwe o wa di ota. ~~Fela~~
tše la tša go otiwa ke tšona tše we
a khaolago dithatho ka tšona.

935 Dithatho di khaolwa ka mokhwa
o. Ba ripa dipate tše pedi tša morobê,
ba di temella ditšhika tše la tša go o-
tiwa. Tšhika e we ya go otiwa e foti-
wa ka tšhidi ya dithatho. Bjale wa mosadi
o ba ka gare ga ngwako, monna o ba ka
nte. Bjale ba fapanetsana ba taboga le-
šika le la. Monna o tšena ka ngwakong,
mosadi o tšwela ka nte. Ge ba di yo thoma

891

K34/82

go le thaboga, ke moka ba thaola lesika ka bo-gare. Ke moka ba thaotše ditthato.

936 Dithare tša ditthato. Dišala moragō, khubu ya ngwana, Di a tšubiwa tša tša šidiwa le ditšeta tša dithare tše: moila-nong, mothokola, mothapa-tšhila, Pitšilomē le lekēmelo. Tometšo ya tšona ke dišala moragō le khubu. Tšhidi ya tšona a e lewe. Bjale medi e mengwe ya dithare tše la, ba tšema tšegōkhō. Ba tše e fa molwetši o tša šala apeya a enwa, a tšhela tšhidi ya banna. Ka tšhidi e la ya ditthato ba mo tšabēla diēta-noko ka yōna.

937 Bolwetši bja mokolo. Bolwetši bjowe bo baka ke tšhogo ya motho. Batho ganšhi ba tšhoga ka mokolo. Tšhogo e we ke moka e divile bolwetši. Bjale mokolo o wa lafiwa ka lerumu la go tšwa marumung. Lerumu le we le swanetše go ba le bolaile motho. Ke tšhona tše tšhare tša mokolo.

891

K34/82

938 Dithare tša kuto ya basadi. Madi a basadi a bogale kudu. Bogale bja madi a basadi ke magôgô. Magôgô ke gore madi a the fedu. Dithare ke tša tse la dingodi-
lwego bolwetši bja dithatho. Dithare tše we ba di dira ditsheta. Ke moka ba dira gore molwetši a di ôvêlê, ba faketsê le the thibô tša mosadi yo we a ~~mo~~ go batšitšego. Ka moragô ga mo a di oretšê, bjale ba fakêla the thibô ka moka ga thôna, the swa le ditsheta tše la. Ke moka ba šila ke tšhidi ya banna. The thibô ke metšwarêlo wa basadi. Bjale ba bitša the thibô ka baka la gore ba thiba ka thôna gore madi a the ke a êla le dikhuele tša bona. Mong le-ina le legoto ke metšwarêlo. Ka bontrî metšwarêlo.

939 Ngaka e ka the alafê mokutiwa ka medi fêla. Molwetši a ka the ke a fôla le ge medi e we ya ga gwe e galefa. O swanetšê go fakêla tometšo ya tšôna. Tometšo ke ôna madi a mosadi yo la a mokutiwego. Bjale ka ge go ngodilwe kae le kae ka mo maphepheng a kagôdindu.

Temana ya 11 (b): Malwetši a bana le dithare tša ona.

940 Bana ba na le maduma a mantši.

Pele ga mo we, go na le malwetši a mangwe, a ke tšamilego ke a taboga. Ke a tabugile ka baka le gore whešu ke hwe-tšane dithare tša ona le mealafêlê. A ta no be-a a ngwadiwa ge tše-baka tše dumêla. Bjale mo go ngwadiwa maduma a bana. Maduma a bana ke a a late-lanago a: Thebedubedu, Thwane, Thekha-gane, Phôgô, Thetatana, Tša dithabeng le-thakho le metšo. Makhoma ke bolwetši bjo bogolo bja bana. Bjale bjona bo ngodilwe bja makhoma fêla. Bjale makhoma ke mefuta e medi. Mohuta wa boraro a o wa-lafiwi.

941 Mehuta ya makhoma, Makhoma, makhomêla teng le makhoma a boloi. Makhoma a ke a go kakolêla, a šupa gore ngwana o kakole-tšwe. A gobana le makhoma a dibjana. Makhoma a dibjana, ke a legoweng goba ka

891

K34/82

meteng. Mosadi mo a ka re a na le makhomo
a fo swarêla dibjana ka nte le go alafêla,
bana ba khomo. Mosadi wa makhoma o swane-
tše go troga e thale bošego a tšama a mu-
mêla m'eti ka malape a moše o we, a goma
a boetsa ka thegong. Ke moka a gomê a
tšhele ka pitšeng. Ke gona a alafetše ma-
khoma ba ka the tha khoma.

942 Makhomêla teng Ke ôna a we a tha
thaloswago. Go thalositšwe makhoma a go ka-
kolêlwa le a dibjana. Makhomêla teng a
bônagala ga gore ngwana a ba le letšho-
llo. Mokhumisi wa ngwana o swanetše go
tsoğêla go thapêla ditšheta tša makhoma
pele ga gore a thape. A bee a tšee lesogê
a phumule dipale tša gwe ka lona. Bjale
ke gona ba ka khomollago ngwana. Ditša-
re tšona ke tša tšêla dingodilwego. Ke moka
o ta bona ngwana a fôla.

943 Makhoma a monwana. Makhoma a
ke a we a bitšiwago makhoma a boloi. Bjale
makhoma a mohuta o we ke ôna a bolaya-
go ngwana. A gona the thare the the
ke alafago makhoma a mohuta o we.

Ke gore mosadi wa makhoma a fittha a swarêla ngwana ka monwana wa ngwana ke moka o khumile. Dingaka di ka leka go mo elafa bjang le bjang ba ka the ke ba mohlôna. Mafello ke gore ngwana a hwê.

944 Mahu a bana a ka ba gôna moteng, ka baka la makhoma a monwana. Mahu a we a tšša ke tefeletšano. Banna gantšai a ba tebe thelo. Batho ba we ba tebago ke basadi. Monna ge a nyaka go kwisšša, o swanetše go theletšša thelo the basadi, ke gona a ka o kwago gore balle ka dipolabolo dife. Ngwana a hwa mosadi a ba le mma, ke gore ngwana wa mosadi yo mongwe a hwa, yo mongwe mosadi a ba le mpa. Mosadi yo la a go hwêla ke ngwana le ejêna mothang a ribugago, o bolaya wa yo la ngwana.

945 Khati ya pele a e babe go ba-ba ya bobedi. Ke ge basadi ba dutšai ba šehela. Bjale ba bangwe ba țare kati o kwa ya gwe. Yo la mo a mo tiya o be a re a e babe. Ge mong wa motše a țhaka a lemoga

taba ya basadi ba we, ngwana a ka t̄he
ke a ba naē. Ke bjōna boloi bjo bogolo bja
basadi gōdimu ga bana.

946 Dithare t̄ša t̄hebedubedu. Ponagalo ya
bolwet̄ši bja t̄hebedubedu. Thona ka nōši t̄he
tabogēla gōdimu le fāthe. Bjale t̄he napa
mmele wa motho. Dithare t̄ša go alafa bo-
lwet̄ši bjo ke t̄še: Thebete-more le t̄hebe-
dubedu t̄ha kome goba t̄ha pudi. Di a šidi-
wa ya ba leretha, ke moka ba mōthabēla.
Ka morogō ga mo ba mo t̄habet̄še ke moka o
mo gata ka leoto. Ke moka bolwet̄ši bo
ya fōla.

947 Bolwet̄ši bjo bongwe ke t̄hekhagane. Bo-
lwet̄ši bjo le yo mogolo bo ya mot̄šwa. Kudu ke
bolwet̄ši bja bana. Bjale yo mogolo wa bōna
bo mot̄šwa ke gore mo e t̄hale yo monyana
e šu bo ke bo mot̄šwa. Thekhagane ke bolwe-
t̄ši bja dišwana t̄ša go t̄šwa mmeleng ka
moka. Bjale motho mo a babja ke bolwet̄ši
bja mohuta o, a swanēla go ja morogō wa
letswai. Dithare t̄ša bolwet̄ši bjo ke letso-
ku le moreto wa t̄šhwene. Ba di šila ya
ba buupi. Ke moka ba mo t̄hapiša ba mo t̄o-

tša mmele ka moka. Mothang letroku le we le ologago ka lona, ke moka molwetši o fodile.

948 Marota ke bolwetši bja bana le ba bago-
lo. Kudu ke bja ba banyana, yo mogolo wa
bōna bo mo tšwa, ke gore e šu bo-ke bo mo
otšwa bo ngwaneng bja gwe. Bjale bolwetši
bjo we bo kotš'e gagolo, ka baka la gore bja
fofêla ka mathong ke moka mathō a gōlofa-
la. Bo nyaka gore go tena mothō, ba phaki-
ša ba mo alafiša. Thešhare tša bolwetši
bjo we ke moroto wa tšhwene. Moroto wa
tšhwene ke leina la khakantšhane, mong
leina la ōna ke moroto wa dipela. Ba
mo oretša ōna. Ka moragō ga kōrêlo e we
ke moka ba šila, ba mo tšōtša mmele ka
moka. Ke moka ke yōna kalafêlê ya maro-
ta.

949 Bjo bongwê bolwetši bja bana ke ~~Thekha~~
Thetatana. Bolwetši bjo bo diva gore ngwa-
na a fo dula a boretsšwe. Ke gore mpa ya
gwe e fo dula e tšhetetete. Thetetete ke
go bapoga. Ke ge a tšhešu aja tšhelo go
fo swana le mo a llê. Ke bjōna bolwetši

891

K34/82

bja t̄hetatana. Bolwetš̄i bjo we bo alafa ke dingaka t̄ša basadi.

950 Mmathari Magomane. Ke yōna ngaka ya moradi yo we a t̄ebago bolwetš̄i bjo we bja t̄hetatana le bolwetš̄i bja metš̄ho. Ke ba bangwe ba gona le bona ba t̄a laudiša dithare le mekhwa ya mealafêlê ya bona ka morago. Bjale mo go laudišitš̄e yēna Mmathare ka noši. Dithare t̄ša bolwetš̄i bja t̄hetatana ke t̄š̄e: Thekhukhununu, Theš̄ego, Thephêpêlê = mabati, le Legoga-kobô. Ke t̄š̄ona dithare t̄š̄e we t̄ša bolwetš̄i bja t̄hetatana.

951 Mekhwa ya kalafô. Dingaka a di swane mealafêlê goriale ke Mmathari. Nna ke alafa ka mokhwa o. Thekhukhununu, t̄heš̄ego le mabati a t̄hephêpêlê le medi ya legoga-kobô. Di a š̄idiwa ka moragô ga mo ke ore-tš̄itš̄e molwetš̄i. Ke moka ba re mo ba eya malaong ba mo t̄otš̄a ka t̄š̄hidi ela ka monwa: Monwa ke makhura a go t̄he phat̄hagane letš̄hlo. Ke makhura a kolobê. Makhura a dikhomo ke t̄š̄hlo. Tš̄atš̄i le lengwe le le lengwe ge ba e ya malaong ba mo t̄otš̄a.

891

K34/82

Ka moragô ga matsiatši a tše makae, ke moka mpa e ya pja. le-mati la tšhephêpêlê le medi ya legoga-kobô di diriwa tšhegôkhô tša go fêla ba mo tšateela a e nwa. Ke moka ke yôna kalafêlê e we.

952 Mmathari a tšwela pele le go tšaloša bolwetši bja metšho. Metšho ke bolwetši bja bana. Ngwana ge e babja ke bolwetši bja metšho o wa paologa a ba yo mošetša. Tšhupo e ngwe ke gore ngwana o fo dula a šoša dinala tša gwe. Ke yôna ponagalo ya gore ngwana o babja ke metšho. Di-thave tša go alafa twetši e ya metšho ke tše: letatšane, lešoka, tšherokolo le motšhatšha. Ke tšona di-thave tša twetši e ya metšho.

953 Mekhwa ya kalafô. Di-thave tše we ka moka ga tšona di a khotiwa, ba phorola molwetši mmele wa gwe ka le tšatšane. Ka moragô ga mo we, ke moka ba ditšhuba a ôrêla. Ba mo tšotša mmele wa gwe ka lona le-tšatšane. Ba tšeya letatšane ba ya ba le êpêla mafatong a ditela. Ba ya le yêna molwetši. ba yo mmeula ditelana tše pedi

tša go fapametsana gare ga thōgo. # Telana e ngwe e tšwa e le ka thekhošing ya fitša phateng. E ngwe ya putaganya e we ya ya ka mathaeng. Ke moka ba mo tala ka tšhidi e la. Ke moka ke ōna mokhwa wa kalafêlê ya bolwetsi bja metšho.

954 Lethakho ke bolwetsi bja thekhuba tha bana. Bolwetsi bjo, bo fetsa pelo ge ngwana a babja ke bjōna. Lethakho ke gore go thakhoga. Ke gore ge a thōma go gōthōla, o ũa thakhoga le mo a tharata. Go khutsa go gōthōla e the ge a thatša. Mōya wa mogōthodi o swbella khole ka morugo ge a gōthōla, a the mo fe the baka. O re khokhoo khokhoo khokhoo, ke moka mōya wa boēla teng. O boya ka moragō ga le bahanyana, a goma a gōthola gape wa goma wa sobella. Methare ke letapa-kerere goba mafsi a dipokōlō.

955 mekhwa ya me alafêlê. Ba swara letapa kherere le lenyana, ke moka ba ya ba le apeya. Ba fêla ba mo fa (sope) motopi a e nwa. Ge ba bōna gore thekhoba the tha le-thako the tha mo ~~to~~ togele. Ke gona ba yo gamago mafsi a

891

K34/82

dipokolo. Bolwetsi bjo we o ʒa bōna bo ʒogēla ngwana.

956 Bolwetsi bjo bongwe bja bana ke tša Dithabeng. Bolwetsi bjo bo kotse ka maata, a ʒe bjōna bolwetsi bja makhata. ʒōdi mo ga makhata bja tēna, ke moka ke lehu. Bolwetsi bjo we bo lebane ba ba ʒe-tšego ba tšwile mathalagading. Bona a ba na taba, ka gobane ngaha e ya khona go ba alafa. Ba go tšwa mathalagading ke bana ba ba tša mamego. Boga nana le ba ba mamago.

957 Ponagalo ya bolwetsi le dithare. Ponagalo ya bolwetsi bjo we ke e: Ngana o wa ponyaponyetsa. Menwana e khupariwa e khurupuluga. Ke yōna ponagalo ya bolwetsi bjo we bja dithabeng. Ka lebaka le lengwe ba bo bitša gore ke tša Bagwera bagwe. Bolwetsi bjo we bo alafiwa ka dithare tše: Lerapō la tšhwe nyana le tše tribana tša yōna. Ke tšhwe nyana tše ditshetha. Majelō a baloi. Ke gore ditsōtō tša melengwa. Diphephe tša mokhoro. Ke tšona dithare tše we di

891

K34/82

alafago bolwetši bja dithabeng.

958 Mekhova ya kalafêlê. Dithare tše we ka moka ga tšona di a-ripellwa ya ba di-tsheta. Ka moragô ga mo we, ba ditšhuba ba o-retša molwetši. Bjale ke moka ba di šila ka moragô ga mo molwetši a o-retše. Ba ~~mo~~ to-tša ka tšhidi e la. Diphephe tša mokhura, ba di beša ba mo gata ka tšona. Tše dingwe ba di tšša tšhidi e la, ba di dira moseamêlo wa ngwana. Ke gore bošego le mothegare o swametše go theyamêla tšona. Ke moka ke yôna ka-lafêlê ya bolwetši.

959 Bolwetši bjo bongwe bja makhata ke Thola. Bolwetši bjo ke bja makhata fê-la. Bjale ponagalo ya bjona, ke go bôna ngwana a tšholla le tšhollo le letala. Ke gone ba bôna gore ngwana o tswenya ke bolwetši bja Thola. Bjôna bo tšeba ke mang le mang ke gore bo mmago bana. Bo alafiwa ka yôna thola. Mmago ngwana o tšogêla e tšhale bošego o mo tso-

891

K34 / 82

397

têla thola e we. Ka morago ga tso^têlo
ke moka le tšhollo le akama.

960 Bolwetsi bjo bongwe bja makhata ke Bo-
bethe. Ke bolwetsi bja letšhollo, bjale le
tšhollo le we le fapane le a mangwe. ko-
na ke le lesweu le na le mahobe. Bjale
le lona le bjale ka bja la thola. Bo
tibiwa ke mosadi ya mongwe le yo mongwe.
Bo alafiwa ka bo-bethe. Mmago ngwana
o tso^têla go mo tso^têla a tšesü a thape.
Ka moragô ga mo a mo tso^têle ke moka bo-
lwetsi bo tso^têla ngwana.

Ditaba tše na tša bongaka diripegetšitšwe.
Dingaka tše dingwe le tšona di be di^tha
nyaka go tšaloša maekhufo a di^thare tša
bona. Bjale ke ba emišitše gore di^ta
ngwadi wa ka moragô.

ends

961 Lenaneo la ditemana la taba
tša bongaka la puku ya 2.

P.T.O

891

K34/82

Tema ya 2.

Bongaka.

584 Tema ya 1: Go phekole ka ditaola 201.

564 Tema ya 2: Lebaka la go laola ga dingaka 207.

609 Tema ya 3: Dipheko tša ngaka 229.

632 Tema ya 4: Motšheko a etšhekole 241.

678 Tema ya 5: Temogô ya malwetši 264.

700 Tema ya 6: Ditaola tša marapô, ma-
nkhonyane 275.744 Tema ya 7: Thušo ya tšheata, me-
khwa ya kalafu. 295

891

K34/82

399*

810 Temana ya 8: Tebo ya t̄he e lego maata a dilo 323.

833 Temana ya 9: Tometšo ya dithare 234.

858 Temana ya 10: T̄he di-rotšago malwetši le bomadimabe 347.

906 Temana ya 11(a) malwetši a t̄biwago le me-alafêlê ya ôna. 371

940 Temana ya 11(b): malwetši a bana le dithare t̄ša ôna

End S 891